

Askeladden og Ministeren

Tolkningsrammer og medielogikk i "Aker-saken" 2009.



Skrevet av:

Jonas Fabritius Christoffersen



Masteroppgave i medievitenskap

Institutt for informasjons- og medievitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2010

Forord

Denne oppgaven har på ingen måte skrevet seg selv. Det har vært en spennende og tidkrevende prosess, og det er flere som skal ha en takk for deres bidrag på forskjellige nivåer. Først og fremst vil jeg takke veilederen min, Martin Eide, for nyttige innspill og tiden han har satt av til å hjelpe meg gjennom dette. Takk også til Dag Tangen, som har gitt flere gode råd.

Min far, Petter A. Christoffersen skal ha en stor takk for nyttige innspill, idésparring og timene han har lagt inn til korrekturlesning. Min mor, Karen Fabritius skal takkes for den moralske støtten og inspirasjonen hun har gitt meg. Øystein Nes skal takkes for et knakende godt vinlotteri, og mye vond kaffe. Mine samboere, Marianne Tryggestad og Tore Gloppen skal takkes for oppmuntring, kritikk og forsterkning, og for at de minner meg på at det finnes viktigere ting enn denne oppgaven i livet.

Denne listen kunne helt sikkert fortsatt i evigheter, men de vet forhåpentligvis hvem de er. God lesning!

Jonas Fabritius Christoffersen

Bergen 31.5.10

Innhold

| | |
|---|-----------|
| 1. Innledning | 5 |
| 2. Teori | 9 |
| 2.1 Kortene på bordet | 9 |
| 2.2 Triangelhypotesen | 11 |
| 2.3 Tolkingsrammer | 12 |
| 2.4 Splitt og hersk | 18 |
| 2.5 Politiske skandaler | 19 |
| 2.6 Mediedomstolen, publisitetsstraff og kredibilitetstest | 22 |
| 2.7 Journalisme og ideologi | 24 |
| 2.8 Medielogikk | 24 |
| 3.0 Metode | 27 |
| 4.0 Analyse av Aker-saken | 33 |
| 4.1 VGs tolkningsrammer i Aker-saken | 33 |
| 4.2 Bruken av tolkningsrammer i Aker-saken | 39 |
| 4.3 Presentasjonen i artikler fra første fase | 41 |
| 4.4 Presentasjon av hovedaktørene i kommentarer og ledere | 44 |
| 4.5 Uttalelser fra sentrale aktører | 49 |
| 4.6 Bildebruken i Aker-saken | 53 |
| 4.7 Faktabokser | 55 |
| 5. Røkkes pressekonferanse | 56 |
| 5.1 Introduksjon til pressekonferansen | 56 |
| 5.2 Hvorfor er pressekonferansen blitt en nødvendighet? | 57 |
| 5.3 En dag jeg helt sikkert skulle vært foruten | 58 |
| 5.4 Medielogikk på pressekonferansen | 66 |
| 6. Mannen eller ballen? Politiker- eller politikkskandale? | 67 |
| 6.1 Thompsons fem krav til skandalen | 67 |

| | |
|--|-----------|
| 6.2 Politikkskandalen og Sylvia Brustad..... | 70 |
| 6.3 Skandalen og Kjell Inge Røkke..... | 71 |
| 7. Etterspillet..... | 72 |
| 7.1 Initiativ- og stoppfunksjon | 72 |
| 7.2 Troverdige løsninger | 73 |
| 7.3 VG en aktør i saken?..... | 77 |
| 8.0 Avslutning | 78 |
| 8.1 Ord til ettertanke..... | 80 |
| Siterte verk..... | 82 |
| Vedlegg 1: Kodebok | 85 |
| Spørsmål til hvert enkelt presseklipp:..... | 85 |
| Spørsmål til hver utgave av VG som omtaler Aker-saken:..... | 87 |

1. Innledning

Næringsministeren raser mot superkapitalisten. ”Je é forbanna!” Opposisjonen snakker om ”politisk korrupsjon”, om kokkelimonke og om en minister som ”ikke akkurat har oppfunnet kruttet”. Det er en skandale. Kapitalisten som før har stått fram som en Askeladd, blir omtalt som en umoralsk lurendreier. Noe måtte gjøres. Det ble kalt inn til pressekonferanse. Det måtte slås tilbake.”Je é forbanna!” ble det hermet. Det ble spilt på et stort register. Og krigen var ikke over.

Det var månelyst i norsk politikk våren 2009, da det som ble hetende ”Aker-saken” eller ”Aker-bråket” utspilte seg. Avisen VG var en sentral arena for striden som utspant seg. Kanskje var avisen også en aktør?

I denne masteroppgaven rettes søkelyset mot VGs dekning av konflikten som oppsto mellom regjeringen, med næringsminister Sylvia Brustad i spissen, og Aker-konsernet, representert ved eier og næringslivsstrateg Kjell Inge Røkke. Konflikten oppsto som følge av omdiskuterte interne salg i Aker-sfæren, der staten har eierinteresser gjennom Aker Holding. Denne saken kan betraktes som spesiell fordi den ulik mange andre politiske skandaler omhandler politikernes faktiske arbeid, i stedet for private overtramp. Det er dessuten interessant fordi det er et møte mellom to arenaer, den politiske arena og næringslivet.

I oppgaven skal det vises hvordan Verdens Gang tar i bruk visse dramaturgiske virkemidler som man finner igjen i såkalt skandalejournalistikk. Videre har den mange karakteristika som gjør at den passer inn som en politisk skandale. Som problemstilling har det derfor blitt lagt vekt på VGs rolle som formidler og hvordan de forskjellige aktørene prøver å påvirke de tolkningene som VG fremmer. Problemstillingen er derfor:

Hvilke tolkningsrammer bruker VG i Aker-saken, og hva gjør de forskjellige aktørene for å styrke, svekke eller forandre disse?

Med denne problemstillingen kommer det også noen tillegsspørsmål. Kjell Inge Røkke avholder en pressekonferanse 22. april, og denne er en viktig del av Aker-saken. Pressekonferansen er Røkke og Akers mest sentrale forsøk på å påvirke pressens fremstilling av saken, og vil bli behandlet i sin helhet i tillegg til VGs dekning. Hvilke grep Røkke gjør for å forandre tolkningsrammene blir et sentralt spørsmål. Hvordan Røkkes uttalelser blir mottatt i VG, og hvilken effekt de har på dekningen er også viktig å undersøke. Samtidig skal regjeringens mediestrategi analyseres i forhold til hva som gjøres for å påvirke VGs fremstilling. Kommentarer og ledere i forkant og etterkant av pressekonferansen vil bli analysert, blant annet for å se om Røkkes uttalelser har noen effekt på kritikken i disse

spaltene, og hvilken side VG velger. Siden Røkke og Aker er stille i tiden frem mot pressekonferansen vil regjeringens strategi i denne fasen være en sentral del, fordi flere av deres uttalelser får stå uten å bli motsagt av den andre hovedaktøren.

Hvem er det VG mener er syndebukken i saken, og demoniseres noen av aktørene i Aker-saken? VGs valg av kilder til de forskjellige artiklene vil bli undersøkt, da reaksjonene fra ulike aktører er nødvendige for at det skal bli noen skandale. Ut fra dette vil det da kanskje være mulig å trekke en slutning om VGs rolle i saken. Er avisen en aktør i skandalen, eller tar den en mer nøytral, formidlende rolle? I forhold til avisens rolle vil også kommentarer og ledere behandles, da det ofte er her man finner avisens eget syn på saken. Hvilken versjon støttes her, og hvem får kritikk? Stiller avisen noen krav til noen av partene, og får noen av aktørene støtte av VG? Dette er viktige spørsmål i analysen.

1.1 Presentasjon av hovedaktørene i Aker-saken

For å få et bedre innblikk i saken, vil hovedaktørene i saken presenteres. Dette gjøres for å gi et visst overblikk for leseren tidlig i oppgaven.

- **Aker Holding**, tidligere Aker Kværner. Aker ASA eier 60 %, staten eier 30 % og svenske Investor/Saab eier de resterende 10 %. Selskapet ble opprettet for å sikre norske arbeidsplasser og at Aker ikke solgte selskaper til utlandet. Aker Holding eier 40 % av Aker Solutions ASA, som igjen eier 100 % av Aker Solutions AS. Aker Solutions AS er kjøperen av de fem selskapene konflikten springer ut fra (Se figur 1.1 under).
- Tidligere næringsminister **Dag Terje Andersen** var ansvarlig for avtalen mellom Aker og staten da den ble inngått i 2007. Han ble flyttet til en annen statsrådspost i 2008.
- **Kjell Inge Røkke** er hovedaksjonær i Aker-konsernet. Han betegnes som Norges Askeladden, og en vanskelig mann å tukte i offentligheten. Røkke er en kapitalist som beskyldes for å ha lurt den norske stat gjennom salget av de fem selskapene. Likevel unnskyldes han av visse aktører nettopp med hans rolle som kapitalist. I pressekreter er Kjell Inge Røkke kjent for sitt ”sterke språkbruk når han føler seg dårlig eller urettferdig behandlet” (Tumyr 2005: 147). Røkke ble dømt for blant annet korrupsjon i 2005, etter at han bestakk en svensk skipsinspektør for å få fritidsbåtskipersertifikat til sin 18 fots lange båt (Tumyr 2005).
- **Jens Stoltenberg**, er statsminister og leder i Arbeiderpartiet. Dagen før den omstridte handelen blir offentliggjort, hyller Stoltenberg Kjell Inge Røkke som en pioner i norsk

næringsliv. Røkke hyllet på sin side Einar Gerhardsen som Norges største pioner (VG 03.04.09). Pipen får en annen tone i ukene etter disse utsagnene.

- Svenske **Investor/Saab** eier 10 % av Aker Holding. De kjøpte seg inn i 2007, da Aker Holding ble opprettet. Dagens Industri mener Saab gjorde dette for å selge jagerflyet JAS-Gripen til Norge¹. Er ikke aktiv i VGs dekning av Aker-saken, men blir omtalt.
- Sist, men ikke minst har vi nærings- og handelsminister **Sylvia Brustad**. Har hatt diverse statsrådposter siden 1996, som barne- og familieminister, kommunal- og regionalminister, og helse- og omsorgsminister². Statsråden ser nok tidlig at presset er på henne i kraft av hennes rolle og ansvaret knyttet til den. Hun går høyt ut på banen, og tar kampen i mediene. Brustad får også kritikk for håndteringen av saken. Det kan være at hun ikke da forsto implikasjonene eller konsekvensene av denne strategien, siden hennes mediestrategi forandrer seg etter hvert som saken ruller. Dette kan samtidig være en naturlig reaksjon på sakens utvikling i mediene.

1.2 Bakgrunnen for Aker-saken, kort forklart

Stridens kjerne er ingen enkel sak å forstå. Den rødgrønne regjeringen valgte i 2007 å investere penger sammen med Røkke i Aker Holding. Regjeringen høstet kritikk fra deler av opposisjonen for denne handelen, og offentlig eierskap i privat næringsliv har vært et stridsspørsmål over lengre tid. Det skal legges til at FRP støttet statens inntog i Aker Holding. Aksjonæravtalen som da ble inngått og skal gjelde til 2017 er mye av stridens kjerne. Det vil



si at dette er en juridisk sak som byr på tolkninger av lover folk flest ikke har stor kjennskap til. Dette vanskeliggjør avisens rolle, da det trenges bakgrunnsinformasjon for å forstå saken. VG må også ta hensyn til at de er Norges mest leste papiravis, og dermed har et vidt publikumsspekter å forholde seg til.

Figur 1.1: Faksimile fra VG som forklarer handelen (VG 17.04.09).

I faksimilen ser vi de 4 selskapene som selges

¹ Ukjent forfatter 20.4.2009: Røkke drog Saab vid näsan.

<http://di.se/Default.aspx?pid=13981> ArticlePageProvider

² Ukjent forfatter, ukjent dato: Biografi: Sylvia Brustad. <http://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=SKB>

direkte fra Aker ASA til Aker Solutions AS. Disse er Aker Dof Deepwater, Aker Oilfield Services (AKOFS), ODIM og Midsund Bruk. I tillegg skjer det et salg og en emisjon i Aker Clean Carbon. Aker Holding eier 40 % av Aker Solutions ASA, som igjen eier 100 % av Aker Solutions AS, kjøperen av selskapene.

Sakens komplekse sammensetning kan være et sentralt punkt. Aker-sakens syndeboek er ikke umiddelbart klar, men rollene og type overtramp skifter mens saken pågår. Tolkning av aksjelover er ikke allmennlære for VGs publikum. ”Valla-saken”, ”Ramin-Osmundsen-saken” og ”Haga-sakene” har alle hatt klare dimensjoner av avvik fra liv og lære, eller en folkekjent moral eller norm som har blitt brutt. Det er for eksempel lett å forstå at lederen for Norges største arbeidstakerorganisasjon ikke skal mobbe sine ansatte. Uansett om anklagene stemmer eller ikke, vil stridsspørsmålet fortsatt være forståelig for publikum.

Konteksten saken skjer i vil også påvirke dens ”skandalepotensial”. For det første er dette en tid preget av usikkerhet, spesielt med tanke på økonomien. Arbeidsledigheten er stigende, og regjeringen har kommet med forskjellige krisepakker for å motvirke finanskrisen. Å være del av en handel som øker størrelsen på Røkkes personlige pengesekk vil ikke være heldig. Stortingsvalget et halvt år senere vil også påvirke denne saken, da politikere og partier nok er enda mer påpasselig med omdømmet i et valgår. Transaksjonene blir offentlig kjent rett før påske, noe som påvirker dekningen fra VGs side i begynnelsen fordi VG flere dager i påsken ikke kommer ut, og dessuten har mye spesialstoff på denne tiden.

Båndene mellom Arbeiderpartiet og Aker blir gjenstand for kritikk i VGs dekning. Kjell Inge Røkke støttet Arbeiderpartiet offentlig ved valget i 2005. Stoltenberg og Røkke hyller hverandre på Aker-dagen, samme dag som handelen blir offentliggjort. Slike bånd fører også til spekulasjoner, noe som blir en av tolkningsrammene i saken. Har Arbeiderpartiet hjulpet Røkke i trangere tider, og gitt ham en gavepakke som den norske stat kommer særskilt dårlig ut av?

Røkke ligger lenge lavt i terrenget, mens konserndirektør i Aker, Geir Arne Drangeid, tar seg av de begrensede uttalelsene til media. Etter nesten tre uker med total stillhet tar Røkke bladet fra munnen og det kalles inn til pressekonferanse. Spørsmålet her blir om det er for sent til å forandre tolkningsrammene som allerede er satt for saken. Hvilken effekt pressekonferansen har, og hvordan den påvirker bruken av de allerede satte tolkningsrammene vil være en viktig del i analysen av materialet etter pressekonferansen.

Å forandre sin tildelte rolle og tolkningsrammene etter at snøballen har begynt å rulle kan være problematisk. Ambulansesjåføren Erik Schjenken, kjent fra den såkalte ”Ali Farah-

saken” gikk et helt år som rasist og riksmønster før han ble frikjent i rettssaken og tilgitt offentlig av Ali Farah. Deretter ble det et stort intervju i Aftenposten der han ble fremstilt som et offer for både pressens og offentlighetens svartmaling av ham. Her dukket det også opp et nytt foto fra situasjonen i Sofienbergparken som ikke hadde blitt trykket tidligere. Bildet viste at Ali Farah sto oppreist, og tilsynelatende var i grei form. Det bryter da med tolkningsrammen om Farahs tilstand som kritisk, og at ambulansesjåførene burde tatt ham med. Bildet var hele tiden tilgjengelig for pressen (Østli 2008).

1.3 Personlig motivasjon for valg av tema

Gjennom studietiden har interessen for temaer som politikk, kommunikasjon, informasjon og samfunnskontakt og ikke minst mediene vært økende. Læringskurven har tidvis vært bratt, men desto mer lærerik og utfordrende. Politisk skandaler har vært et tilbakevendende tema, spesielt med tanke på mediens roller og deres innflytelse i slike situasjoner, i tillegg til reaksjonene hos både publikum og involverte aktører.

Aker-saken ble valgt fordi jeg ser på den som å være i en særstilling i forhold til nyere norske politiske skandaler. Sakene om Manuela Ramin-Osmundsen, Åslaug Haga og Gerd-Liv Valla har hatt store dimensjoner, og har alle endt med samme resultat – den pressen stemplet som syndebukk har måttet fratrukke sin stilling. Det virker nesten som det er en del av malen, og en naturlig og forventet slutt på saken. Tema og case er også valgt med tanke på å forstå mer av hvordan kommunikasjon foregår på forskjellige arenaer, ikke minst med tanke på medie håndtering i krisesituasjoner.

Den anklagede angriper sjelden pressen, men det gjør Kjell Inge Røkke under den nokså kjente pressekonferansen han hadde nesten tre uker ut i skandalen. Hvordan dette angrepet blir mottatt er absolutt interessant, noe man kan se gjennom reaksjonene. Mange medieinstitusjoner valgte til og med å vise kritikken hans for sine egne lesere.

2. Teori

2.1 Kortene på bordet

Det klassiske rådet fra politiske spinndoktorer, PR-rådgivere, pressens kommentatorer og lærebøker er å legge seg flat og beklage det inntrufne så fort som overhodet mulig. Det virker som om det ikke er noen god idé å ta opp kampen selv om man mener man har rett, nettopp fordi man alt har blitt ”dømt” i mediene. Det norske folk var vitne til dette under Valla-saken i 2007. Tolkningsrammene for saken ble etablert allerede ved første oppslag i

VG, og ble kun bekreftet etter hvert som saken fikk rulle i mediene, og skandalen var et faktum. Valla forsøkte å kjempe tilbake, men dette ble kun sett på som bekreftende for motpartens argumentasjon (Se Tranøy 2007). Taktikken er å svelge en eller flere kameler, eller ”gjør en puddel” som det heter på svensk, og håpe at vinden løyer.

Dette kan riktig nok ha en positiv effekt, noe man kunne se da det ble kjent at daværende fiskeriminister Helga Pedersen hadde rotet med tillatelser for en hytte eller bolig. Hun la kortene på bordet, og sa at hun skulle ordne opp i dette med en gang. Dagbladet (26.08.09) viste da til saken om stabburet til Haga fra 2008, og prøvde nok å bygge opp saken på en lignende måte. Forskjellen på de to sakene er blant annet at der Pedersen tilsynelatende la alle kortene på bordet med en gang, var Åslaug Haga mindre nøyaktig med fakta i saken. Blant annet gjorde hun den ulovlige utleieperioden syv år kortere enn det som var tilfelle da hun forklarte seg til pressen. Dermed kan hun tas på løggen, så vel som det første overtrampet. Rekken av overtramp Haga ble anklaget for det året var kanskje ikke så alvorlig hver for seg, men samlet sett kunne det da tegnes et mer helhetlig uheldig bilde av en statsråd og politisk leder.

Dezenhall og Weber (2007: 24) mener medierte skandaler foregår i ”flere dimensjoner og kanaler, med motstridende informasjon og agendaer, og uforutsigbare forandringer underveis”. Det uforutsigbare ved en skandale er et viktig poeng, fordi det ikke blir mulig å planlegge alt i forkant. Den medierte skandalen vil være vanskelig for aktørene å styre på egenhånd, da det som oftest finnes andre kilder enn dem selv som har informasjon om saken. Utsagnet viser også den potensielle konflikten mellom aktørene som ligger i skandaler.

Allern og Pollack (2009: 15) skriver om en politikers *personlig tillitskapital* på medienes arena. Denne typen tillit tar tid å bygge opp, men kan svekkes betraktelig nesten over natten. En negativ sak kan bryte med bildet av politikeren som tillitsvekkende og troverdig. Det vil svekke politikerens personlige tillitskapital, og dermed også politikerens omdømme. Den negative oppmerksomheten politikere får vil på lik linje med positiv oppmerksomhet påvirke et helhetsinntrykk av både politikeren selv og det politiske partiet som han eller hun representerer.

Interessenter er et viktig begrep i Aker-saken. Begrepet defineres som ”grupper som blir påvirket av organisasjonens virksomhet, og grupper som kan påvirke organisasjonens virksomhet” (Ihlen og Robstad 2004:22). Dette vil ha mye å si i forhold til både Kjell Inge Røkke, Aker-konsernet, regjeringspartiene, opposisjonen, VG og andre aktører i saken. Grunnen til at Kjell Inge Røkke kan behandles for seg er at selv om han er hovedaksjonær og

et symbol på Aker, vil han ha interessenter som Aker ikke har. Det kan være hans familie og omgangskrets, eller andre som Røkke forholder seg til som privatperson. Selv om disse ikke blir omtalt i saken i noen nevneverdig sammenheng, vil de samtidig bli berørt av informasjonen som finnes i mediene, og sakens gang ellers. Røkke nevner et eksempel på dette under pressekonferansen, da et av medlemmene i Akers revisjonsutvalg ble erklært inhabil fordi han bodde i samme trappeoppgang som Røkkes sønn. Under Ramin-Osmundsen-saken ”ringte journalistene rundt til hele nabolaget for å få detaljer om hennes privatliv” (Andenæs 2008: 106). Naboene hennes ble dermed også påvirket av saken.

Akers interessenter vil være ansatte, kunder, samarbeidspartnere, aksjonærer, datterselskap, forretningsforbindelser, publikum osv. En av regjeringens viktigste interessenter vil være velgerne deres, da deres håndtering av Aker-saken kan føre til flere eller færre stemmer i valget høsten 2009. Dette gjelder også opposisjonen, som kan tjene tillit fra potensielle eller reelle velger gjennom deres håndtering av saken. VGs interessenter er i første omgang publikum, da VG er avhengig av kunder til sitt produkt. Hvis man da regner med at publikum må ha tillit til VG for fortsatt å være, eller bli kunde av VG, har avisen interesse av å fremstille denne saken på en troverdig og riktig måte. Staten og Aker er også i et gjensidig interessentforhold, da aksjonæravtalen binder dem til samarbeid til 2017. Andre i Aker-konsernet må dessuten forholde seg til staten uavhengig av avtalen.

2.2 Triangelhypotesen

Triangelhypotesen går ut på at mediene presenterer informasjon som vil påvirke forskjellige aktører i samfunnet. Denne informasjonen kan ha negativt eller positivt fortegn, men felles er at de forskjellige aktørene må forholde seg til informasjonen. Når informasjonen har verdi som gjør at den kan endre handlingsvalg, blir informasjonen et premiss for videre handling (Eide og Hernes 1987: 28).

Hvis mediene publiserer informasjon som angår flere typer av aktører samtidig, som er i et forhold som gjør at de vil reagere på opplysninger om hverandre, danner denne informasjonen premisser for forholdet mellom aktørene. Informasjonen kan videre få forskjellige fortegn for de forskjellige aktørene (Eide og Hernes 1987: 29). Journalister utøver dessuten mye av sin fortellende makt ved å provosere andre aktører og institusjoner til å reagere på hverandre.

Når de forskjellige aktørenes reaksjoner blir premisser for medienes videre oppslag, kan det kalles *ekkoeffekt* (Eide og Hernes 1987: 31). Dette kan føre til at kampen tas i

mediene. Aktørene uttaler seg, og reagerer i forhold til andres uttalelser i mediene, og gir mediene mye regimakt fordi aktørene kan settes opp mot hverandre. Ved å la den ene parten uttale seg i en artikkel, vil det forekomme et misforhold som gjør at den andre aktøren må svare på kritikken, ifølge triangelhypotesen (Eide og Hernes 1987: 133). Denne hypotesen kan brukes om hvordan og hvorfor regjeringen og Aker svarer på kritikken som rammer dem. Det er forskjellige strategier som tas i bruk, kanskje fordi det er aktører fra forskjellige arenaer som kritiseres. Triangelhypotesen vil også settes opp mot Røkkes pressekonferanse, for å se hvorfor den har blitt nødvendig å gjennomføre. Dette vil gjelde kritikken som har blitt fremmet, og strategien Røkke og Aker velger for å svare på kritikken.

I Aker-saken blir informasjonen VG trykker, og de tolkningene de vektlegger premisser for hvordan de forskjellige aktørene i saken må forholde seg til VGs dekning. Anklager om lureri, korrupsjon og vennetjenester, og personkarakteristikk og krigserklæringer vil bli premisser for hvordan regjeringen, Røkke, eksperter og opposisjonen uttaler seg til VG, og hvordan de videre reagerer på annen informasjon som VG trykker.

Rollefordelingen mellom angriper og forsvarer er spesiell i Aker-saken, da regjeringsmedlemmene både forsvarer og angriper i pressen. Brustad og regjeringen må svare på de alvorlige anklagene om vennetjenester og korrupsjon. På den andre siden går Brustad hardt ut i påskeuken når hun angriper Røkke og Aker for det hun mener er uoversiktlig salgsprosess. Det kan likevel hende at regjeringen bruker angrepet som en avledning for de alvorlige anklagene fra opposisjonen og eksperter. Dermed veksler statens rolle i saken, nettopp fordi de både anklager Røkke for et overtramp, og blir anklaget for overtramp selv.

2.3 Tolkingsrammer

Mediene er med på å styre vår oppfattelse av virkeligheten og en av de viktigste kildene for deltagelse i demokratiet. Dette beskrives i Vær Varsom-plakatens punkt 1.1: "En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn". Dette vil også henge sterkt sammen med dagsordenfunksjonen, men på et dypere nivå. Ikke bare setter mediene dagsorden, men påvirker samtidig publikums syn på saken gjennom tolkningsrammene de setter for nyhetene. Forskning på tolkningsrammer ser ofte på hvordan samme informasjon kan rammes inn i et positivt eller negativt lys, og publikums fortolkning av disse rammene (Levin, Schneider & Gaeth 1998). Man velger altså ut forskjellige deler av informasjonen som er tilgjengelig, og fremstiller dette med forskjellige konsekvenser. I denne

oppgaven sees det på hvordan VG fremstiller Aker-saken i forhold til hva som har hendt, og hvem som får skylden for overtrampet som skal ha blitt begått.

Robert Entman (2004: 5) definerer tolkningsrammer som ”valg og belysning av deler av en hendelse eller sak, og visning av sammenhenger mellom dem for å fremme en bestemt forståelse, evaluering og/eller løsning”. Vi ser her at intensjonen er å fremme noe bestemt ved saken eller hendelsen. Det er en motivert handling fra journalistenes og avisens side. Entman sier videre at tolkningsrammer tar utgangspunkt i deler av virkeligheten, og fremhever en tolkning og/eller evaluering av den virkeligheten (2004: 26). Det vil være avisens tolkning av deler av saken som kommer frem, og slik sett er det ikke nødvendigvis hele saken som uhindret kommer frem gjennom mediene. Dette blir en sentral tanke å ha med seg når vi senere skal se på motiver for å avholde en direkte sendt pressekonferanse, slik Røkke gjør.

Entman (2004: 6) viser til de to viktigste rammefunksjonene, *definisjonen av problemer og kuren eller løsningen* på dette problemet. Mediene får dermed en slags rådgivende funksjon, nettopp ved å støtte eller motarbeide en bestemt versjon av saken. Gjennom å skille ut bestemte ord og bilder som sammen utgjør rammen, blir det altså mulig å finne løsningen som det bestemte mediet mener er den riktige.

Å være tidlig ute i skandaleprosessen viser seg viktig i forhold til tolkningsrammene nettopp fordi førsteinntrykket publikum får av saken vil være det senere saker blir fortolket ut i fra. Tidlig stimuli fra nye hendelser og saker vil generelt sett påvirke senere fortolkning fra publikum (Entman 2004: 7). Dette vil være nyttig å se på i Aker-saken fordi Brustad tidlig i prosessen går hardt ut mot Røkke. Dette vil påvirke publikums syn på saken og avisens fremstilling av saken som en føljetong. Samtidig er Røkke og Aker avventende i forhold til å fremme sin sak i pressen, noe som også påvirker hvordan saken tolkes og fremstilles.

Entman mener det er viktig å vinne denne rammekonkurransen, fordi man får en fordel (2004: 9). Når kampen utkjempes på den arenaen er et mål å få fordelsaktig omtale i mediene, eller negativ omtale av motparten. Dersom mediene tidlig tar side i saken gjennom tolkningsrammene og kommentarer og ledere, vil det dermed være en stor fordel for den siden som blir valgt. Dette gjelder spesielt i personkonflikter som utkjempes i mediene, slik vi så i Valla-saken i 2007 (Se Tranøy 2007). Den tidlige innrammingen ble der videreført gjennom hele saken, og mediene har senere høstet kritikk for ensidig journalistikk i forhold til hvem som fikk uttale seg i media, og den dominerende vinklingen (Se Allern & Pollack 2009).

Tolkningsrammene vil være med på å befeste de forskjellige rollene i saken, og det vil være utfordrende for den som taper denne rammekonkurransen å komme tilbake med en

annen rolle enn den mediene først har presentert. I forhold til triangelhypotesen vil det være et behov for den anklagede å svare på kritikken som tolkningsrammene viser. Ved å fremme kritikken fra en side vil også triangelhypotesen kunne vises i forhold til Aker-saken, fordi de anklagede partene blir satt opp mot anklagene, og presset til å svare.

2.3.1 Problemer og løsninger

Når en avis fremmer forskjellige tolkningsrammer i forbindelse med en skandale, definerer de samtidig problematiske effekter og faktorer i skandalen. De viser altså til hvorfor hendelsen er et overtramp. Videre skjer det en identifisering av årsaker til, og konsekvenser av overtrampet, og aktører som er med i historien. Slik får vi vite hvem som har begått overtrampet, og hvordan dette berører andre i saken. Avisen fremmer også løsninger på problemene, og vil dessuten dømme overtrampet fra et moralsk standpunkt (Entman 2007: 24). Her ser vi hvordan tolkningsrammene er med på å forme fremstillingen, og får samtidig et nærmere innblikk i avisens rolle i en skandale.

Løsningen avisen fremmer og støtter trenger ikke å være egenkomponert. Det kan også hende at den velger å støtte en parts argumentasjon eller fremme bestemte krav på vegne av andre aktører. Dermed får man et inntrykk av hvordan en avis gjennom tolkningsrammene er med på å påvirke publikums forståelse av saken. Definisjonsmakten pressen besitter påvirker publikums syn på saken, i forhold til hvilke tolkningsrammer og løsninger som fremmes.

2.3.2 Publikum og tolkningsrammene

Tolkningsrammene vil sette klare premisser for hvordan vi som lesere forstår saken. Dersom saken presenteres med krigstyper og kildene er kritiske mot én aktør i saken, vil det da påvirke publikums syn på aktøren, nettopp fordi mediene er en av få, om ikke den eneste kilden vi har til informasjon om saker som skjer utenfor vår egen sfære.

Kilder er samtidig opptatt av å få mer enn bare oppmerksomhet rundt sin sak, de vil også at historien vinkles på en bestemt måte. Dermed kan det bli en kamp, ikke bare mellom én kilde og redaksjonen, men også med andre kilder som har interesser i saken. Alle har sine egne interesser å beskytte, inkludert avisen, som har sine nyhetsverdier å hegne om.

Samtidig vil kilder, elementer og saker som bekrefter det de tidligere tolkningsrammene har presentert, lettere få plass enn elementer som bryter med dem. Allern og Pollack (2009: 18) bruker konfliktrammen som eksempel, da elementer som fremhever konflikten blir tatt med, fremfor elementer som bryter med denne rammen.

Å bryte med tolkningsrammene kan dessuten være vanskelig, noe Allern og Pollack også tar opp: "Å løpe med flokken er enklere, lettere og gir en følelse av profesjonell og institusjonell samhörighet" (2009: 21). Det er nok ikke lett å bryte med den generelle oppfatningen i en redaksjon, og heller ikke å beskytte en person som blir fremstilt som et monster i flere aviser. Forsøk på å nyansere et bilde av en person som et monster krever samtidig mot, spesielt når du har hele medie-Norge mot deg. Da er det nok mer å tjene på å fortsette i det samme sporet.

2.3.3 Motivasjon

Entman (2004: 13) nevner seks typer motivasjon i forhold til etablering av tolkningsrammer, og innflytelse på disse fra kildenes side. Punktene kan også overføres til mediernes motivasjon:

1. Minimizing cognitive costs
2. Avoiding emotional dissonance
3. Monitoring for and reacting to threats against core values
4. Participating in public life and citizenship
5. Maintaining interpersonal relationships through discussion of current events and issues
6. Advancing career interests, a motivation pertinent mostly to elites, who seek political influence and substantive policy goals, and to journalists seeking professional success.

Punkt nummer seks blir spesielt relevant her, hvis det overføres til motivasjon for å uttale seg i forbindelse med en politisk skandale. Entman beskriver en type personlig motivasjon. At politiske skandaler kan bli brukt til karrierefremmende tiltak gjennom å forme tolkningsrammene er tankevekkende, nettopp fordi en politiker kan bygge opp sin egen symbolske verdi og kapital ved å kritisere andres kapital av samme sort. Dermed vil også politiske skandaler kunne være med på å fremme ens egen karriere, enten det er politikere, eksperter eller journalister.

Punkt fire og fem ligger tatt opp til vaktbikkjefunksjonen og mediernes rolle som "fjerde statsmakt". De deltar, og former nok også den offentlige debatten gjennom å sette dagsorden, og det kan sies at de opprettholder et direkte forhold til publikum gjennom å fortolke hendelser og utspill i kommentarene sine.

I tillegg vil det å minimere publikums kognitive prosesser gjennom å påvirke saken også gjøre tolkningsrammene klarere, og føre til mindre spekulasjon. Gjennom videre forsøk på å unngå skurrende følelser i forhold til saken, vil den også fremstå som klarere, noe som gjør det lettere for publikum å ta standpunkt i saken. Å reagere i forhold til trusler mot kjerneverdier i samfunnet blir også viktig, spesielt for de som ønsker å fordømme handlingen til den anklagede aktøren. Man får dermed vist sin egen høye moral, samtidig som man

stempler motpartens moral som mindreverdige. Dette gjelder pressen, så vel som andre aktører i saken.

2.3.4 Profesjon vs. Profitt

Nyhetsmedier blir drevet av flere motiverende faktorer. Økonomiske prinsipper vil styre mediene, i alle fall til en viss grad, og gi dem et profittmotiv og -incentiv. Videre vil de journalistiske skikkene, normene og prinsippene styre hva som omtales og ikke omtales, i tillegg til hvordan det omtales. Til slutt vil også mer generelle samfunnsnormer påvirke mediernes produkter (Entman 2004: 14). De journalistiske skikker, normer og prinsipper kan være styrende for den enkelte journalist, nettopp fordi en sak som følger disse vil kunne virke positivt på journalistenes karrierer. Det er samtidig profesjonsverdier og –idealene som pressen skal hegne om. En viss konflikt kan oppstå i forhold til hva som blir styrende av profesjonsidealene og profittønsket.

Det overordnede profittmotivet vil også ligge til grunn i skandaleprosessen. Skandaler selger, og dermed vil en potensiell skandale være et incentiv om omtale. Det siste motivet som Entman nevner omhandler mediens rolle som vaktbikkje for samfunnet, og gir dem dermed en heroisk rolle gjennom å kontrollere makthavere og informere publikum.

Samtidig vil kjente etablerte tolkningsrammer etter hvert i sakens forløp gjøre det lettere for publikum å forstå saken, og å følge med på den. Ved å relatere det til enkle, forståelige sammenhenger blir det lettere å forstå en kompleks sak som Aker-saken. Vennetjenester, lureri, korrupsjon og ordkrig er lett forståelige begreper, og forenkler saken til en mer allmenn forståelse av moral og etikk. Slik kan også VG dømme de anklagede, noe som også gjelder for publikum ut fra de premissene som VG presenterer.

Det kan bli slik at ønsket om å selge flere aviser tar overhånd, og at saker blir blåst ut av proporsjoner. Kritikken av tabloidiseringen og trivialiseringen av nyhetssjangeren kan også føre til at når det endelig dukker opp en sak der den ”4. statsmakt” kan utøve rollen sin, settes alle kluter til for å motbevise kritikerne. Dermed vil saken kanskje blåses opp, samtidig som tolkningsrammer der avisen kan utpeke en sydebukk kan utpekes får mye oppmerksomhet.

2.3.5 Kulturell overensstemmelse

Entman (2004) diskuterer hvordan kulturell forståelse og overensstemmelse påvirker oppfattelsen av tolkningsrammene i de forskjellige delene av nyhetsprosessen. Avsender har en intensjon og former budskapet på en slik måte at det kan gi gjenklang i andre deler av samfunnet. Entman nevner 11. september som et eksempel, der de amerikanske myndighetene

var tidlig ute med å fordømme dette som et *terrorangrep* (Entman 2004: 15). Denne tolkningen har høy kulturell overensstemmelse fordi terror er et kjent, negativt ladet begrep som gir gjenklang i nasjonen som har blitt angrepet.

I forhold til politiske skandaler gjøres det ofte grep i pressen slik at den kulturelle overensstemmelsen mellom sak, avis og publikum blir så sterk som mulig. Dette kan for eksempel gjøres ved å relatere saken til noe allmenngyldig, som moraler og normer. Hvis saken er lett å forstå, og det er sterk kulturell overensstemmelse mellom publikum og saken, vil de også ha størst skandalepotensial. Det er nok også derfor normbrudd og moralske spørsmål frekventerer såpass hyppig i skandalesakene den senere tiden. Det kan relateres til noe allment akseptert, slik som at mobbing er galt, vennetjenester blir umoralsk, og at offentlige løgner ikke er akseptabelt. Aker-saken har i utgangspunktet ikke høy kulturell overensstemmelse. Aksjelovgivning og aksjonæravtaler gir rom for tolkning, og det er et sakskompleks leserne ikke uten videre har forutsetninger til å forstå. Derfor kan det tenkes at VG og de kilder som ønsker å rette kritikk mot partene vil prøve å ramme inn saken på en måte som gjør den lettere å forstå for publikum.

Hvordan saken blir rammet inn vil påvirke publikums oppfatning av saken som en krise eller skandale (Entman 2004: 16). Det er her de dramaturgiske virkemidlene kommer inn, fordi disse kan brukes til å gjøre konflikter mer synlig. Dette vil tydeliggjøre konflikten for publikum, og dermed ha større potensial for å bli en skandale.

2.3.6 Aker-sakens konsekvenser i perspektiv

For å styrke effekten av tolkningsrammene og øke den kulturelle overensstemmelsen i Aker-saken kan VG knytte den opp mot lignende hendelser og dominerende forståelser i samfunnet (Entman 2004). Finanskrisen kan knyttes til Aker-saken fordi krisen har vært et tema i mediene frem mot, og etter saken. Dersom VG knytter finanskrisen opp mot Aker-saken, kan dette være med på å sette saken i perspektiv, og tolkningsrammer som inkluderer finanskrisen kan få større gjennomslag. Videre har det tidligere vært rettet sterk kritikk mot Aker og Røkke i lignende saker (Se Sunnanå og Valderhaug 2009), og nettverket mellom Røkke og Arbeiderpartiet er kjent fra før, blant annet fra valget i 2005.

Samtidig kan VG fokusere på mulige konsekvenser av overtrampet, og påpeke viktigheten av saken. I Aker-saken blir staten beskyldt for å ha gitt en økonomisk gavepakke til Røkke da de gikk inn i Aker Holding i 2007. Disse beskyldningene vekkes til liv i vennetjeneste-rammen, og blir nok enda sterkere på grunn av den økonomiske tilstanden i

2009. De siste årene har det også vært et sterkt fokus på korrupsjon i samfunnet, og dette vil bli et underliggende premiss for bruken av vennetjeneste-rammen.

2.4 Splitt og hersk

Medienes metoder i forhold til å gjengi hendelser og ta opp temaer består blant annet av å sette ulike syn eller parter opp mot hverandre. Gjennom polarisering vil mediene altså synliggjøre konflikt i stedet for konsensus. Slik er også en potensiell politisk skandale godt avisstoff. Skillet mellom sittende regjering og opposisjon blir stadig synlig i mediene. Konflikten er allerede til stede, i og med at det finnes politikere med forskjellige syn og løsninger på saken.

Knut Storberget ble i 2009 gitt diverse karakteristikk som ”hjelpeløs, klønete, en stakkar, snublestatsråden, en liten sprett, vingleminister, hopp- og sprettminister og regjeringens svakeste ledd”³ fra både opposisjon og andre aktører. Dette kan vise til to forhold. For det første er det nok svært lett å få kilder som har et annet syn innenfor politiske saker i en nesten kontinuerlig valgkamp. For det andre har mediepresset for politikere og andre offentlige personer blitt forandret, og medienes logikk er godt forankret. Det snakkes mer i lett siterbare og overskriftsvennlige vendinger noe som igjen påvirker diskursen. Dette viser også hvordan politikerne og andre offentlige aktører har tilpasset seg medienes form ved å tilspisse budskapet, og tilegnet seg en medielogikk når de skal fremme sitt budskap i den offentlige debatt. Karakteristikkene om Storberget ser sikkert bra ut på trykk, men bidrar ikke til særlig mye nytt på letingen etter en løsning på konflikten. Spørsmålet er om det mediene har som oppgave å jobbe for en løsning. Mediene vil nok hevde at de kun skal synliggjøre konflikten, men tidvis kan det virke som fokuset på konflikten blir endimensjonalt.

2.4.1 Tillit og omdømme

Thompson (2000: 255) mener at pressens dekning av politikk og skandaler kan føre til at man fokuserer mer på *karakter*, enn *kompetansen* de besitter. Thompson skiller også mellom to typer omdømme; *evnespesifikt omdømme* og *karakteromdømme*. Evnespesifikt omdømme vil omhandle det omdømmet man skaffer seg gjennom ervervelse av spesifikke evner. En pianist vil ha et høyt omdømme fordi han eller hun i andres øyne er flink til å spille piano. Karakteromdømme vil derimot stå og falle på om en person for eksempel er tillitvekkende, troverdig og har integritet. Man må ikke nødvendigvis vise til spesifikke evner

3 Ukjent forfatter/NTB/Aftenposten (13.03.09)
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2976418.ece>

for å få et høyt karakteromdømme, men heller et mønster av holdninger og oppførsel som tilsier at man har god karakter (Thompson 2000: 245-6). Karakteromdømme blir dermed veldig viktig i politikken, nettopp fordi politikernes uttalelser ofte etterprøves og kritiseres av en motpart. Dette kan da gjøres gjennom å påpeke andres moralske mangler, og således vise til egen moral og integritet. Siden omdømme ikke er noe man utelukkende har kontroll over selv vil andre aktører kunne stille spørsmål ved det, og slik svekke eller styrke det.

En aktør eller en organisasjons image består av de oppfatninger enkeltindivider i omgivelsene har av bedriften. Profilen er bedriftens ønskede image, altså hvordan den ønsker å bli oppfattet (Cappelen 1998:221). Som en konsekvens av næringslivsjournalistikkens personfokus vil de fleste bedrifters image ha en nær sammenheng med toppleders image(Cappelen 1998: 204).

Karakteromdømme vil således være et slags image, noe en politiker eller aktør ønsker å bygge opp gjennom å vise til sin egen moral og sine standpunkter. Dersom man er konsekvent i sine holdninger, vil det over tid også bygge seg opp som et image, og sette seg som en oppfatning blant publikum. Omdømmekapitalen vil da også øke.

2.5 Politiske skandaler

Thompson (2000: 13-14) lister opp fem karakteristika som må være til stede for at situasjonen kan regnes som en skandale;

1. Their occurrence or existence involves the transgression of certain values, norms or moral codes.
2. Their occurrence or existence involves an element of secrecy or concealment, but they are known or strongly believed to exist by individuals other than those directly involved (Non-participants).
3. Some non-participants disapprove of the actions or events and may be offended by the transgression
4. Some of the non-participants express their disapproval by publicly denouncing the actions or events
5. The disclosure and condemnation of the actions or events may damage the reputation of the individuals responsible for them.

Det må altså være et moralsk eller verdimesig overtramp, som er skjult på en eller annen måte, men som noen mener har blitt begått. Punkt tre og fire vitner om at skandalen er avhengig av reaksjoner. Dersom ingen er villig til å gå ut med en fordømmende holdning, vekker det altså ingen forargelse, og saken glir rolig inn i dagliglivets små overtramp. Det betyr ikke at overtrampet er glemt for all tid. Til slutt mener Thompson også at offentliggjøring og fordømmelsen av overtrampet må være skadelig for den anklagede part. Slik sett har også politikken gunstig grobunn for skandaler, nettopp fordi vi har sterke,

medievante opposisjoner som hele tiden er på utkikk etter å diskreditere motparten. Kampen partiene i mellom vil altså foregå blant annet i kamp om mediernes oppmerksomhet.

Politisk skandalers avhengighet av reaksjoner støttes også fra Midtbø (2007:65). Han mener reaksjonene kommer fra det politiske miljø, i tillegg til presset fra pressen. Til dette er det også ønskelig å legge til reaksjoner fra andre samfunnsaktører. De som reagerer kan også være utenfor det politiske miljøet, selv om de kan ha politisk motivasjon.

2.5.1 Politikk- og politikerkandaler

Midtbø (2007: 18-19) skiller mellom *politikkskandaler* og *politikerkandaler*. Førstnevnte brukes for å beskrive tilfeller der en politiker blir tillagt ansvaret for overtramp i utøvelsen av offentlig politikk. Det er ikke nødvendigvis slik at politikeren har vært med i prosessen, men blir rammet av skandale på grunn av det overordnede lederansvaret. Politikerkandaler blir utløst av handlinger der overtrampet kan spores direkte tilbake til en konkret politiker. I denne kategorien finner man også overtramp av mer privat karakter.

Begge skandaletypene er altså personifisert, men den ene handler mer om politikken enn den andre. Personlige overtramp kan settes opp mot politikken som føres, slik den ulovlige bryggen til Åslaug Haga i 2008 ble diskutert i forhold til regjeringens innstramming i strandsonen.

2.5.2 Medierte skandaler som føljetonger

Med lengde på en mediert skandale, kommer det også visse grep fra mediene som skaper en gjenkjennelseeffekt som bevarer oppmerksomheten om saken (Midtbø 2007: 63). Saken kan gjøres til en føljetong, som er ”en historie lenket sammen over tid, og hvor tema og hovedrolleinnhavere forblir uendret” (Schwebs og Østbye 2001: 175). Dette kan blant annet gjøres ved å gi saken et navn eller en vignett, et flagg som hver sak seiler under. Allerede første oppslag i Valla-saken seiler under fanen ”LO-dramaet” (VG 11.01.07). Det er altså et drama fra første stund, og det loves samtidig flere artikler i denne saken, nettopp gjennom å karakterisere det som et drama. Aker-saken får sitt flagg mandag 6. april 2009 i VG, da fanen ”Aker bråket” blir trykket for første gang. Denne fanen får stå gjennom hele saken, og samler artiklene til en føljetong.

AKER-BRÅKET

Den idealtypiske fortellingen med tre akter i en historie vil være en del av dramaturgien i Aker-saken. I første akt introduseres en konflikt, i andre akt følger en

konfrontasjon og i tredje akt en refleksjon over sakens utfall og konsekvenser (Eide 1999: 58). Aker-saken kan deles opp i tre akter, noe som blir diskutert i metodekapitlet.

2.5.3 Skandalens faser

De forskjellige fasene i en mediert skandale vil variere fra sak til sak i forhold til hvordan de utspiller seg. Det er likevel funnet visse likhetstrekk. I *preskandale-fasen* vil det nødvendigvis være et overtramp av varierende alvorlighetsgrad. Noe utenom det vanlige må skje, en umoralsk, ulovlig eller uvanlig handling må utføres (Thompson 2000: 73-74). Deretter må den bli *offentliggjort*, gjerne i mediene. Dette er første egentlige fase av skandalen, ifølge Thompson. Når en mediert skandale begynner å rulle, vil dens utvikling være avhengig av ”the distinctive pattern of revelations, allegations and denunciations which unfold in the media” (Thompson 2000: 74). Skandalens utvikling vil altså bero på hvilke beskyldninger som blir rettet mot de forskjellige aktørene gjennom mediene underveis.

I offentliggjøringsfasen er sakens utfall uklart for de involverte aktørene. Strategien er ofte å nekte hardnakket for anklagene om overtramp ved gjentatte anledninger, og håpe at belastende bevis ikke dukker opp i saken. Til slutt kan saken da dø ut (Thompson 2000: 75).

Tredje fase i prosessen er *kulmineringsfasen*, der presset på aktørene og den skandaliserte blir så stort at en reaksjon må komme. Reaksjonen kan være å innrømme skyld, å be om unnskyldning, resignasjon, eller rettsforfølgelse. Det kan også være en kollaps i saken mot den anklagede, og en spredning av skandalen (Thompson 2000: 75). Det vil på en måte være klimakset i skandalen, da den har blitt bygget opp over tid som en boble, og at boblen nå er i ferd med å sprekke. Det blir dermed også ofte knyttet mye spenning til denne fasen, da det nøyaktige utfallet av skandalen alltid er uvisst. Denne fasen trenger likevel ikke være dramatisk i form av utfall. Anklager og reaksjoner kan også dø ut med tiden, sammen med publikums interesse. I sammenheng med Aker-saken er det ønskelig å vise hvordan Røkkes pressekonferanse er en viktig del av kulmineringsfasen.

Den siste fasen som Thompson nevner er *etterspillet*. Her er stormen over, og de forskjellige partene i skandalen, som journalister og politikere, reflekterer over hendelsene og deres implikasjoner og konsekvenser (Thompson 2000: 76). Denne fasen kan komme lenge etter den tredje fasen, slik som i Valla-saken, der Gerd-Liv Vallas bok *Proessen* (2007) kom ut rundt et halvt år etter at hun hadde gått av som LO-leder. I den forbindelse ga hun også flere intervjuer om hennes rolle i saken. Det merkelige med disse intervjuene var at Valla fikk en mye større talefrihet, og langt mindre kritiske spørsmål enn da saken pågikk. Hun var

blitt en større premissleverandør. Ut fra dette eksempelet og Ambulanse-saken som tidligere er nevnt, kan det virke som om de negative tolkningsrammene i saken ikke påvirker etterspillet i så stor grad som artikler skrevet i fase to og tre.

2.5.4 Pressens motiver

Mediene kan selv ha flere motiver for å avsløre skandaler. Allern og Pollack(2009: 19) skriver at ”å kunne avsløre og lansere en politisk skandale betraktes både som et journalistisk scoop og som en strategisk, markedsmessig investering med tanke på anseelse og interesse hos publikum”. Anerkjennelse kan også komme fra kolleger, og fra høyere hold i mediebedriften. Det er altså mye å tjene på skandaler for journalister som får publisert en slik sak.

Finansielle skandaler og maktskandaler fører ofte til samfunnsdebatt. Utøvelse og tilliten til maktutøvelsen i samfunnet vil gjennom vaktbikkjefunksjonen være i fokus for pressen (Thompson 2000: 264). En fri, uavhengig og sterk presse kan samtidig forhindre maktmisbruk gjennom den kontrollerende funksjonen. Dette er riktignok ingen selvfølge, men man kan gå ut i fra at en sterk, uavhengig presse øker terskelen for maktmisbruk.

Videre vil det, slik Allern og Pollack påpeker, også ha en positiv effekt i forhold til publikum. Deres interesse blir sikret, og dette fører til kjøp og/eller bruk av produktet. I tillegg kan det være mulig for en medieinstitusjon å bygge tillit og anseelse gjennom gravende journalistikk, og deres rolle som vaktbikkje i samfunnet vil også stadfestes. Konkurransen mellom de forskjellige mediebedriftene vil være en motivasjon i forhold til avsløringen. Det er altså ikke bare den skandalisertes omdømme som står på spill, men også pressens eget omdømme.

2.6 Mediedomstolen, publisitetsstraff og kredibilitetstest

Det er en stor belastning å komme i medias søkelys. Politikere som Torbjørn Jagland og Knut Storberget har fått illebefinnende samtidig som medietrykket har vært stort, Åslaug Haga ble sykemeldt med for høyt blodtrykk rett før hun gikk av, og Tore Tønne tok sitt eget liv under pressens omtale av etterlønninger fra Stortinget og honorar fra Kjell Inge Røkke. Selv om vi ikke kan sette likhetstegn mellom situasjon og utfall, er det ikke utenkelig at det kan være en sammenheng.

I Skandalenes markeds plass (2009) skriver Allern og Pollack om *mediedomstolen*. Bare begrepet vitner om en ”dømmende” makt som mediene besitter. I domsprosessen foretar mediene ”analyser, verdidommer og annen meningsproduksjon, [og] utøver tradisjonelt en

synlig politisk aktørrolle” (Allern og Pollack i Allern og Pollack (red.) 2009: 22). Raam (1999: 69) snakker om *publisitetsstraff*, i forhold til negativ presseomtale. Publisitetsstraff kan forvolde stor skade på tillitskapitalen og omdømmet til en person eller organisasjon, og dermed kan det få store konsekvenser dersom man blir dømt av mediene.

Publikum har gjennom tiden blitt mer opptatt av karakteromdømmet til de potensielle politiske lederne. Deres evne til å utstråle tillit og kredibilitet vil avgjøre hvor sikkert det er at politiske løfter blir holdt, og at vanskelige avgjørelser vil bli møtt med et kaldt og fornuftig hode. Skandalen har derfor, ifølge Thompson (2000: 112) blitt en slags *kredibilitetstest* for en politiker, nettopp fordi håndteringen av saken er med på å vise karakteren, og politikerens evne til å holde hodet kaldt i en presset situasjon.

Thompson (2000: 258) mener at en stor fare med politiske skandaler er at det kan føre til et tillitsproblem i forhold til politikerne generelt og befolkningen. Dette kan igjen føre til lavere interesse og deltakelse. Medierte skandaler kan skremme folk vekk fra både i aktiv deltakelse i politikken, og generell deltakelse ved valg. Dette kan også relateres til at de temaer og politiske saker som skandaliseres kan miste sin viktighet i samfunnet og i samfunnsdebatten. Omdømmet til LO sank for eksempel betraktelig da Valla-saken pågikk i 2007 (Gjerstad 2007, Tranøy 2007).

2.6.1 Angrep eller forsvar?

I skandaler vil mediene lete etter en syndebukk som er ansvarlig for overtrampet. Den menneskelige impulsen for å finne den skyldige springer ut fra menneskers evolusjonære trang til å unngå farer, i følge psykologiprofessor Mark Alicke ved University of Ohio, (Gjengitt i Dezenhall og Weber 2007: 26). Å forsvare seg mot anklager om overtramp, og ikke ende opp som syndebukken i mediedomstolen blir dermed viktig. Dezenhall og Weber (2007: 52-53) nevner fire grunner til at angrep er det beste forsvaret i medierte skandaler. For det første er mediene drevet av anklager og påstander. Dersom man kommer med anklagene kan man også forme deknningen. Den andre grunnen er at mennesker er betinget til å tro at uskyldige mennesker ikke gjemmer seg for et problem som dukker opp. Dezenhall og Weber mener også at forsvar er mer ressurskrevende enn angrep, fordi man må håndtere angrepene motparten kommer med på en annen måte. Til slutt mener de at dersom man viser motstanderne og interessenter at man er villig til å ”kjempe slaget” mot anklagene, vil det sende et signal om at man ikke bare legger seg ned i motgang.

Dette blir viktig i forhold til både regjeringens og Røkkes forsvar mot de forskjellige anklagene mot dem, i tillegg til hvordan de prøver å unngå stempelet som sydebukk.

2.7 Journalisme og ideologi

Journalistikk kan defineres som ”en aktuell og sannferdig formidling av fakta og synspunkter, lettfattelig presentert av en uavhengig redaksjon eller journalist” (Brurås 1994: 20). Definisjonen signaliserer at nyhetsformidling er et kjerneelement i journalistikken. Nyhetene skal også forklares, tolkes og settes inn i en sammenheng – av journalister så vel som av et bredt spekter av kilder. Dette kan relateres til journalistisk ideologi, eller *journalisme*. Det går ut på at det finnes tre typer aktører i samfunnet; de som sitter med makten, vanlige mennesker og journalister. Det finnes kilder i maktpersonene, i tillegg til nyhetsredaksjoner og publikum. Mediene er lokalisert som en slags buffer mellom makthaverne og folket. Det verst tenkelige ville være at makteliten fikk formidle sine budskap uhindret rett til massene, ifølge denne ideologien, og journalisten blir dermed et viktig mellomledd (Petersson 1994). Media blir således en beskytter og helt, mens makthaverne ofte får rollen som antagonist eller skurken. Denne ideologien gir mediene mye makt, nettopp fordi de er bindeledd mellom makten og publikum, og skal kontrollere makten, samtidig som de opplyser folket.

I Vær Varsom-Plakaten kan det også spores tegn av journalismen. Allerede i punkt 1.1 står det at ”En fri og uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn”. Dette viser til hvordan mediene selv ser på sin rolle i samfunnet, og viktigheten av deres virksomhet. Videre kan man se deler av samfunnsoppdraget i punkt 1.4; ”Det er pressens rett til å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle”. Til slutt kan også punkt 2.2 nevnes, som behandler integritet og ansvar;

Den enkelte redaksjon og den enkelte medarbeider må verne om sin integritet og troverdighet for å kunne opptre fritt og uavhengig i forhold til personer eller grupper som av ideologiske, økonomiske eller andre grunner vil øve innflytelse på det redaksjonelle innhold.

Disse punktene vil sammen være med på å vise pressens samfunnsoppdrag, i forhold til hvordan de ser på sin egen rolle i samfunnet, og hvordan de skal virke i den.

2.8 Medielogikk

Medielogikk handler om en form for kommunikasjon, og vil nødvendigvis bli et tema når man diskuterer politiske skandaler. Det dreier seg blant annet om hvordan stoff blir presentert i de forskjellige typene medier, og hva slags format det blir presentert i (Altheide &

Snow 1991: 9). I tillegg vil det omhandle hvordan aktører i samfunnet lærer seg medienes metoder, og bruker dette aktivt for å komme på trykk. Denne påvirkningen vil nødvendigvis gå begge veier, men kilder som politikere og næringslivsaktører har på sikt lært seg en medielogikk som gjør at de stiller sterkere i forhold til å komme på trykk med sine synspunkter. En ”journalistisk logikk” er også med tiden blitt et ufravikelig krav for en hver sosial aktør som ønsker å oppnå noe i denne verdenen (Eide 2007: 22). Den ervervede medielogikken er dessuten med på å vise medienes inntog i politikken, og en type innflytelse som mediene har hatt over andre institusjoner og organisasjoner.

2.8.1 Komponenter i medielogikken

Kent Asp (1990: 9) viser til fire hovedkomponenter i medielogikk: (1) *mediedramaturgi*, (2) *medieformat*, (3) *arbeidsrutiner* og (4) *arbeidsmetoder*. Punktene er ikke bare viktig for journalsiter og andre i media, men også de som ønsker å få oppmerksomhet *fra* mediene. Å kjenne til medielogikken har blitt viktigere etter hvert som det har blitt flere og flere aktører i samfunnet som kjemper om oppmerksomheten.

Dramaturgien omhandler blant annet oppbygning mediene bruker, med rollefordeling, nyhetsverdier, tolkningsrammer og deres presentasjonsform. Formatet vil variere fra medium til medium, men generelt kan man si at TV-sendinger fokuserer på andre aspekter ved en historie enn radio eller papiraviser, nettopp fordi levende bilder er viktig for et TV-program. Likeså vil papiravisen fokusere på bildebruk, men på en annen måte. Arbeidsrutinene og -metodene vil også være sentralt, nettopp fordi mediene opererer med deadline og forskjellige metoder som andre aktører enn journalister må forholde seg til. Oppbygningen av en pressemelding vil for eksempel være så lik en normal artikkels oppbygning som mulig, nettopp fordi det letter arbeidet for journalisten som eventuelt får i oppgave å skrive om saken (Ihlen og Robstad 2004). Det vil også kunne sikre at avsenders budskap blir gjengitt korrekt.

Når dette da skal relateres til medierte skandaler, vil det være viktig for alle de berørte partene å kjenne til medielogikken, nettopp fordi skandaliseringen skjer på medienes arena, og til dels på medienes premisser. Dermed blir det også viktig å tolke situasjonen riktig, og reagere på rett måte.

2.8.2 Medievri

Det mest omtalte og aktuelle begrepet i forhold til medielogikk vil nok være *medievri*, som springer ut av et nyhetsbilde preget av overskudd på informasjon og underskudd av oppmerksomhet. *Medievrien gir nyhetene oppmerksomhet* (Hernes 1984: 38). *Medievriens*

første kjennetegn er *tilspissingen*, som blant annet går ut på at det blir stadig færre utredninger i nyhetsformidlingen, men at det i stedet snakkes i overskrifter og slagord (Midtbø 2007: 92-93). Tilspissingen vil gjelde både mediens egne budskap, og kildenes kommunikasjon med mediene. *Forenkling* er det andre kjennetegnet, der det komplekse og nyanserte har måttet vike plass for det enkle og ensidige. Dette har blant annet med utvalg av kilder å gjøre. Perspektiver og personer som gjør nyhetene lettfattelige og interessante tas med, mens kompliserte og tvetydige saker får liten omtale eller ignoreres (Midtbø 2007: 94).

Polariseringen og fokuset på konflikt i dagens medier betyr at det er kontrastene, ikke enigheten, som fremheves. Uttalelser som uttrykker lojalitet og konsensus er ikke-nyheter, mens de uttalelsene som vitner om opposisjon og konflikt *blir* nyheter (Tiffen 1989: 164). Mediene er samtidig potensielle opposisjonsorganer, og Andenæs (2009: 97) mener det i dag virker som at det er en naturlov som tilsier at den kritiske vinklingen skal dominere mediedekningen i en skandalesak.

Personfokuset er også stort, og politikere med høy politisk kapital, anseelse og respekt blir fort midtpunktet. Likeledes har det skjedd en *intensivering* av nyhetene, og utbruddene og sammenstøtene får mer oppmerksomhet enn rutinene (Midtbø 2007: 95). Disse faktorene spiller inn på den politiske journalistikken i dag, og spesielt skandalejournalistikken.

2.8.3 Dagsorden

Publikum får ikke bare vite om et bestemt tema gjennom nyhetene, men også om viktigheten av dette temaet gjennom mengden informasjon og plassering i avisen (McCombs & Shaw, 1972). I tillegg vil mediene selv vise, og til dels bestemme, viktigheten av saken gjennom måten den beskrives på. McCombs & Shaw (1972) fant også en sterk korrelasjon mellom saker mediene legger stor vekt på, og hva publikum oppfatter som viktige saker i valgkampen. Dette viser hvilken makt det ligger i utvelgelse av saker hos mediene, og måten det presenteres på. Mediene har dermed makten til å definere hva som er viktig, og hva som ikke er like viktig i deres omtale, samtidig som omfanget av omtalen vil påvirke dette inntrykket.

Artiklene og kommentarstoffet om Aker-saken står i første tredjedel av VG gjennom hele perioden, noe som viser at VG prioriterer saken høyt. I tillegg er den på forsiden i tre utgaver, og blir viet mye plass inne i avisen. Pressekonferansen til Røkke er også her sentral, nettopp fordi den ble dekket direkte av flere store medier, både aviser og TV, noe som også viser at dette var en viktig del av saken.

Brian McNair (1998: 34) mener at journalistikk er et nøkkelement i formingen av det kognitive miljøet vi lever i. Med andre ord tenker og handler vi på grunnlag av det vi tror er sant, og mediene har en viss innflytelse på det vi tror er sant om omverdenen;

Journalism is an important (though by no means the only) source of what we (think we) know about the world, so of course it effects us. In what it tells us, and in what it leaves out, journalism defines our field of socio-political vision (1998: 34).

Her ser vi viktigheten av avisenes utvelgelse og prioritering av saker. Dette kan også knyttes sterkt opp mot tolkningsrammer, i og med at man utelatelsen av visse aspekter av virkeligheten påvirker vårt syn på saken og verden som helhet. McNair påpeker at mediene ikke er eneste kilde til informasjon, men i skandalesaker er det ofte mye skjult informasjon som ikke kommer ut uten hjelp fra mediene. Informasjonen fortolkes likevel ut fra hver enkelt persons forståelse av verden, men dette forandrer ikke informasjonsstrømmen i slike saker.

2.8.4 Initiativ og stoppfunksjon

I forhold til dagsordenfunksjonen og medienes makt er det viktig å tenke på hvem som tar initiativ til saken, og hva som eventuelt stopper den. Dersom mediene selv avslører maktmisbruk eller annet mishold, vil det samtidig etter all sannsynlighet være kilder til disse sakene. Dermed kan det også tenkes at kilden har en agenda med det han eller hun gjør, og således bruker mediene som kanal for sitt budskap. Likeledes vil den aktøren som setter en stopper for saken ha makt, enten det er mediene eller en part i saken. Slutten på saken kan komme ved at noen går av, eller at anklagene motbevises, og slik blir det også mediene som på en måte avgjør når saken anses som ferdig. Det må likevel skje *noe* for at saken skal falle av dagsorden. Dersom mediene som helhet ikke har mer å skrive om og kildene er tomme, vil det nødvendigvis ikke bli flere saker. Slik vil også saken være borte fra dagsorden, i alle fall frem til det eventuelt dukker opp ny informasjon.

3.0 Metode

Denne masteroppgaven bygger på både kvantitative og kvalitative undersøkelser og observasjoner. Valget om å bruke begge metoder bygger på at materialet som skulle undersøkes hadde forskjellige kvaliteter og at det derfor ville gi et bedre bilde og en mer helhetlig analyse. Den kvantitative innholdsanalysen av VG vil fokusere på plukke teksten fra hverandre for å se på delene og stille spørsmål til delene. Man kan se på det som en dialog mellom leser og teksten, der analytikeren sitter på begge sider av bordet. Spørsmålene blir besvart gjennom de begrep og perspektiv fra teorien som senere også mobiliseres i analysen

(Østbye m.fl. 2002). Analysen er altså til dels farget av det teoretiske perspektivet, noe som gir den en styrke fordi det er etablerte begreper som har blitt brukt i tidligere forskning.

En begrensning ved den kvantitative metoden er at det kun er tekstens umiddelbare mening som analyseres. Dermed er tekstens underliggende, latente mening utelatt (Østbye m.fl. 2002). Derfor er det også valgt å analysere VGs dekning med kvalitativ metode, for å få svar på hva kritikken går ut på i form av tolkningsrammene, og hvordan saken utspiller seg. Den kvantitative delen kan gi svar på hvem som får kritikk, hvem som forsvares og hvor lenge dette varer, men det er ønskelig å finne ut mer enn dette og slik gi et mer helhetlig bilde av Aker-saken.

3.1 Utvalg

Papiravisen VG ble valgt fordi den tradisjonelt sett har en dominerende rolle i skandaler. Avisen har Norges høyeste opplag, og vil dermed være en sterk opinionspåvirker. Videre vil avisen klart være med på å sette dagsorden, og påvirke hvordan politiske saker blir oppfattet blant publikum.

Saken er for første gang omtalt i VG 4. april 2009. Det ble også funnet en artikkel fra dagen før, der statsminister Jens Stoltenberg og Kjell Inge Røkke er i fokus. Denne ble også innlemmet i analysen, da situasjonen som beskrives blir brukt i deknningen av Aker-saken. Den siste artikkelen i første søkerunde er fra 23. august 2009. Det første søket ble gjennomført tidlig i september 2009. Aker-saken er omtalt etter det, og senere søk ble derfor nødvendig. Siste søk ble gjennomført i slutten av januar 2010.

Det er registrert totalt 77 presseklipp i løpet av perioden som har blitt analysert. Av disse er 53 artikler, 18 kommentarer og ledere, fire debattinnlegg fra politiske representanter og to mindre notiser. Analysen tar for seg artiklene og kommentarer og ledere. Dette gjøres av hensyn til begrensninger i oppgavens rammer.

Det ble også gjennomført en analyse av tolkningsrammene i kommentarer og ledere fra avisene Dagens Næringsliv, Klassekampen og Dagsavisen for å se om det var mulig å spore noen av hoveddrammene i andre avisers dekning. Det hadde dessuten vært ønskelig å se på en svensk avis' dekning av Aker-saken, for å se på hvordan de rammer inn saken, og om Saab/Investor foretar seg noe i forhold til mediene. Det var ikke mulig å få tilgang til et svensk avisarkiv i dette tilfellet, men to kommentarer ble funnet på Dagens Industris nettsider fra den aktuelle tidsperioden. Her blir Kjell Inge Røkke omtalt "Norsk Skandalmiljardär"

(Olofson 2009), og som en ”finansmatador”⁴. Disse to kommentarene spiller på lurerrammen, men er begge publisert i forkant av pressekonferansen. Det ble ikke funnet noen kommentarer fra tiden etter, og det er dermed ikke mulig å måle om den har noen effekt på svenskene.

3.2 Faser og tidsbegreper

Analysematerialet strekker seg over nesten ni måneder, men Aker-saken får en slags slutt etter rundt to måneder. Det ble likevel vurdert som hensiktsmessig å inkludere etterspillet saken får, da dette også er en del av saken. Oppdelingen av saken blir dermed noe spesiell. I og med at pressekonferansen 22.april 2009 er en såpass sentral del, er saken delt opp i tiden før og etter pressekonferansen. Det vil dermed bli en skjev fordeling, både i forhold til antall presseoppslag og lengden på de to fasene. Før pressekonferansen er Aker-saken omtalt i 13 utgaver av VG, mens de etter pressekonferansen omtaler saken i 24 utgaver. Fordelingen er riktignok noe bedre i forhold til antall presseklipp, da det før pressekonferansen er 39 presseklipp, mens det i den andre fasen er registrert 32.

Samtalene mellom Røkke og den nye næringsministeren Trond Giske (Ap) blir tatt med, da dette er forsoningsprosessen i etterkant av Aker-saken. Giske tar dessuten et oppgjør med Brustads håndtering i denne sammenhengen. Samtidig skrives det lite etter generalforsamlingen i juni, da hovedpartene i konflikten har blitt enige.

3.3 Analyse

Første del av analysen er den kvantitative analysen av VGs dekning av Aker-saken. Her ble de forskjellige spørsmålene og variablene kodet inn ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS. Deretter ble hver artikkel analysert og kodet inn i kodearket.

Den kvantitative innholdsanalysen gir svar på hvordan VG og deres kilder stiller seg til saken. Samtidig vil den gi svar på hvem som uttaler seg, både fra anklagerens side og hvem av de anklagede som blir gjengitt i avisen. Denne analysen gir likevel ikke gode nok svar på *hva* anklagene går ut på, eller *hvordan* de anklagede partene forsøker å forsvare seg. Derfor er det også nødvendig å gå dypere i materialet for å få svar på hva som gjøres for å forandre tolkningsrammene i saken.

Andre del er en kvalitativ analyse av deler av VGs dekning. Her ble kritikken i de forskjellige artiklene forsøkt klassifisert i forhold til mer generelle tolkningsrammer som

⁴ Ukjent forfatter 20.4.2009: *Røkke drog Saab vid näsan*:
http://di.se/Default.aspx?pid=13981__ArticlePageProvider

bygger på likhetstrekk i vinklingen av kritikken og anklager. Det ble sett på hvordan vinklingen viste seg i tittel, ingress og tekst, for å finne gjentakende temaer som danner tolkningsrammene i saken. Vinklingen gjør enkelte sider av et sakskompleks til tema, mens andre sider av saken får mindre omtale (Hillesund 1994: 58). VG kan fokusere på at Røkke har lurt staten, eller at staten har latt seg lure av Røkke. Disse to vinklingene har forskjellig mening, selv om de kan se like ut.

Ut fra dette arbeidet ble det funnet fire hovedtolkninger som ble bygget opp i VGs dekning av Aker-saken. Disse var lureri-, vennetjeneste-, inkompetanse- og konfliktrammen. Presseklippene ble deretter klassifisert innenfor disse fire kategoriene. Dersom et klipp ikke passet i noen av kategoriene ble det kategorisert som ”Annet”.

3.4 Målefeil, validitet, reliabilitet og generalisering

Målefeil kan forekomme i denne typen forskningsprosjekt, men det er en fordel at det er samme person som har kodet og analysert alt datamaterialet. Kodingen som er gjort forutsetter skjønnsmessig vurdering og fortolkning fra koderen. Ved å gjennomføre hovedkodingen innenfor en avgrenset tidsperiode på noen uker, vil det være noenlunde likt utgangspunkt for all koding. Det finnes dog et unntak for noen få artikler fra etterspillet. De var ennå ikke trykket da hovedkodingen ble gjennomført. Det ble også gjennomført en kontrollkoding av et utvalg presseklipp noen måneder etter hovedkodingen, for å sjekke feilkilder i det ferdige kodede materiale. Kontrollkodingen viste at kodingen var tilfredsstillende.

Validitet er spørsmålet om det man ønsker å undersøke faktisk blir undersøkt med den metoden man bruker (Sirkin 1995: 69). Dette ble sikret gjennom en pilotstudie på 10 tilfeldige presseklipp for å se om spørsmål og svarmuligheter ville være dekkende for det som skulle analyseres. Spørsmålene i skjemaet er lukkede spørsmål, og det ble klart at noen små justeringer var nødvendige før hovedkodingen kunne gjennomføres. Det er også underveis i oppgaven forsøkt gitt eksempler på hva som er kodet til for eksempel negativ eller positiv omtale, for å danne en felles forståelsesramme mellom forsker og leser.

Reliabiliteten går ut på at man skal få samme resultat hver gang man måler det man skal måle (Sirkin 1995: 71). Hvis dette forskningsprosjektet blir gjennomført ved et senere tidspunkt skal altså resultatet være det samme. Reliabiliteten er forsøkt sikret gjennom kontrollkodingen og pilotstudiet. Det ble også brukt av forskjellige søkeord for å se til at søket fanger opp alle artikler som omhandlet Aker-saken. Alle artikler VG har publisert om Aker-

saken i sin papirutgave er aktuelle for analysen. Videre er spørsmålene i den kvantitative analysen utformet på en måte som gir konkrete svar i forhold til problemstillingen. Analysen vil likevel farges av koderens tolkningsrepertoar, men det er igjen en styrke at alle presseklipp er kodet av samme person. Det er også en styrke for analysen at oppgaven tar utgangspunkt i ledende teori for både skandalefeltet, tolkningsrammer og annen teori som blir tatt i bruk.

Generaliserbarheten til oppgaven kan diskuteres. Aker-sakens delvis unike natur gjør at det er vanskelig å si noe som skal gjelde mer allment. Det er sjelden landets regjering går til åpenlys krig mot en av landets mektigste forretningsmenn. Samtidig analyseres både VGs dekning og Røkkes pressekonferanse med tanke på medielogikk, noe det er lite norsk forskning på.

3.5 Pressekonferansen

Tredje del er en kvalitativ analyse av Røkkes pressekonferanse. VG dekker pressekonferansen i papiravisen, men det var ønskelig å se på hva Røkke faktisk sier. Derfor er hele pressekonferansen gjenstand for analyse. Pressekonferansen er dessuten en av de få gangene Aker og Røkke svarer på anklagene.

Video av pressekonferansen lå tilgjengelig på HegnarOnline.no⁵, noe som gjorde prosessen med datainnsamling enkel. Pressekonferansen varer i to og en halv time, noe som førte til at utvalgte deler av pressekonferansen ble transkribert. Dette ble gjort for å spare tid, og dessuten fordi det er mange gjentakelser både fra den fremmøtte pressen og fra Kjell Inge Røkke selv. Spørsmål som ble gjentatt ble merket, da dette er analytisk interessant i forhold til hva pressen fokuserer på. Etter transkribering ble kritikken og tolkningsrammene satt opp mot materialet for å finne ut hvordan Røkke prøver å svare på anklagene, og hvilke grep og forsvarsstrategier han benytter. Etter sitat fra Røkke som er gjengitt i denne oppgaven, er tidspunktet for utsagnet i videoen markert.

3.6 Analytiske utfordringer

En utfordring i forhold til analysen er å forholde seg nøytral til aktørene i saken. I tillegg er det viktig å forholde seg objektiv og være kritisk selv når VG velger side og fremstiller de forskjellige aktørene i et fordelsaktig lys.

Hvert presseklipp er vurdert under ett i kodingen, og vektet på den måten at den som klart får kritikk eller blir forsvart, blir kodet i henhold til det. I gråsoner er det kodet til

⁵ <http://tv.hegnar.no/index.php?mode=video&vid=7503&q=mid&prop=4:3>

nøytralt. Eksempler på dette vil være en mindre leder trykket 25.05.09, der det kun står: ”Kjell Inge Røkkes folk frykter at staten vil hevne seg på grunn av fremferden i Aker-striden. Sylvia Brustad skal allerede ha begynt å trene på Molde-dialekten”. Den kan tolkes som at Brustad og regjeringen har få andre muligheter å svare med, og være en del av inkompetanserammen, men dette fremstår som en søkt tolkning i håp om å finne kritikk. Den er i stedet tolket som et artig innspill, og dermed ikke er mer kritisk til den ene eller den andre parten.

Kritikk av regjeringen kan styrke Kjell Inge Røkke i Aker-saken, men det trenger ikke bety at han eller Aker forsvarers eksplisitt i presseklippet. Derfor er det ikke kodet som forsvar hvis ikke forsvaret er uttrykt. Det samme gjelder også i tilfeller der Røkke får kritikk.

3.7 VGs fremstilling

Oppgaven bygger på VGs fremstilling av saken. På grunn av konkurransen med andre medier, og et ønske om å differensiere seg fra andre medieprodukter er det en mulighet for at forklaringen av Aker-saken i denne oppgaven har noen mangler. Denne oppgaven kan derfor ikke brukes som grunnlag for å forstå hele Aker-saken. Sammen med Kjell Inge Røkkes pressekonferanse vil VGs dekning være egnet til å få et overblikk i saken, men det vil ikke dekke alt som ble rapportert, og heller ikke alt som skjedde.

3.8 Oppgavens bidrag i samfunnsvitenskapen

Oppgavens mål er blant annet å kartlegge VGs dekning av Aker-saken. Ved å se på hvordan landets mest leste papiravis dekker saken er det ønskelig å gi et innblikk i skandalejournalistikkens dramaturgi, metoder og utvalg. Saken fikk stor omtale i både VG og andre medier, men ulikt flere andre skandaler de senere årene, fikk den få store direkte konsekvenser for de involverte aktørene. Vi kan se på Sylvia Brustads avgjørelse om å trekke seg fra gjenvalg høsten 2009 som en konsekvens av Aker-saken, men det er lite sannsynlig at dette er eneste grunn.

Samtidig er det ønskelig å vise den medierte skandalens dynamikk, og hvordan Aker-saken utvikler seg og når sitt klimaks med Røkkes pressekonferanse. Politisk redaktør i VG, Olav Versto kåret Aker-saken til ”den største ikke-saken som fikk størst plass i mediene i 2009”, og mente at saken ”skapte veldig mye rabalder, [og] så tonet ut i absolutt ingenting” (VG 27.12.09). Spørsmålet blir da hvordan saken blir så stor, og hvorfor den ikke får noen reelle konsekvenser for de involverte aktørene.

Det er også ønskelig å diskutere Midtbøs (2007) begreper *politikk-* og *politikerskandale* i forhold til det flytende skillet som eksisterer mellom de to, og at de kan gå

over i hverandre i visse sammenhenger. Det er ønskelig å vise dette som en av faktorene som gjør at skandalen utspiller seg på en noe utradisjonell måte.

4.0 Analyse av Aker-saken

I det følgende vil tolkningsrammene i VGs dekning av Aker-saken bli presentert og diskutert. VGs presentasjon av hovedaktørene i både artikler og kommentarer og ledere vil også presenteres og diskuteres. Deretter skal vi se på hvilke aktører i saken som uttaler seg, i tillegg til VGs bruk av anonyme kilder. Til slutt i dette kapittelet skal vi gå kort gjennom billedbruken og faktaboksene i VGs dekning av Aker-saken.

4.1 VGs tolkningsrammer i Aker-saken

Aker-saken er en skandale uten noen klar syndebukk. Røkke og Aker får kritikk for å ha lurt staten. Regjeringen får kritikk for å gi Røkke særbehandling, og for å ha overreagert i forhold til sakens kjerne. I tillegg beskyldes regjeringen for inkompetanse i forhold til næringslivet. Ut fra kritikken har jeg kommet frem til hovedtolkningsrammene *lureri*, *vennetjeneste*, *inkompetanse* og en ren *konfliktramme*. Alle VGs artikler om Aker-saken kan ikke knyttes til disse rammene, men dette er hovedanklagene og -vinklingene som blir brukt. Det er verdt å merke seg at hoveddrammene definerer et problem, og at tre av fire plasserer skylden for overtrampet hos en eller flere av hovedaktørene. I konfliktrammen er ikke syndebukken like klar.

4.1.1 Lureri

Allerede 4. april blir spekulasjonene om at Aker Solutions AS har betalt overpris for aksjene presentert; ”Kritikerne hevder Røkke med transaksjonen overlater problemaksjer til staten og flere frykter nå at Aker Solutions må betale overpris i handelen” (VG 4.4.09). Det er verdt å merke seg at det i fremstillingen til VG også virker som om staten ene og alene skal overta disse ”problemaksjene”, noe som kan regnes som et dramaturgisk grep for å tydeliggjøre handelens konsekvenser for publikum. Videre kan VG rapportere at:

Røkkes Aker ASA får ifølge Finansavisen to milliarder kroner for aksjene. For dette kvitter selskapet seg med et skjult kapitalbehov på hele 5 milliarder kroner, som følge av store investeringsforpliktelser i de solgte selskapene. Disse 5 milliardene risikerer nå staten å måtte være med og betale (VG 4.4.09).

Her blir forpliktelsene presentert, og som både Entman og Eide og Hernes mener, vil disse tidlige beskyldningene bli premisser for den videre dekningen. Ved at disse beskyldningene får stå uten at Aker tar til motmæle, blir de sterkere enn de hadde vært hvis

Aker hadde rettet på informasjonen tidlig i saken. De blir dermed en viktig del av lurerirammen, og blir stående i faktaboksen utover i VGs dekning.

Lurerirammen gir Røkke skylden for overtrampet. Kritikken går ut på at Røkke har utnyttet smutthull i aksjonæravtalen for å dumpe det VG kaller ”problemaksjer” over i en del av Aker-sfæren der han har mindre eierandeler. Samtidig skal prisen for selskapene ha vært for høy, noe mange mener et fall i aksjekursene viser. Tidligere NHO-president Jens Ulltveit-Moe uttaler til VG (7.4.09) at Røkke ”greide å selge på topp til staten i 2007, og nå får han regjeringen til å strø salt i eget sår ved at skattebetalernes penger brukes til å bøte på finanskrisens virkning på selskapene hans”. I visse artikler blir dette fremstilt som om staten alene må dekke de totale investeringsforpliktelsene. Budskapet tilspisses slik at det får størst mulig konsekvens; Røkke har kvittet seg med noen problemselskap, og samtidig skapt et stort problem for staten.



Sylvia Brustad uttrykker tidlig både frustrasjon og irritasjon i forhold til salgsprosessen. VG skriver at Brustad skal være så forbannet ”at hun vurderer å få hele salget annullert” (7.4.09). Så sterke utsagn vitner om en alvorlig situasjon for både Røkke og regjeringen. VG er også i kontakt med flere sentrale rødgrønne politikere som mener at ”det kan se ut som om regjeringen har blitt lurt av Røkke” (7.4.09).

Lurerirammen kan også delvis knyttes til både vennetjeneste- og inkompetanserammen. Kjell Inge Røkke har da utnyttet tilliten han har fått fra regjeringen til å gjøre noen lønnsomme grep. Aksjonæravtalen har gitt Røkke for stort handlingsrom, noe som kan gå på regjeringens tillit og kompetanse. Dermed er lurerirammen også skadelig for regjeringen fordi de skal ha vært naive i utformingen av aksjonæravtalen. VG tar selv standpunkt i saken, og uttrykker i en leder at ”Kjell Inge Røkke har med dette misbrukt den tilliten han har fått fra den rødgrønne regjeringen” (7.4.09).

4.1.2 Vennetjeneste

Tolkningsrammen vennetjeneste går ut på at Røkke får særbehandling fra den rødgrønne regjeringen i forhold til andre i næringslivet. Hovedargumentet er at Røkke har pleiet forholdet til Arbeiderpartiet og LO over tid, og at dette nå gir avkasting. Først i form av aksjonæravtalen fra 2007, et oppkjøp opposisjonen mener regjeringen ikke har gitt noe godt

svar på hvorfor ble gjennomført, og nå får de også kritikk for samrøre i Aker-saken. Denne tolkningen er skadelig for Røkke fordi den svekker hans legitimitet og troverdighet i forhold til sine og Akers interessenter. Han har fått goder fra regjeringen som andre i hans situasjon ikke har fått, og dermed har han fått en enklere vei til toppen.

For regjeringens del er vennetjeneste-rammen desto mer skadelig. Per Kristian Foss reagerer på hvordan regjeringen opptrer i saken: ”Jeg ser konturene av et ubehagelig kameraderi. Røkke er kapitalisten Stoltenberg liker, fordi han stemmer Arbeiderpartiet. Stort sett alle andre næringslivsledere blir nesten fremstilt som skurker” (VG 14.4.09). Både Stoltenberg og Kristin Halvorsen (SV) har åpenlyst kritisert kapitalisten Stein Erik Hagen, men Røkke slipper altså unna denne kritikken. Dermed er denne tolkningen skadelig i forhold til regjeringens evne til å opptre profesjonelt i samspill med næringslivet.

Daværende Venstre-leder Lars Sponheim påpeker i en artikkel at ”dette er åpenbart en del av kokkelimonken mellom Ap, LO og Røkke som Ap-venn som vi så da staten kjøpte seg inn i Aker i 2007”. Samtidig viser han til ”triksing på kammerset mellom trekløveret Ap, LO og Røkke som involverer milliarder av skattebetalernes verdier” (VG 4.4.09). Her viser Sponheim til nettverket mellom de tre partene.. I tillegg knytter Sponheim den omdiskuterte handelen til noe alle kan forholde seg til; skattebetalernes penger. Folkets milliarder har blitt gitt som en gave til en av Norges rikeste mennesker. Dermed blir det relatert til noe allment og langt mer skadelig for Ap, og vil slik gi høy kulturell overensstemmelse.

Både Høyres Torbjørn Hansen og forvalter i Ferncliff Asset Management (FAM), Kjell Erik Eilertsen mener dette ligner på politisk korrupsjon (VG 6.4.09). Korrupsjon og vennetjeneste er nesten synonyme, men det er forskjellig verdiladning og assosiasjoner til de to ordene. Vennetjeneste virker mildere, og blir således ikke en like alvorlig påstand. Dette kan også være et strategisk valg fra kritikernes side, nettopp fordi det er farlig å komme med anklager om korrupsjon uten å ha dekning for det. Vennetjeneste er derimot ikke like alvorlig, og er ikke like vanskelig å gå tilbake på dersom det skulle vise seg å ikke stemme.

4.1.3 Regjeringens inkompetanse

Kritikerne hevder at regjeringen, og spesielt Sylvia Brustad viser sin inkompetanse i Aker-saken. Næringsministeren er ikke skikket til ansvaret, noe kritikerne mener denne saken er et bevis på. En frittalende Sponheim kommer med en karakteristikk av Brustad; ”en næringsminister som ikke akkurat har oppfunnet kruttet” (VG 4.4.09). Både hennes kraftige reaksjon på handelen, og at handelen kan ha skjedd uten at noen i departementet har forstått

implikasjonene skal være bevis på dette. En alternativ del av denne tolkningsrammen er at regjeringen sov i timen da aksjonæravtalen ble skrevet, og at de dermed ikke fikk med seg, eller ikke forstod, at avtalen ikke var gunstig for staten. VGs kommentator Frithjof Jacobsen presenterer denne delen av inkompetanserammen; ”enten sov daværende næringsminister i timen da avtalen med Røkke ble inngått, eller så godtok han betingelser som var elendige med fult overlegg” (VG 8.4.09). Også Knut Arild Hareide kritiserer aksjonæravtalen:

Vi ser nå resultatet av at statsråd Andersen lekte børsmeidler på vegne av det norske folk. Taperen er du og jeg, og vinneren: Kjell Inge Røkke. (...) Dette var å gi gullkortet til en av Norges mektigste og rikeste menn. Tapet alene er på størrelse med regjeringens totale fattigdomssatsing. Eller en skattelette på 2000 kroner per skattebetaler (VG 16.4.09).

Hareide relaterer det også til både regjeringens fattigdomssatsing og skattelette for å danne en felles forståelsesramme med publikum og slik øke den kulturelle overensstemmelsen i kritikken og inkompetanserammen. Denne uttalelsen kan også relateres til vennetjenesterammen.

Statens styrerepresentant i Aker Holding, Berit Kjøll spiller en rolle i forhold til tolkningen om at staten skal ha sovet i timen, eller ha blitt lurt av Kjell Inge Røkke. I VG mandag 6. april rettes det sterk kritikk mot Kjøll fra Torbjørn Hansen (H) og Kjell Erik Eilertsen fra FAM. Begge slakter hennes håndtering av salget, og Eilertsen mener ”hun bør kastes på hodet ut av styret med en eneste gang”. Kjøll skulle ifølge de to kritikerne ha informert Sylvia Brustad på et tidligere tidspunkt, men skjønnte ikke alvorlighetsgraden av informasjonen hun fikk av Aker. I denne artikkelen finner man altså frem til en ny syndebukk. Kjøll kunne avverget overtrampet og konflikten som følger.

En siste del av inkompetanserammen kommer i VG 12. mai da Kjell Inge Røkke i blir utropt til vinneren av konflikten. I kommentaren signert Jacobsen kritiseres Brustad fordi hun gir opp kampen mot Røkke. Verdivurderingen finanshuset Pareto har utarbeidet konkluderer med at prisen var en halv milliard for høy. Regjeringen velger å godta rapporten fra UBS, som konkluderer med at prisen er ”fair”. Jacobsen beskriver Pareto-rapporten som en ”skarpladd rifle Brustad kunne plukket opp og brukt i krigen”. I stedet velger hun UBS sin rapport, som beskrives som ”et brukket gevær” (VG 12.5.09). Den usikkerheten regjeringen prøver å minske ved å granske salget blir altså ikke mindre når de to rapportene konkluderer med to vidt forskjellige priser, ifølge Jacobsen. Brustad gir etter for Røkke, og taper kampen.

4.1.4 Konfliktrammen

Som navnet antyder er dette en tolkningsramme som fokuserer på konflikten mellom Kjell Inge Røkke og regjeringen med Sylvia Brustad i spissen. VG fremstiller det etter hvert som en personlig konflikt mellom Røkke og Brustad, eller Røkke og Stoltenberg. Frithjof Jacobsen bruker konfliktrammen i en kommentar dagen etter pressekonferansen: ”Han gjorde narr av næringsministeren og truet med å selge norske selskaper. Aker-saken er blitt Aker-krigen, og Røkke kan vinne” (VG 23.4.09). Fotomontasjer blir brukt for å sette partene opp mot hverandre, noe som blir vist senere i oppgaven under punkt 4.7 *Bildebruken i Aker-saken*.

4.1.5 Lureri eller vennetjeneste?



Brustad avfeier vennetjeneste-rammen på alle punkter. Det kan tolkes som en bevisst strategi for å frikjenne regjeringen, og utpeke Røkke og Aker som syndebukken. Riktignok blir regjeringen i lureri-rammen beskyldt for å ha sovet i timen, eller ikke vært kompetente nok til å fungere på eiersiden i næringslivet. Vennetjenesterammen er en svært uheldig kobling for regjeringen, og det er nok ønskelig å tone ned bruken av den, fordi det finnes en annen ramme

som stiller regjeringen i et bedre lys. I forhold til konfliktrammen er den en naturlig konsekvens av regjeringens spill på lureri-rammen. 14. april er første gang vi for alvor ser konfliktrammen bli brukt, med overskriften ”Jens ga ordre om full Røkke-krig”. Det er stort sett en ensidig konflikt frem til Røkke avholder sin pressekonferanse 22. april.

Lureri-rammen blir dermed den Røkke må ta mest hensyn til fordi den anklager ham og hans selskap for å ”kvitte seg med søpla” ved å finte ut aksjonæravtalen. Motivet hans for å gjøre dette skal være at han trenger penger og snart er konkurs, og gir altså motiv til å begå en umoralsk handling for å redde sitt eget skinn. Rammen er da også fylt med sterke anklager, og vil berøre hans ansatte, hans familie, hans samarbeidspartnere, investorer og andre interessenter på en negativ måte. Det er også derfor det etter hvert er nødvendig at han uttaler seg til pressen og får forandret rammene saken tolkes ut fra.

4.1.6 Korrupsjonsanklager

Mistanker om korrupsjon blir fremmet allerede mandag 6. april, av Høyres Torbjørn Hansen, medlem av Stortingets næringskomité. Han mener Aker-saken ”ligner på politisk korrupsjon”, noe som også brukes som tittel på artikkelen. Korrupsjonsanklagene får riktignok ikke bein å stå på i VG, da den ikke blir brukt



videre i saken. Man kan likevel se på vennetjeneste-rammen som en mildere versjon av korrupsjonsrammen, og slikt sett er korrupsjon en tolkning fra Torbjørn Hansen av det som har skjedd. Dette kan også tolkes som et virkemiddel, ved at han tilspisser vennetjenesten til å være korrupsjon. Slik blir anklagene sterkere, og vekker kanskje også mer følelser hos publikum. Derfor kan dette sees på som et strategisk utspill fra Hansen for å svekke regjeringen.

Hansen får støtte av Kjell Erik Eilertsen i FAM. Han uttaler til VG at: ”Jeg tror dette kan være korrupsjon. Ikke av den typen som du ser på mafiafilmer, med brune konvolutter og lignende. Men den typen som er vanlig i Norge: ”Jeg hjelper deg nå, så hjelper du meg senere” ” (VG 6.4.09). Eilertsen viser også til nettverket mellom Ap og Røkke i artikkelen, gjennom styrevervene Ap-folk har i Aker-systemet. Motivasjonen til Eilertsen kan være å bygge opp sitt eget karakterromdømme i mediene ved å vise samfunnsengasjement og kritisere både staten og Aker for umoralsk forretningsdrift.

4.1.7 Enten/eller

Noe av det vi kan trekke ut fra VGs dekning av saken, er at denne skandalen fungerer i et enten/eller-forhold. Det er ikke et spørsmål om et overtramp har skjedd, men heller hvem som har begått overtrampet. En av partene kan altså sies å ha begått et overtramp, men det er lenge uvisst hvem som er den egentlige syndebukken. Medlemmer av Arbeiderpartiet er aktive i mediene for å påvirke tolkningsrammene, og dekningen blir mest negativ mot Røkke og Aker i sakens første fase. Dette blir likevel nyansert noe av opposisjonen, som er sterkt kritiske til regjeringens rolle i denne saken. Opposisjonen beskytter på en måte Røkke, ved å fokusere på regjeringen. Noe av trykket blir da ledet tilbake på regjeringen, som en ”takk for sist” etter statens inntreden i Aker Holding.

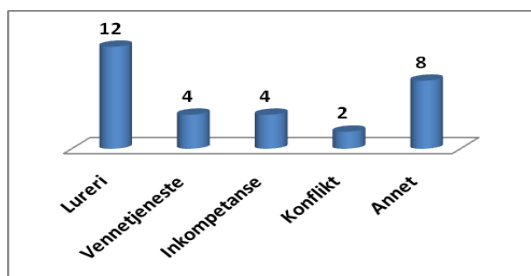
Under pressekonferansen tar også Røkke opp overtrampene som skal ha blitt begått, blant annet ved å svare journalistene at de ”har sagt det så mange ganger at de tror på det selv”. Gjennom repetisjon og sirkulasjon i pressen i 20 dager, har anklagene fått ben å gå på, og de vil dermed sitte godt støpt i pressens og publikums minner om saken. Etter pressekonferansen blir det mer fokus på krigserklæringene som har kommet fra begge sider og argumentasjonen de har ført. Dette er nok en naturlig konsekvens av oppførselen til Røkke på pressekonferansen. Ut fra dette kan vi se at alle tolkningsrammene kan fungere sammen, uten at det nødvendigvis bryter med den indre logikken i hver enkelt.

Et viktig spørsmål i forhold til de fire hoveddrammene som blir presentert av VG er om de kan fungere sammen uten at det bryter med logikken i rammene. Hvis vi først tar utgangspunkt i vennetjensterammen, er temaet at Ap har gitt særbehandling til Røkke i forhold til oppkjøpet i 2007. Dette faller nå tilbake på Ap, gjennom lureri-rammen, der Røkke skal ha utnyttet den tilliten Ap og regjeringen har til ham. Regjeringen har på sin side ikke forstått at Røkke lurte dem, noe som gir inkompetansrammen feste. Konfliktrammen vil også passe inn her, da dette er et resultat av lureri-rammen og det offentlige ordskiftet som har foregått mellom Aker og regjeringen. Hoveddrammene kan altså fungere sammen, men har ikke samme sydebukk.

4.2 Bruken av tolkningsrammer i Aker-saken

4.2.1 Tolkningsrammer i artiklene fra første fase

Første fase av Aker-saken, slik den er delt opp i denne oppgaven, varer fra 2. april og frem til 22. april 2009, da Kjell Inge Røkke avholder sin pressekonferanse. I første fase trykker VG kun korte uttalelser fra konserndirektør i Aker Geir Arne Drangeid, mens representanter fra regjeringspartiene og opposisjonen er langt mer aktive i pressen. Under kan vi se hvilke tolkningsrammer som blir brukt av VG i deres artikler fra første fase.



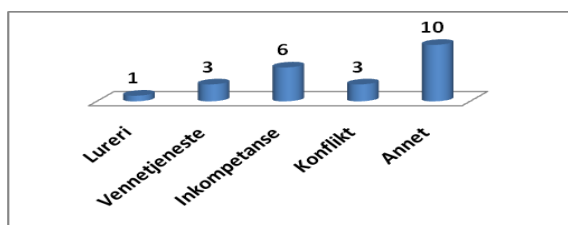
Figur 4.2.1: Tolkningsrammer i artiklene før pressekonferansen. N = 30

Tolkningsrammene i VGs artikler før pressekonferansen er dominert av lureri-rammen. 12 av totalt 30 artikler har dette som dominerende tolkning. På en delt andreplass finner vi

vennetjeneste- og inkompetansrammen, mens den minst brukte tolkningsrammen er den rene konflikt-rammen. I VGs dekning før pressekonferansen finnes det også åtte artikler som ikke

har noen klar hoveddramme av de fire som er definert i denne oppgaven. Dette kan likevel være artikler som er kritiske til de forskjellige aktørene. Et eksempel på dette finner vi i artikkelen ”- Kjell Inge Røkke har mistet bakkekontakten. Kjøpte parkeringsplasser for 13 mill. til arbeiderne” (16.4.09). Denne artikkelen seiler under fanen ”Aker-bråket”, men nevner ikke Aker-saken før i siste avsnitt. Artikkelen handler om at Røkke har kjøpt en tomt som skal brukes til parkeringsplass for arbeiderne som bygger det nye huset hans. Den tegner likevel et bilde som bryter med det folkelige imaget Røkke tidligere har hatt. Samtidig har ikke vinklingen noe å gjøre med Aker-saken, og artikkelen er derfor kodet til å ikke ha noen av hoveddrammene som tolkningsramme.

4.2.2 Tolkningsrammer fra artiklene i andre fase

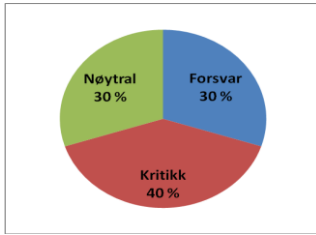


Figur 4.2.2: Tolkningsrammer i artiklene fra tiden etter pressekonferansen. N = 23.

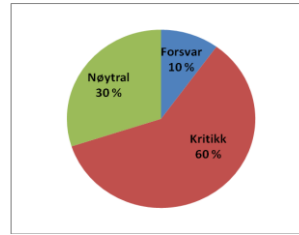
Etter pressekonferansen ser vi at lureri-rammen mister nesten all oppmerksomhet i VGs dekning. Det er bare én artikkel som har denne tolkningen som hoveddramme i andre fase. Inkompetanserammen er den dominerende rammen i bruk i denne fasen, da det er seks artikler som kan knyttes til denne tolkningsrammen i tiden etter pressekonferansen. I kommentarene og lederne fra tiden etter pressekonferansen er syv av ni klipp knyttet til inkompetanserammen. Denne statistikken viser altså at regjeringen, og spesielt Sylvia Brustad får mye kritikk i andre fase av Aker-saken. Det er vanskelig å peke på en bestemt faktor som forandrer dekningen, men mye tyder på at Røkkes pressekonferanse har hatt en effekt i forhold til å rette fokuset over på Brustad og regjeringens inkompetanse. Regjeringens strategi om å gå hardt ut kan da sies å slå tilbake på dem fordi utspillene har økt fallhøyden dersom de ikke skulle få gjennomslag i saken.

Ti av de totalt tjuetre artiklene fra andre fase kan ikke knyttes til noen av de fire hoveddrammene som denne oppgaven tar for seg. De er likevel knyttet til Aker-saken, og er trykket innenfor den aktuelle tidsperioden. Alle artiklene i Aker-saken, med unntak av tre, er i tillegg kritiske til en av de to hovedpartene, noe vi skal se nærmere på nå.

4.3 Presentasjonen i artikler fra første fase



Figur 4.3.1: Presentasjonen av Brustad og regjeringen i artiklene før pressekonferansen. N=30



Figur 4.3.2: Presentasjon av Røkke og Aker i artiklene før pressekonferansen. N=30

Som vi ser av diagrammet over er det stor variasjon i VGs dekning av regjeringen og Sylvia Brustads rolle i Aker-saken. 40 prosent av artiklene er kritiske til Brustad og regjeringen, mens 30 prosent forsvarer deres rolle i saken. Presset som legges på Røkke er imidlertid langt sterkere. 18 av 30 artikler er kritiske, mens ni er nøytrale i fremstillingen av moldenseren. At det bare er 10 prosent av artiklene som forsvarer Røkke, kan forklares med at Røkke og Aker ikke er aktive i mediene slik regjeringen er. Hadde de forsvart sine egne interesser eller angrepet kritikernes argumenter i denne fasen av saken hadde nok statistikken vært annerledes.

Et interessant aspekt av denne statistikken er at Brustad forsvares i flertallet av artiklene der noen fra Ap uttaler seg. Dette er kanskje ikke et overraskende resultat, men viser samtidig effekten uttalelser til pressen kan ha.

Selv om over halvparten av artiklene som trykkes i forkant av pressekonferansen er kritiske til Røkke, er 30 prosent kodet nøytrale. Det betyr ikke at disse artiklene styrker Røkkes sak, men de svekker i alle fall ikke troverdigheten eller omdømmet hans i samme grad som det kritikken gjør. De nøytrale artiklene vil uansett være assosiert med Aker-saken, og vil dermed være negativ oppmerksomhet rundt både Aker-konsernet og Røkke. Det samme gjelder de 30 prosentene som er nøytrale til Brustad og regjeringen. Det er kun tre av de totalt 53 artiklene om Aker-saken som er nøytrale til begge parter. Det betyr at artiklene enten er kritiske til Røkke og Aker, eller Brustad og regjeringen.

4.3.1 Er angrepene på Røkke et forsvar av regjeringen?

Aktører fra regjeringen angriper Røkke ved flere anledninger i løpet av Aker-saken, og spesielt i første fase. Overskrifter som ”Stoltenberg ga ordre om full Røkke-krig. Stoltenberg: Ikke aktuelt med kompromiss” (14.4.09), ”Jens vurderer å saksøke Røkke – Akers aksjekjøp slaktes i hemmelige rapporter” (15.4.09) og ”Fly forbannet – Brustad og Stoltenbeg utelukker

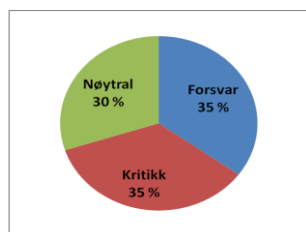
ikke ny styrebehandling av salget” (7.4.09) vitner om at regjeringen legger press på Røkke gjennom mediene. Dette er noen av de kraftigste uttalelsene i VGs dekning av Aker-saken, og kommer interessant nok fra anonyme regjeringsaktører.

Dezenhall og Weber (2007) mener meidene er drevet av anklager, og at aktørene som kommer med anklagene også former dekningen. Dette stemmer i Aker-saken. De tre utgavene der saken er på forsiden preges av anklager og kritikk, og det virker som om dette er regjeringens strategi. Regjeringen vil vise publikum at de ikke er redde for å ta kampen med Røkke, og erklærer full krig og truer med søksmål i VG. Det er dessuten nærliggende å tro at regjeringen har rett, når de går så hardt ut som de gjør. Senere viser det seg at de får kritikk for å ha gått for hardt ut. Kritikken fra opposisjonen og eksperter blir også viet mye oppmerksomhet i VG.

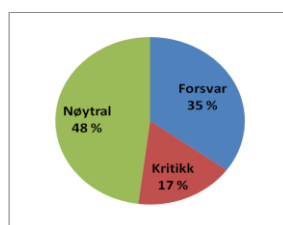
De forskjellige artiklene der anonyme regjeringskilder går til angrep på Kjell Inge Røkke er med på å bygge opp under oppfatningen om at staten har blitt lurt av Røkke og Aker. Regjeringen bruker tolkningsrammen lureri for å svekke motparten. Samtidig er det selvsikkert og troverdighetsbyggende å gå ut i mediene med påstandene, da fallhøyden øker når de blir offentliggjort. Det er da nærliggende for publikum å tro at regjeringen har sitt på det tørre, med tanke på alvorlighetsgraden i utsagnene deres.

Slik sett forsvarer regjeringen sin versjon ved å angripe Røkke, fordi angrepene bygger opp under lureri-rammen. Dermed vil kritikken virke styrkende for regjeringen fordi den frikjenner dem for det alvorligste overtrampet. Riktignok er aksjonæravtalen mangefull, men lureri-rammen er ikke like alvorlig for regjeringen, og de er dessuten på anklagersiden i denne tolkningsrammen. Angrepene på Røkke viser samtidig handlekraft. Dermed kan det øke deres troverdighet i saken overfor publikum.

4.3.2 Presentasjonen i artikler fra andre fase



Figur 4.3.3: Presentasjonen av Brustad og regjeringen i artiklene etter pressekonferansen. N=23



Figur 4.3.4: Presentasjon av Røkke og Aker i artiklene etter pressekonferansen. N=23

Etter pressekonferansen går andelen kritikk mot Røkke og Aker fra 60 % til 17 % kritikk.. Forsvaret går litt opp, mens andelen nøytrale artikler i forhold til kritikk av Røkke går opp 24 prosent. Samtidig går forsvaret av Røkke opp fra 10 % til 35 % etter pressekonferansen. Dette er ikke utelukkende artikler fra pressekonferansen, men også i artikler som forklarer utfallet av saken. Når Brustad dessuten får kritikk for håndtering av Aker-saken, er dette å regne som et forsvar av Røkke fordi det er med på å frikjenne ham for overtrampet. En overreaksjon i forhold til hva som har skjedd blir brukt som en del av inkompetanserammen. Det virker altså som at pressekonferansen har hatt en effekt på VGs dekning av Aker-saken, da kritikken blir mindre i artiklene.

Presentasjonen av Brustad og regjeringen før og etter pressekonferansen er rimelig lik hvis vi ser på artiklene. Andelen kritikk går opp, noe som blant annet kan forklares ved at Røkkes uttalelser blir gjengitt, og at regjeringen ikke lenger angriper Røkke og Aker på samme måte som før pressekonferansen. Andelen nøytrale artikler er lik i andre fase.

Helt stille blir det riktignok ikke i VG, selv etter at løsningen har blitt presentert. Den siste kritiske artikkelen mot Røkke i Aker-saken kommer på trykk 3. juli 2009. Med overskriften ”Regjeringen kjøper Røkke-kvoter”, viser VG til at regjeringen har kjøpt klimakvoter fra ”et omstridt skogplantingsprosjekt i Tanzania”. Videre skrives det at ”selgeren av kvotene er et selskap der Kjell Inge Røkke er medeier”. Med disse påstandene ønsker nok VG å blåse liv debatten om vernetjenester igjen, og har på samme side en mindre artikkel der statssekretær Geir Axelsen (Ap) fra Finansdepartementet uttaler at de ikke gir noen særfordeler i forbindelse med dette oppkjøpet (VG 3.6.09). Denne artikkelen er interessant fordi den kommer som en oppfølger til Aker-saken, som på denne tiden var avgjort, og det kun er en formalitet i den ekstraordinære generalforsamlingen som gjenstår.

4.3.3 Brustad gir ikke opp



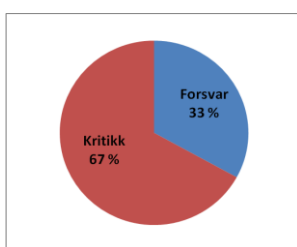
Brustad går selv ut mot Røkkes parodi i artikkelen ”- Je er stolt av dialekta mi” (28.4.09). Hun uttaler til VG at hun ”ikke likte formen på alt som ble sagt på den pressekonferansen”. Uttalelsen skjer i forbindelse med hennes svar til Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomité. I svarbrevet avviser hun flere av Røkkes påstander i forbindelse med informasjonen Aker har gitt i forkant av den omstridte handelen. Informasjonen blir likevel ikke et videre premiss for VGs dekning av Aker-saken. Disse utspillene er med på å

bekreftede triangelhypotesen i forhold til politiske skandaler, da Brustad i artikkelen prøver å motbevise deler av informasjonen Røkke kom med på pressekonferansen. Det er Kontroll- og konstitusjonskomiteen som har bedt om svar fra næringsministeren, men hun benytter samtidig muligheten til å vise svarene for media. Utspillet i mediene vitner om at Brustad prøver å rette opp inntrykket av henne, da VG allerede har hatt to kritiske kommentarer til næringsministeren siden Røkkes pressekonferanse fem dager før. Artikkelen har ellers vært nøytrale i fremstillingen av Brustad, men ved å presentere informasjon som forsvaret hennes rolle kan det hende at pressen igjen retter sine kritiske øyne mot Røkke og Aker. Det vi altså kan trekke ut fra denne artikkelen er at næringsministeren forsøker å legge premissene for den videre dekningen i VG ved å angripe Røkkes versjon.

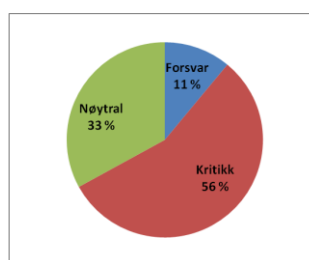
4.4 Presentasjon av hovedaktørene i kommentarer og ledere

I VG er det 18 kommentarer og ledere som omhandler Aker-saken i løpet av den aktuelle tidsperioden. Disse er så delt opp i forhold til fasene som er fastsatt for oppgaven. Det er ni kommentarer og ledere i hver fase.

4.4.1 Kommentarer og ledere i første fase



Figur 4.4.1: Presentasjon av Brustad og regjeringen i kommentarer og ledere før pressekonferansen. N=9



Figur 4.4.2: Presentasjon av Røkke og Aker i kommentarer og ledere før pressekonferansen. N=9

I VGs kommentarer og ledere før pressekonferansen får Røkke og Aker kritikk i 56 %, mens de forsvares i 11 %. De resterende 33 prosentene kan kategoriseres som nøytrale. Selv før pressekonferansen ser vi altså at VG er mindre kritisk til Røkke enn de er til Brustad og regjeringen. Dette er et eksempel på hvordan mediene er naturlige opposisjonsorganer til den sittende regjering.

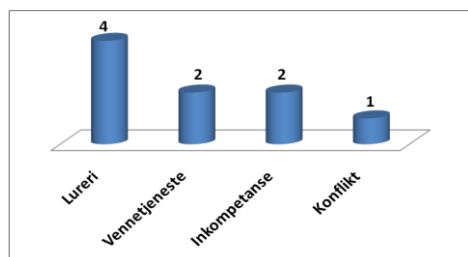
Røkke blir sammenlignet med Saddam Hussein under Golfkrigen på begynnelsen av 90-tallet i en kommentar signert Frithjof Jacobsen (VG 15.04.09). Essensen i kommentaren går ut på at regjeringen nå har bestemt seg for å tvinge Røkke til full retrett i Aker-saken.

Jacobsen mener likheten til den tidligere irakiske diktatoren er at Røkke ikke gir opp selv om han vet han kommer til å tape. Videre skriver Jacobsen at ”ingen norsk regjering kan finne seg i å bli ydmyket og lurt av en industrieier. Da ser den rett og slett for pinglete ut” (VG 15.04.09). Dette er en gjentakelse fra dagen før, der Jacobsen skriver at ”når staten erklærer krig er den nødt til å vinne. Ellers ser regjeringen pjuskete ut” (VG 14.04.09). Disse kommentarene står på trykk en uke før Røkkes pressekonferanse. Mindre enn én måned senere erklærer Jacobsen at Røkke har vunnet Aker-striden (VG 12.05.09).

Begge figurene viser presset som legges på de to hovedaktørene i Aker-saken. Ser vi dette i forhold til triangelhypotesen burde begge parter reagere på denne negative informasjonen, men det er kun regjeringen som i første omgang velger å uttale seg til VG. Analysen viste at dette kan være en av grunnene til at regjeringen er forsvart i større andel av artiklene. De får likevel mer kritikk enn Kjell Inge Røkke i kommentarene og lederne.

VGs kommentatorer tolker situasjonen for publikum, og med tanke på kompleksiteten i sakens natur er det nærliggende å tro at disse tolkningene kan få stor innvirkning på publikums syn på saken. Dette blir en del av journalismen, der mediene er på publikums side mot makthaverne. VG vinkler saken slik at den får konsekvenser får befolkningen, slik som når de velger kilder som viser til at ”skattebetalernes penger” blir gitt bort til Røkke (VG 4.4.09, 7.4.09). Dette kan føre til at VG opprettholder og legitimerer sin rolle som vaktbikkje for makthaverne, på befolkningens side.

4.4.2 Tolkingsrammer i kommentarer og ledere fra første fase

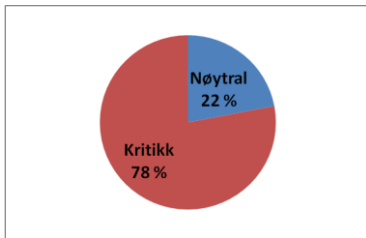


Figur 4.4.3: Tolkingsrammer i kommentarer og ledere før pressekonferansen N=9.

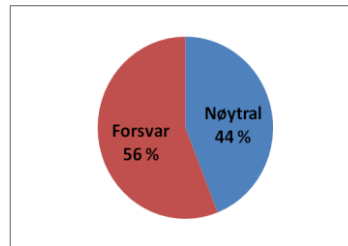
I VGs kommentarer og ledere fra første fase gis lureri-rammen mye plass. VG støtter tidlig opp om Brustads krav til generalforsamling, og krever at salgsprosessen stanses til ”vi vet mer om hva som har skjedd. Alt tyder på at dette salget, som har gitt Røkke en pen gevinst, ikke har foregått på riktig måte” (VG 7.4.09). Slike utsagn levner liten tvil om hvem VG mener har utført overtrampet. Senere får også Brustad og regjeringen kritikk, og nettverket mellom Ap og Røkke blir diskutert i to tilfeller. At lureri-rammen i første fase er dominerende gjenspeiler det som blir presentert i artiklene, der samme ramme brukes ved en rekke anledninger.

Brustad og regjeringen får likevel kritikk i noen av kommentarene og lederne som bruker lureri-rammen, men hovedfokuset i kritikken er på Røkke. Et godt eksempel er Frithjof Jacobsens kommentar ”Røkke mot røkla” (VG 15.4.09). Her skriver han at ”Antageligvis har [regjeringen] vært naiv. Men det er verre å lure noen enn å bli lurt”. Dette kan forklare hvorfor kommentarer og ledere presenterer Brustad og regjeringen mer kritisk enn det stolpediagrammet over tilsier.

4.4.3 Kommentarer i andre fase



Figur 4.4.4: Presentasjon av Brustad og regjeringen i kommentarer og ledere etter pressekonferansen. N=9



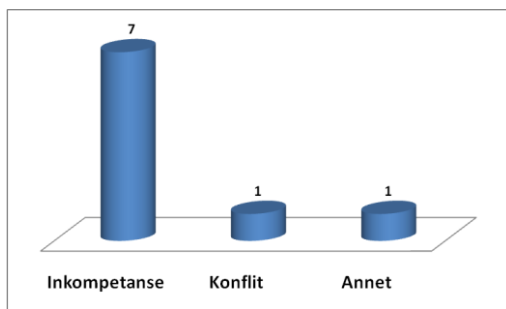
Figur 4.4.5: Presentasjon av Røkke og Aker i kommentarer og ledere etter pressekonferansen. N = 9

Kommentarjournalistikken etter pressekonferansen viser at Røkkes strategi kan ha hatt den intenderte effekten. Syv av ni kommentarer og ledere om Aker-saken, eller 78 %, er kritisk til Brustad og regjeringen, mens to kommentarer er nøytrale. Det er derimot ingen kommentarer eller ledere som er kritiske til Kjell Inge Røkke. Fem av totalt ni kommentarer og ledere forsvarer Røkke, mens fire er kategorisert som nøytrale. Dermed kan det sies at Røkkes pressekonferanse oppnådde å snu VGs kritikk mot Sylvia Brustad og regjeringen.

Kritikken i kommentarene og lederene etter pressekonferansen fokuserer både på håndteringen til Brustad i begynnelsen av saken, og utfallet i slutten av saken. VGs kommentator erklærer Brustad og regjeringen som taperene av konflikten i midten av mai, da partene har kommet til enighet. Kritikken fortsetter likevel, og sakens etterspill domineres spesielt av kritikken Brustad får for håndteringen av Berit Kjølls regning hos Geelmuyden.Kiese (GK).

Ser vi på diagrammene over i forhold til presentasjonen i artiklene, får Røkke og Aker mer støtte i kommentarene og lederne i VG i andre fase enn de gjør i artiklene. Angrepene uteblir i etterkant av pressekonferansen, med unntak av tre artikler. Det er da mulig å se et vendepunkt i deknningen før og etter pressekonferansen. Dette resultatet vitner om at pressekonferansen påvirker VGs dekning, men vi må samtidig være åpne for at det ikke er pressekonferansen som ene og alene er årsaken til denne forandringen.

4.4.4 Tolkningsrammer i kommentarer og ledere i andre fase



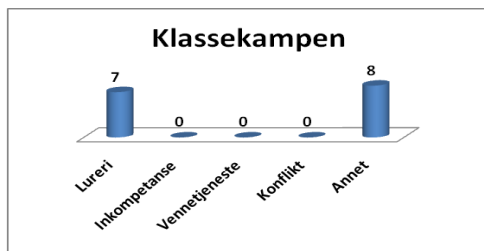
Figur 4.4.6: Tolkningsrammer i kommentarer og ledere fra tiden etter pressekonferansen

I andre fase dominerer tolkningsrammen inkompetanse i VGs kommentarer og ledere. Syv av ni slike presseklipp handler om Brustads og/eller regjeringens inkompetanse, og de mottar kritikk i samtlige av de syv, slik vi så under punkt 4.4.3. Slik sett kan vi si at Røkkes angrep på både pressen og staten under pressekonferansen kan ha hatt en effekt på VGs kommentarer og ledere, da de går over til å nesten utelukkende bruke tolkningsrammen inkompetanse. Dette kan også henge sammen med presentasjonen av de forskjellige selskapene og handelen mer generelt. Det kan dermed sies at Røkkes og Akers omdømme ikke lenger er i fritt fall, slik noen vil hevde at det var før pressekonferansen. Presset avtar fra Røkke og Aker, og går over på Brustad og regjeringen. Røkke og Akers omdømme kan altså være på vei opp igjen, men det er viktig å tenke på det enorme presset de har vært under over en periode på nesten tre uker. Tillitten fra interessentene vil ta tid å bygge opp, men i VGs dekning kan vi se at de har gjennomført tiltak som kan styrke denne tillitten.

4.4.5 Klassekampen, DN og Dagsavisens ledere og kommentarer

Det ble foretatt en kontrollanalyse av tolkningsrammene for å se hvordan andre aviser tolket Aker-saken på leder- og kommentar plass. Dette er en begrenset del av analysen, da presseklippene er hentet fra perioden april-juni. Analysen inkluderer heller ikke artiklene, og er mer egnet til å gi et bredere blikk av kommentarsjangeren i forhold til Aker-saken. Dermed gir den et begrenset innsyn i hvilke tolkningsrammer tre meningsbærende aviser brukte i sin dekning av Aker-saken. De tre avisene som ble valgt ut er Klassekampen, Dagens Næringsliv og Dagsavisen.

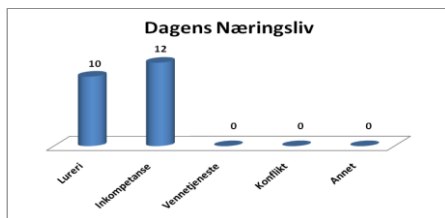
I en del av kommentaren brukes flere tolkningsrammer i forhold til kritikken som rettes mot partene. Dagens Næringsliv er for eksempel kritisk til regjeringens håndtering og kompetanse i lederen "Pinlig, Brustad" (DN 12.5.09), men bruker også lureri-rammen i samme leder for å vise hvorfor regjeringen er inkompetent. Da er teorien om fallende viktighet brukt for å bestemme hovedrammen, i tillegg hvor mye plass det brukes på tolkningsrammene. I eksempelet over er derfor inkompetanse valgt.



Figur 4.4.7: Kommentarer og ledere i Klassekampen. N=15

Det vi kan se av Klassekampens tolkningsrammer, er at de fokuserer på lureri-rammen, i tillegg til andre tolkningsrammer enn de hoveddrammer som ble funnet i VG. Kommentator Anders Horn oppsummerer avisens

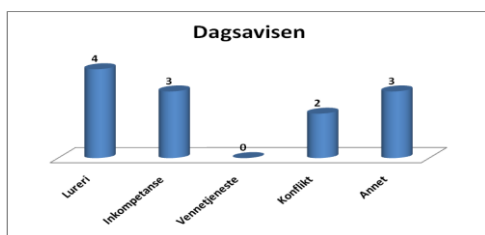
syn ganske godt; ”Enten har både staten og Wallenbergerne blitt rundlurt av Røkke, eller så har Røkke forsøkt å lure dem, men mislyktes”(Klassekampen 15.4.09). I tillegg forsvares statlig eierskap, og det blir en motvekt til både opposisjonen og DN. Klassekampen kritiserer *de rosa avisene* og Dagbladet for å støtte opp om opposisjonen, i tillegg til diverse rådgivere og eksperter andre medier setter sin lit til i dekingen. Det klare vendepunktet som ble funnet i VG finnes ikke i Klassekampen, da de ikke forandrer på kritikken utover i saken.



Figur 4.4.8: Kommentarer og ledere i Dagens Næringsliv. N=22

Dagens Næringsliv bruker både lureri- og inkompetanserammen i sine kommentarer og ledere. Fokuset på lureri-rammen varer frem til 12. mai, dagen etter at partene har kommet til enighet. Da legger DN

mer press på regjeringen fordi den godtar betingelsene selv om det for avisen er klart at Røkke har lurt dem. Diagrammet i seg selv viser altså ikke vendepunktet, men tegner likevel et bilde av hvilke hoveddrammer de bruker. Enigheten mellom staten og Aker kan betraktes som et vendepunkt i DNs deking fordi det er regjeringen og spesielt Brustad som får mest kritikk etter dette. DN godtar altså ikke løsningen Røkke og regjeringen har kommet frem til.

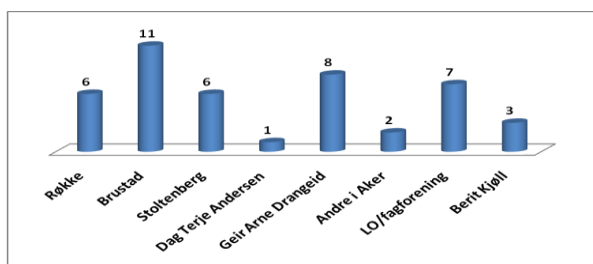


Figur 4.4.9: Kommentarer og ledere i Dagsavisen. N=12

I Dagsavisen er det også et skifte etter Røkkes pressekonferanse, og alle kommentarer og ledere som har lureri som hoveddramme står på trykk før pressekonferansen. Men der VGs kritikk av Røkke

nesten er fraværende etter pressekonferansen, forblir Dagsavisen kritiske til Røkke, slik også Dagens Næringsliv og Klassekampen gjør. Kommentarene og lederne i Dagsavisen har da andre rammer enn lureri-rammen da de kritiserer Røkke etter pressekonferansen.

4.5 Uttalelser fra sentrale aktører



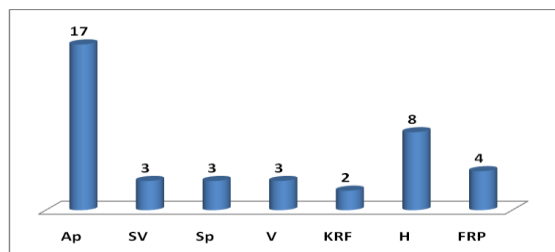
Figur 4.5.1: Uttalelser fra sentrale aktører til VG

Den kvantitative undersøkelsen viste at det totalt er 16 uttalelser fra aktører i Aker-sfæren. Dette er begrensede uttalelser. Fem av totalt seks uttalelser fra Kjell Inge Røkke er

hentet fra pressekonferansen, mens konserndirektør Geir Arne Drangeid kun har kortere utsagn der han som regel avstår fra å kommentere saken. Syv av Drangeids åtte uttalelser er hentet fra første fase. Personer tilknyttet LO har syv uttalelser, men disse er nesten utelukkende nøytrale til striden og presser mer på for at partene skal finne en løsning. Unntaket er Turid Lilleheie, leder i Norsk Tjenestemannslag. Hun kritiserer Røkke i en artikkel før Arbeiderpartiets landsmøte (VG 14.04.09).

Berit Kjøll er statens representant i Aker Holding, og får noe oppmerksomhet, men er ingen stor premissleverandør i VG med sine tre uttalelser. Dette til tross for at hun av Brustad har fått beskjed om ”å gå hardt ut i mediene mot Kjell Inge Røkke og Aker” (VG 10.10.09). Det er likevel grunnlag for å tro at Kjøll er gjengitt oftere i andre medier, men at VG fokuserer på andre aspekter av Aker-saken.

4.5.1 Arbeiderpartiet som premissleverandør



Figur 4.5.2: Uttalelser fra politiske partier

Arbeiderpartiet er en viktig kilde i VGs dekning av Aker-saken. For det første er Brustad og Stoltenberg notert med henholdsvis elleve og seks uttalelser. Syv av Brustads elleve uttalelser

står på trykk i forkant av pressekonferansen, mens Stoltenberg har fire av seks uttalelser i samme fase. For det andre er det registrert hele 17 uttalelser fra andre navngitte aktører i Arbeiderpartiet. Av disse står 10 uttalelser på trykk i første fase. Regjeringen, og spesielt Ap er dermed ikke bare en hovedaktør, men også en premissleverandør for VGs dekning. Videre undersøkelse viste at det i artikler der noen med tilknytning til Arbeiderpartiet uttaler seg var høyere andel forsvar av Brustad og regjeringen enn i artikler der uttalelsene uteble. Det ble ikke funnet noen lignende sammenhenger i forhold til verken angrep på Brustad og regjeringen eller den generelle presentasjonen av Røkke og Aker. For Røkke og Akers del er ikke dette overraskende, da uttalelsene til VG kun er korte og nøytrale.

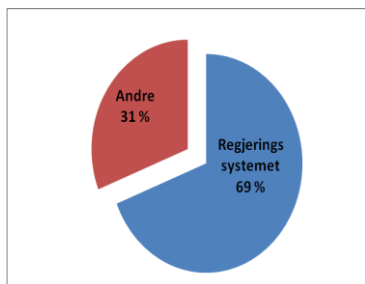
Regjeringen er under press i Aker-saken, og det virker som den bruker angrep som forsvar mot anklagene. Angrepene kan da relateres til at kritiske kilder lettere slipper til enn andre kilder i en skandale. Aker og Røkke er ikke aktive i pressen i første fase, noe som vil føre til en skjevfordeling i antall uttalelser. Aktører fra regjeringspartiene har dermed stor mulighet til å påvirke fremstillingen av saken.

Til sammenligning er aktører fra Høyre, Venstre og FRP registrert med henholdsvis åtte, tre og fire uttalelser om Aker-saken til VG. At FRP ikke uttaler seg mye kan forklares med at de i 2007 støttet handelen med Aker, og at de dermed indirekte er medskyldige i situasjonen.

Et siste interessant aspekt ved Arbeiderpartiets og regjeringens påvirkning av VGs dekning går på de anonyme kildene. I analysen ble det gjort funn som viser at 69 prosent av de anonyme uttalelsene i Aker-saken kommer fra regjeringssystemet.

4.5.2 Anonyme kilder i Aker-saken

I den kvantitative undersøkelsen ble bruken av anonyme kilder vurdert. Undersøkelsen viste at det var 16 tilfeller der VG refererte til opplysninger gitt av ikke-navngitte aktører. Hele 11 av de 16 hadde tilknytning til regjeringspartiene. VG omtaler blant annet disse som ”flere sentrale regjeringskilder (...)”, ”meget sentrale regjeringskilder” og ”kilder i regjeringssystemet”. De anonyme kildene som ikke blir regnet som del av regjeringssystemet er kilder som ikke vil navngis av typen ”en investor VG har snakket med”, og ”analytikere som VG har snakket med”.



Figur 4.5.3: Anonyme kilders tilhørighet. N=16.

I det følgende vil de anonyme utspillene diskuteres i forhold til styrte lekkasjer og strategiske utspill. Dette bygger kun på VGs fremstilling av kildene, og vil derfor kun bli en diskusjon om muligheten for at det i Aker-saken ble brukt strategiske utspill og styrte lekkasjer for å påvirke sakens tolkningsrammer i VG.

Som eksempler kan vi se på VG 19.4.09, der det er hele fem forskjellige anonyme kilder tilknyttet regjeringspartiene. Dette er i sammenheng med artiklene ”Frykter Røkke styrer mot brudd” og ”Oppkjøpet var hemmelig”. De to artiklene inneholder opplysninger som det nok strategisk sett er klokt at ikke kan knyttes til bestemte personer. I førstnevnte artikkel er hovedhandlingen at ”Kjell Inge Røkkes egentlige hensikt kan være å utløse et brudd i sameierskapet med staten i Aker Solutions ASA” (VG 19.4.09). Uttalelsene bygger opp under frykten for brudd fra regjeringens side, og stempler samtidig Røkke som grunnen

for et eventuelt brudd. Dersom regjeringen får skylden for et brudd vil dette gi ammunisjon til kritikerne i forhold til inkompetanserammen, og kritikken de får for håndteringen av saken.

Artikkelen ”Oppkjøpet var hemmelig” er mer kritisk til regjeringen, og omhandler hvordan statens oppkjøp i 2007 ble holdt hemmelig for flertallet av de rødgrønne stortingsrepresentantene. Artikkelen har også sine anonyme kilder innad i regjeringspartiene. Anonymiseringen er nok her heller for å beskytte kildene i forhold til egen posisjon i regjeringspartiene. De anonyme regjeringsskildene er altså ikke utelukkende kritiske til Røkke og Aker, men et flertall er det.

I forhold til forhandlingene er det heller ikke heldig at regjeringen kritiserer Aker og Røkke samtidig som de jobber for en løsning. Dette kan være en annen grunn til at opplysningene er anonyme. De legger press på Røkke, samtidig som de kan bortforklares med at man ikke vet hvem som har uttalt seg fra regjeringspartiene. En viktig del av strategien er nok å se til at tolkningsrammene blir slik at Røkke og Aker får skylden dersom konflikten får større konsekvenser. Etter pressekonferansen må regjeringen forandre strategi fordi Røkke truer med å selge selskaper til utlandet. Regjeringens håndtering og harde linje mot Røkke i mediene kan dermed føre til at de får skylden for at norsk industri havner på utenlandske hender. Dette var grunnen til at de gikk inn i Aker Holding i utgangspunktet.

Gjennom disse anonyme uttalelsene kan man også få inntrykket av at regjeringen bruker pressen for å påvirke Røkke, nettopp fordi dette er informasjon han bør reagere på. Det er informasjon med negativt fortegn, og vil styrke tolkningsrammene som er i favør av regjeringen. Slike uttalelser gjør samtidig fallhøyden større, nettopp fordi det er sjelden en regjering ”erklærer krig” mot næringslivsledere. De må dermed være rimelig sikre på at deres versjon stemmer overens med avtalen, og at de kommer til å vinne denne ”krigen”. Dersom de går ut for hardt, for deretter å tape på alle punkter, vil det bare styrke påstandene om en inkompetent regjering i forhold til næringslivet. Dette er noe opposisjonen kan tjene på, og spesielt Høyre, som er å betrakte som et næringslivsparti.

4.5.3 Styrte lekkasjer?

Lekkasjer er ikke uvanlige i politiske skandaler. De anonyme kildene er alltid ivrigst under maktkamper og i nedgangstider der man har behov for å finne syndebukker (Ringheim 1993: 94). Allern (2001: 294) kaller nyhetslekkasjen for en planlagt og styrt hending; de som ”lekker” har et motiv, en hensikt med ”lekkasjen”. Styrte lekkasjer blir dermed et anonymt, strategisk utspill. Anonyme uttalelser har ikke nødvendigvis like høy troverdighet som

navngitte uttalelser, men vil likevel være med på å forme skandalens utvikling, og dens tolkningsrammer.

At 69 % av de anonyme uttalelsene i Aker-saken kan spores tilbake til regjeringen styrker påstanden om at regjeringen brukte styrte lekkasjer som strategiske utspill. Dette er fordi de anonyme uttalelsene er det man kan kalle kraftigere kost enn de utspillene som kommer fra navngitte aktører. Det kan dermed tyde på at regjeringspartiene bruker anonyme utspill for å styrke sin egen sak i mediene, gjennom å vise handlekraft og styrke i vanskelige situasjoner. De anonyme utspillene legger samtidig press på Aker og Kjell Inge Røkke, da de viser hvor langt regjeringen er villig til å gå for å få gjennomslag i saken.

Et eksempel på dette finner vi i VG-artikkelen ”Fly forbannet” (07.04.09). I ingressen står det at ”Sylvia Brustad er irritert over Røkkes omstridte intern-salg i Aker-systemet. Så forbannet skal statsråden være, at hun vurderer å få hele salget annullert”. Disse opplysningene stammer fra ”sentrale regjeringskilder”. Brustad selv bruker ikke like sterke ord, men uttaler i samme artikkel at hun ”liker situasjonen svært dårlig”. Det anonyme utsagnet over kan tolkes som en slags trussel mot Aker og Røkke, og viser at regjeringen tar situasjonen på alvor. Samtidig ligger det også i uttalelsene at de mener Aker og Røkke har begått overtrampet. Dette inntrykket blir styrket senere i artikkelen, der ”flere sentrale rødgrønne politikere VG var i kontakt med i går, sier rett ut at det kan se ut som om regjeringen er blitt lurt av Røkke” (VG 07.04.09). Slike påstander er lettere å gå tilbake på dersom de kommer fra anonyme kilder enn en av hovedaktørene, men er samtidig med på å påvirke tolkningsrammene i avisen. Dette gjelder spesielt når de anonyme uttalelsene blir brukt i overskrifter og ingresser, da disse fanger oppmerksomheten til publikum.

Det er også verdt å merke seg at et stort flertall av de anonyme uttalelsene trykkes frem mot pressekonferansen, altså i første fase av saken. Totalt kan ni av de tolv anonyme uttalelsene som blir trykket før Røkkes pressekonferanse, spores tilbake til regjeringssystemet. I etterkant av pressekonferansen blir VG mer kritisk til regjeringen. De anonyme kildene påvirker altså tolkningsrammene tidlig i saken, og vil ifølge Entman (2004) være et premiss for videre fortolkning hos publikum.

4.5.4 - Gå hardt ut i mediene

I etterspillet av saken er Kjølles uoppgjorte regning hos GK blant ingrediensene. Kjøll har fått bistand, råd og en regning på 720 000 kroner fra GK. Regningen har blitt sendt rundt til de forskjellige aktørene i saken. Aker Holding sendte den i retur, men etter en lengre

betenkningsstid gikk Sylvia Brustad med på at Nærings- og handelsdepartementet (NHD) skal dekke halvparten av denne regningen. Den andre halvdel ble etter en stund slettet av GK. I lederen ”Smålig av Brustad” (VG 10.10.09) uttrykker VG, som tittelen tilsier, at Brustad ikke håndterer etterspillet på riktig måte heller. En tilleggsopplysning dukker også opp i denne kommentaren, som VG tidligere ikke har trykket i papirutgaven. Berit Kjøll ”fikk beskjed av [Brustad] om å gå hardt ut i mediene mot Kjell Inge Røkke og Aker” (VG 10.10.09). Dette sitatet er med på å vise Brustads ervervede medielogikk, og hennes strategi for å vinne Aker-saken i mediene.

Sett i lys av denne uttalelsen fra Berit Kjøll, styrkes teorien om at regjeringen bruker anonyme uttalelser til strategiske utspill som er beregnet for å legge press på Kjell Inge Røkke. Ved å legge press på Røkke har de også mulighet til å styrke sin egen posisjon, og påvirke tolkningsrammene og vinklingen i VGs dekning på en fordelaktig måte. Fallhøyden er heller ikke like stor som hvis det hadde kommet fra en navngitt aktør.

4.6 Bildebruken i Aker-saken

Bilder er viktig for avisen. De kan være med på å illustrere et poeng og fremheve visse aspekter ved saken. Ved sportsarrangementer, katastrofer og ulykker vil billedbruken være sentral, nettopp fordi det kan fortelle mye av det som har skjedd. En knockout-seier i boksing, målscoreing i fotball eller Bjørn Dæhlie øverst på pallen med en gullmedalje kan være tydelige bilder som er med på å fortelle en historie. Det samme kan bilder fra katastrofeområder, bygninger som brenner eller kolliderte biler. I forhold til politiske skandaler blir det ofte en litt annen type historie som kan fortelles gjennom bildebruken. Her blir mimikk og ansiktsuttrykk ofte brukt, og situasjoner der pressen flokker seg rundt eller foran den anklagede er dramaturgisk viktig. Slike bilder kan forklare alvorlighetsgraden og være med på å personifisere konflikten og anklagene. Bilder brukes for å forankre meningen i teksten, og i tolkningsrammene. Partene i en konflikt kan settes mot hverandre på en måte som underbygger konflikten og setter aktørene opp mot hverandre.



I Aker-saken møtes ikke de stridende parter offentlig på noe tidspunkt hvor VG er til stede. Jens Stoltenberg deltar riktignok på Aker-dagen samme dag som transaksjonene blir offentliggjort, og et bilde av Stoltenberg og Røkke i vennlig konversasjon blir brukt i VG.

Bildet kan tolkes som et symbol på vennetjeneste-rammen, nettopp fordi det er beskrivende for det gode forholdet mellom Arbeiderpartiet og Aker. Bildet brukes to ganger i VG etter artikkelen om Aker-dagen. I forbindelse med Torbjørn Hansens anklager om politisk korrupsjon blir det brukt med underteksten: ”Gode venner: Statsminister Jens Stoltenberg og Kjell Inge Røkke på Aker Brygge torsdag sist uke, i forbindelse med Aker-dagen. Nå beskyldes de to for politisk korrupsjon” (VG 06.04.09). Det er dermed et symbol på de tette båndene mellom Aker og Arbeiderpartiet, og samtidig en motsats til konflikten som pågår.

Et av de mest beskrivende bildene i VG underveis i Aker-saken publiseres 15. april. Over en to siders artikkel settes statsminister Jens Stoltenberg og Kjell Inge Røkke opp mot hverandre. Begge er avbildet hver for seg, mens de layoutmessig ser på hverandre med alvorlige blikk. Mellom dem er artikkelen, og den store overskriften ”Jens vurderer å saksøke Røkke”. Bildene som brukes ser ikke ut til å



være tatt på samme tidspunkt, men er heller å regne som en montasje for å frembringe et bilde på konflikten. Det vi også kan lese ut fra bildet er hvilke parter som står mot hverandre i konflikten, og hvordan partene har blitt personifisert gjennom de to lederne. Ut fra bildet blir de fremstilt som steile fronter, og det hele skaper en dramatisk effekt.

4.6.1 *Faner i saken*

Aker-saken får i VG fanen ”Aker-bråket” 6. april 2009. Denne følger en stor del av presseklippene, og er en ganske nøytral banner utseendemessig. Tekstens betydning vitner om en konflikt, der i alle fall Aker er involvert. Samtidig får saken så høy prioritet at den ikke trenger noen større forklaring for publikum for å relateres til konflikten mellom Røkke og regjeringen.



Etter pressekonferansen får fanen en ny vri, der Røkke og Brustad er avbildet ved siden av hverandre. Denne brukes i to dager etter pressekonferansen, før VG går tilbake til den originale fanen. Brustad og Røkke-fanen skal nok vise de to stridende partene i den personifiserte konflikten. Etter pressekonferansen er det mye fokus i VG på Røkkes raljering med Sylvia Brustad, og slik sett er denne fanen et godt bilde på forholdet mellom de to. Det er

ikke mye vennskap mellom de to, slik billedmontasjen er satt opp. Den minner også om den andre montasjen, der Stoltenberg er stilt opp mot Røkke.

4.7 Faktabokser

Det er totalt åtte faktabokser i VGs dekning av Aker-saken. Dette tallet kan høres lavt da Aker-saken er omtalt i 37 utgaver av avisen. Faktaboksene blir i denne saken brukt for å oppsummere eller supplere informasjon om saken, og de er som oftest knyttet til vinklingen i artiklene. Fordi det er så få faktabokser kan det være problematisk å trekke noe mer generelt om dekningen ut av dem, men det er likevel likhetstrekk.

For det første er lureri-rammen ofte brukt når det gjelder bakgrunnsinformasjonen. Fem av åtte faktabokser står på trykk før Røkkes pressekonferanse, noe som kan være med på å forklare dette. Faktaboksene har formuleringen ”kritikerne av handelen hevder at...” når kritikken av Røkke omtales. Blant kritikken finner vi fortjenesten Aker får fra handelen, som varierer fra 1,4 til to milliarder kroner helt frem til siste faktaboks. Samtidig nevnes også de påståtte investeringsforpliktelsene med jevne mellomrom, frem til samme dag som Røkkes pressekonferanse. En annen del av kritikken som står på trykk i faktaboksene er at Røkke dumper ”problemaksjer” over til staten (VG 06.04.09). Ordene er negativt ladede for Røkke, og vitner om overtrampet noen mener han har begått. VG gjengir samtidig bare kritikken, men det kan sies at den samlede dekningen av saken til dels gjenspeiles i faktaboksen, med unntak av kritikken av regjeringen som man finner i artiklene og på kommentar- og lederplass.

Vennetjeneste-rammen er ikke brukt en eneste gang, og kritikken av regjeringen nevnes ikke før i nest siste faktaboks. Der står det at ”regjeringen har fått kraftig kritikk for håndteringen av Aker-saken, og i forrige uke fremmet opposisjonen et mistillitsforslag mot næringsminister Sylvia Brustad” (VG 08.06.09). Kritikken fra opposisjonen og andre kommer altså ikke på trykk i faktaboksene, med unntak av én. Hvis vi ser på den totale dekningen av saken lider likevel ikke regjeringen eller Sylvia Brustad noen nød i forhold til å motta kritikk i Aker-saken.

Røkkes pressekonferanse, og hans uttalelser omtales ikke i faktaboksene, men det er likevel noen lyspunkter for Aker i faktaboksene. Konklusjonen fra Akers revisjonsutvalg står på trykk i faktaboksen 15.04.09. Rapporten var klar dagen før, og konkluderer med at ”det ikke er grunnlag for kritikk av Aker-selskapenes håndtering av transaksjonen” (VG 15.04.09). Denne rapporten er ikke omtalt som en egen nyhet, men blir også nevnt i kommentaren til

Frithjof Jacobsen, og i en mindre artikkel samme dag. Dessuten omtales også rapporten fra UBS, som gransket saken på oppdrag fra Aker Holding, i faktaboksen. UBS konkluderte med at prisen var ”fair”. Dette er ikke utelukkende en positiv faktor for Aker og Røkke, da rapporten fra meglerhuset Pareto omtales i samme faktaboks. Pareto konkluderte med at ”Aker Solutions hadde betalt 625 millioner kroner for mye for selskapene, og at det var en ugunstig handel for Aker Solutions” (VG 12.05.09).

I den siste faktaboksen (12.1.2010) står følgende: ”Opposisjonen fremmet et mislykket mistillitsforslag mot næringsminister Sylvia Brustad, men hun gikk av etter valget”. Dette kan tolkes som at hennes avgang er en direkte konsekvens av Aker-saken.

Faktaboksene i VG er altså fulle av kritikk mot Kjell Inge Røkke og Aker-konsernet, også etter pressekonferansen når kritikken mot Røkke og Aker blir betraktelig mindre i artikler og kommentarer. Selv om det er visse punkter der Aker forsvares eller regjeringen kritiseres, kan ikke dette sies å veie opp for kritikken som presenteres i VGs faktabokser.

5. Røkkes pressekonferanse

5.1 Introduksjon til pressekonferansen



(Foto: Paul Weaver/Nettavisen)

På ettermiddagen den 22. april 2009 står pressefolk i kø for å slippe inn på Månefisken i Oslo. Kjell Inge Røkke skal endelig snakke med pressen, 20 dager etter at de omstridte salgene ble offentliggjort. Det har stormet rundt moldenseren og hans selskap, men det har kun kommet korte uttalelser tilbake fra Aker-systemet. Nå skal bladet endelig tas fra munnen, og Røkkes versjon skal frem.

Han er tydelig preget av alvoret i situasjonen, men angriper både pressen, eksperter og politikerne, og slår hardt tilbake mot anklagene som har sirkulert i avisene og på tv. Man kan stille seg flere spørsmål til arrangementen av pressekonferansen. Hva ønsker Røkke å oppnå med pressekonferansen? Hvilke motiv har han, og hva har skjedd i løpet av den siste tiden som gjør at det er nødvendig med en pressekonferanse, og en bred gjennomgang av Røkkes versjon av det som har blitt Aker-saken?

Det kan med en viss sikkerhet sies at Røkke har blitt presset til å reagere på alle de negative oppslagene, og det Røkke omtaler som ”uriktig informasjon” om selskapene som blir

solgt internt i Aker-sfæren. I forhold til triangelhypotesen, ser vi at Røkke må reagere for å rette opp inntrykket interessenter og publikum sitter igjen med etter de siste ukers nyheter. Røkke ønsker altså å påvirke den negative oppmerksomheten hans selskaper har fått i den siste tiden. Ved å innkalle til en pressekonferanse kan han nå ut til store deler av pressen samtidig, noe variasjonen og antallet i forsamlingen vitner om. Til og med TV2 Sporten er representert. I tillegg har han scenen for seg selv, og kan prate uavbrutt til forsamlingen frem til spørsmålsrunden etter hans presentasjon.

Det er nær 70 pressefolk i salen, og over ti videokameraer (Waagbø 2009). Pressekonferansen blir sendt direkte gjennom flere kanaler, noe Røkke og hans folk tar hensyn til. I begynnelsen av videoen fra pressekonferansen ser vi hvordan de legger til rette for at kameraene skal ha fri sikt til scenen. Slik vises også hensikten om å nå ut til publikum direkte.

5.2 Hvorfor er pressekonferansen blitt en nødvendighet?

Røkkes pressekonferanse kan regnes som en del av *kulmineringsfasen* i Aker-saken. I løpet av 20 dager har det sirkulert mye negativ informasjon i mediene om Aker-konsernet og dets hovedaksjonær. Presset mot Aker og Røkke er et premiss for pressekonferansen og Røkkes forsvar, på grunn av det store negative fokuset som har fått stå uten svar fra Aker. Under pressekonferansen sier Røkke at det har vært ”*såpass mye subjektiv feilinformasjon*” (02.14.00) at konsernet har gått til Oslo Børs for å spørre om det kan være noen som driver med kursmanipulasjon og har en skjult agenda med sine uttalelser til pressen.

Triangelhypotesen viser hvorfor denne pressekonferansen har blitt nødvendig. Akers børs melding (02.03.09) presenterer selskapene og hvorfor konsernet mener handelen er gunstig for alle parter- Dette har altså ikke vært tilstrekkelig. I pressen har Aker og Røkke blitt tillagt diverse motiver i løpet av Aker-saken. Av 30 artikler i VG alene er 60 prosent kritiske til Røkkes rolle i Aker-saken. 56 prosent av kommentarer og ledere i VG er også kritiske til Røkke, og han har måttet tåle kritikk fra omtrent alle kanter.

Presset på Aker og Røkke kan regnes som så stort at en pressekonferanse er det beste alternativet. Pressen har prøvd å få hovedaksjonæren i tale, og politiske aktører har uttrykt ønsker om at han skal komme på banen. Et eksklusivt intervju eller en pressemelding er ikke nok for å snu fokuset, og derfor blir hele pressen samlet til en lengre seanse der Røkke kan forklare sin versjon av saken.

5.3 En dag jeg helt sikkert skulle vært foruten

Inne på Månefisken starter Kjell Inge Røkke pressekonferansen med ordene:

Dette er en dag jeg helt sikkert skulle vært foruten. Også de siste ukene kunne jeg tenkt meg og vært foruten. De siste ukers oppmerksomhet er i grenseland hva jeg takler som person, både fysisk og mentalt. Og til alle de som står meg nær beklager jeg for det presset som de alle har blitt utsatt for. Det gjelder også familie, venner, de som arbeider i bedriftene, forretningsforbindelser, og alle som føler og har tilhørighet til Aker-bedriftene (01.00).

Røkke beklager altså overfor interessentene som har blitt rammet av Aker-saken, og sier at saken har preget ham på flere nivåer. Dette gjentar han også utover i seansen, og påpeker blant annet at han har hatt fysiske smerter og søvnmangel på grunn av presset. Røkke prøver å vise at dette har gått inn på ham som person, og at han har hatt mye å tenke på i forhold til hans egne og Akers interesser. Samtidig er det nok et forsøk på å menneskeliggjøre superkapitalisten.

På pressekonferansen tar han opp vennetjeneste-rammen flere ganger. Første gang sier han at ” *det er med positiv reaksjon jeg leser og hører at finansministeren vil bæres ut før hun gir noen særvilkår til meg*”(01.40) med referanse til et intervju med daværende finansminister Kristin Halvorsen. Dette blir et viktig premiss for pressekonferansen, fordi han skal prøve å tilbakevise den kritikken og de tolkningene som har sirkulert i pressen. Det viktigste for hans del vil da også være å motbevise at han utnytter vennskapet til regjeringen, eller at handelen har blitt gjennomført for å berike Røkke og samtidig minske hans risiko for tap i de solgte bedriftene.

5.3.1 Presentasjonen av de fem selskapene

En viktig del av kritikken mot Aker er at selskapet skal ha kvittet seg med såkalte ”søple-selskaper” som ikke gir avkastning og kan sees på som tapsprosjekter. Røkke bruker omtrent en halv time på å presentere de fem selskapene og deres kjernevirksomhet. I beskrivelsen av selskapene bruker han mange positive ord som *sterk balanse, veldrevet butikk, langsiktig samarbeid, nisjeaktør, ekspansjon, ledende i verden, optimalisering, fleksibilitet og spesialenheter*. Dette er ord som beskriver virksomheten, og som stiller de fem selskapene i et positivt lys. Selskapene er avhengig av et godt omdømme for å kunne tiltrekke seg interesser, og Røkke prøver å styrke selskapenes omdømme.

Ved å bruke slike ord forsøker nok Røkke også å vise til det potensialet som ligger i selskapene, og at dette på ingen måte er søppel. Røkke presenterer de forskjellige selskapene i detalj, og viser hvordan Aker mener de skal tjene penger. Han forsøker å forandre lureri-

rammen til at dette er en god investering for Aker Solutions AS, der staten er indirekte eier. At dette er levedyktige selskaper gjør også noe i forhold til verdifastsettingen av selskapene, noe Aker har fått kritikk for. For høy pris og gjeldsforpliktelser er negativt, og Røkke forsøker å ta et oppgjør med disse påstandene ved å vise til hvorfor prisen er som den er, og at Aker ikke har sendt over gjeld. Dette uttrykker han også underveis; ”når jeg leser i avisene, så er jeg forundret over hvor lite matte jeg skjønner” (31.00). Prisen skal altså være riktig. Han tar opp de påståtte gjeldsforpliktelsene også; ”Så har jeg blitt fortalt, jeg har ikke greid å regne det ut enda, at vi har sendt over gjeldsforpliktelser, men det er det motsatte som er realitetene” (34.00). Dette er et stikk til kritikerne, som ifølge Røkke har vært kreative med kalkulatoren. Røkke sier dessuten; ”Jeg ser at samfunnsengasjerte hedgefondforvaltere som ikke har tilgang til våre regnskap har fått det til, men jeg har altså ikke klart det” (40.30). Han utfordrer også kritikerne til å finne denne gjelden; ”Jeg setter pris på gode innspill, av alle som er engasjert i norsk samfunn og bedrifter til å komme og bevise hvor vi har feil” (40.50).

5.3.2 Kritikk av pressen

Under presentasjonen av selskapene får Røkke hjelp av Erik Nordbom, som er teknologidirektør i Aker Oil Field Services (AKOFS). At flere fra Aker enn Røkke snakker om sitt spesielle kompetanseområde kan øke troverdigheten i forhold til selskapene, og det kan også vise den spisskompetansen de ansatte besitter. Røkke benytter samtidig anledningen til å rette noen ord til pressen;

Med de ordene her så ønsker jeg at Erik Nordbom kommer opp, jeg håper han kjeder dere no' jævlig for han går gjennom dette sånn helt systematisk og pedagogisk så dere kan skjønne hva disse menneskene har arbeidet med til daglig. [pause] Og det er en jævlig provokasjon fra [sic.] meg når noen greier å kalle disse bedriftene med et ord som begynner på "S" [søppel]. Det orker jeg ikke ta i min munn en gang, men det er et hån mot de menneskene som har blitt håndplukket til å utvikle morgendagens løsninger for oljeselskapene (22.50).

At journalistene skal kjede seg ”no' jævlig” kan tolkes som at det skulle være unødvendig å presentere det på et så detaljert nivå som det Aker føler de må under seansen. At det som presenteres er beregnet for et litt annet publikum vises også med følgende uttalelse fra Erik Nordbom:

Det er ikke veldig vanlig for meg å presentere teknologi for den forsamlingen her, normalt sett så sitter jeg med verdens største oljeselskaper og diskuterer detaljer i pakninger og måten vi skal løse dette her på (23.20).

Sitatet fremhever det intrikate ved bedriftenes virksomhet. Det viser til verdien av selskapene, og hvor enestående produktene er. Dessuten viser det til kunnskapen Aker sitter

på, blant annet med ”pakningene” som diskuteres med ”verdens største oljeselskaper”. De har store, viktige kunder, og vet alt ned på detaljnivå. Å ha med Norbom på pressekonferansen kan dermed øke evneomdømmet til AKOFS og tillitten til handelen.

Røkke retter sterk kritikk mot pressen ved flere anledninger. Et eksempel finner vi under spørsmålsrunden etter presentasjonen;

(...)hvis man legger til grunn det vi sier, så har vi opptrådt kanskje noen vil si for kynisk og for skarpt. Da må jeg tåle kritikk for det. Men derifra at faktum blir så forvrengt som de blir, der må faktisk dere ta et ansvar. I dagens rosa avis [DN] så ble det fremstilt fundamentale feil. Vi har gått til Oslo Børs og spør: Er det noen som driver med kursmanipulasjon? Er det noen som er velvillige talestativ? Er det noen som putter trykksverte for andres agenda? (01.36.00).

Dette kan settes opp mot triangelhypotesen, fordi det har kommet informasjon om Aker og Røkke med negativt fortegn for dem, som de ikke har reagert på før nå. Derfor har det også blitt en negativ dekning av Røkke, og avisen har fungert som ”*velvillige talestativ*” for kritikerne. Røkke og Aker må ta deler av ansvaret her fordi de ikke har besvart kritikken tidligere. Samtidig stiller han et interessant spørsmål i forhold til kursmanipulasjon, og at kritikere kan ha hatt en skjult agenda der pressen brukes til å presse kursene på selskapene nedover. Dersom det er slik at pressen har formidlet så mange fundamentale feil vil det være grunnlag for å stille seg spørsmålet om de har skjönt at de har gjort det, og da også om faktasjekken ikke har vært så viktig som å få skarp kritikk på trykk?

Røkke snakker videre om ”the cast of characters” i forhold til hvem som kritiserer ham i pressen, og at dette er de samme som alltid har kritisert ham. Dette er en måte å avfeie dem ved at de alltid kommer til å være kritiske, uansett hva han gjør, og at de dermed ikke har så mye å komme med. Han sier også at ”*selvfølgelig skal de ha lov til å gjøre det uten at jeg skal være en bit sur for det, men det gjør ikke at de har rett*” (01.39.00). Dette kan tolkes som både en kritikk av kritikerne, regjeringen, og av pressens kritiske sans. Samtidig vil det være vanskelig for pressen å være kritisk i forhold til de forskjellige ekspertenes tolkninger av saken, noe det er verdt å ha i tankene når man ser på Røkkes kritikk. De trykker ekspertuttalelser for å legitimere avisens tolkning, og skape troverdighet i en sak pressen selv kanskje ikke har nok troverdighet i.

5.3.3 Rettferdiggjøring av angrepene

Røkke angriper altså diverse andre aktører i løpet av pressekonferansen. Et angrep kommer i form av en collage med intervjuer av blant annet Berit Kjøll, Sylvia Brustad og tidligere administrerende direktør i Folketrygdfondet Tore Lindholt, som alle uttaler seg negativt om Røkke. Collagen viser også diverse nyhetssaker som stiller Aker og Røkke i

særdeles negativt lys. Røkke angriper næringsminister Sylvia Brustad, med frasen ”Je é forbanna”. I tillegg kritiseres hun gjennom en metafor om at ”dersom man skal taksere et hus, kan det være greit å ha nøkkelen til døra” (51.54). Kritikken er knallhard i forhold til arenaen det foregår på. Å kalle Norges næringsminister for uvitende er noe ikke hvem som helst slipper unna med. Riktignok blir Røkke kritisert for ”je é forbanna”-uttalelsen på snublende hedemarksdialekt, men man kan samtidig høre pressekorpsets latter mens han sier det. Han prøver samtidig å rettferdiggjøre angrepene gjennom uttalelsen:

Og jeg ber ikke om at jeg skal få noen god behandling. (...) Jeg spør ikke om en god eller soft behandling eller [å] ta [i] meg med silkehansker. Jeg skal være tøff nok til å stå opp rakrygga for det jeg har gjort, og når jeg har gjort noe så må jeg tåle at jeg får kritikk. Men når alle mine intensjoner til de som er nær meg og rundt meg blir mistenkeliggjort på den måten her, så synes jeg ikke det er urimelig at jeg tar litt til motmæle (01.18.00).

Røkke angriper ikke pressen fordi den har vært for kritisk, eller at han i sine egne øyne er ”untouchable”, men heller at det som blir rapportert ikke stemmer overens med Aker og Røkkes oppfatning av saken. Da kan det også være nærliggende å si at Røkke gjennom pressekonferansen prøver å forandre fortegnet på informasjonen som sirkulerer i avisene, og med det legge mer press på regjeringen. Etter pressekonferansen er det regjeringen som må reagere på det som står i avisen, og slik sett blir det en ”ekko-effekt”, jfr. triangelhypotesen.

Røkke mener altså at han er et offer for pressens unøyaktighet, men ikke et offer i forhold til selve saken eller anklagene som blir rettet mot ham. Med Røkkes status i samfunnet er nok det et godt strategisk valg. Han er en av Norges rikeste mennesker, og har flere ganger ligget høyt oppe på listen over de mektigste menneskene i Norge. Dermed skal det mye til for å gjøre ham til et offer. Hvis han da hadde satt seg selv i en offerposisjon under pressekonferansen, hadde det ikke vært så vellykket fordi han ikke er fremstilt som noe offer i saken. Snarere tvert i mot, han er fremstilt som en som har lurt de andre investorene i Aker Holding. Røkke har altså ikke troverdighet som offer i saken.

5.3.4 Klare svar

Medienes arbeidsmetoder vises gjennom spørsmålene som stilles. Mange av disse omhandler den ekstraordinære generalforsamlingen regjeringen har satt som krav for å godta handelen. Det ønskes et klart svar på om dette kravet blir godtatt av Aker. Spørsmålet gjentas så mange ganger at Geir Arne Drangeid mot slutten presiserer at ”*spørsmål om generalforsamlingsbehandling har vel egentlig alt blitt besvart opptil flere ganger*” (02.12.00). Røkke sier også at ”*det er ikke et sololøp fra min side*” (01.59.50), men at det er

opp til styrene å avgjøre. Han vil altså ikke binde de forskjellige selskapene opp mot en så viktig uttalelse på pressekonferansen.

Presseoppbudet ønsker et klart ja eller nei i forhold til ny generalforsamling, nettopp fordi dette vil være en stor nyhet og noe regjeringen har stilt som krav. Konflikten ville helt klart blitt trappet ned dersom Røkke etterkom kravet fra Brustad og Stoltenberg, og løsningen kunne blitt presentert i pressen. På den andre siden ville et klart nei også vært noe staten måtte reagert på, og frontene ville nok da også blitt enda steilere. Røkke uttrykker underveis at han ikke ønsker å binde opp selskapene og deres styrer opp mot et eventuelt svar fra hans side, når salget alt har blitt behandlet.

Røkke viser også til hvordan Brustad bruker en medielogikk som han mener ikke er passende for saken hun omtaler;

(...) men når hun fikk anledning på telefon etter at dette smalt, så hadde ikke je' tid, for je' sku' reagere. Og da er det kanskje greit å få med seg faktum og så tilpasse reaksjonen. Men når reaksjonen skal tilpasse seg medie verden uten å bry seg om faktum, ja da kan det hende at je', det går galt (52.50).

Her kritiserer han altså Brustad for å være mer opptatt av å stemple motparten som synde bukk i mediene, enn hun er av å få all informasjonen om saken. Mediene kritiserer salgene, og Brustad reagerer i forhold til mediernes informasjon, i stedet for informasjonen som Røkke mener var tilgjengelig fra Aker. Dette kan også ha noe med nødvendigheten av å imøtekomme kritikk i politikken, som ikke like lett lar seg overføre til næringslivsarenaen.

Følger vi triangelhypotesen her vil det være mer pressende for Brustad å reagere på den negative informasjonen pressen presenterer enn det er for Aker. Røkke unnskylder sin taushet med at han ville la andre i selskapet slippe til med upåvirket informasjon til revisjonsutvalget, og at de skulle være sikre før de snakket med pressen. Dette kan virke som kloke ord i etterkant, men det har samtidig ført til en veldig negativ vinkling i forhold til Akers rolle i salgene, nettopp fordi de ikke har påvirket de tidlige tolkningsrammene. Det virker altså som om Røkke nekter å godta utviklingen i mediene der en toppleder skal være tilgjengelig for pressen når som helst, og stille opp straks mediene ber om det.

5.3.5 Røkkes forsvar av staten

Et annet aspekt som er verdt å merke seg fra Røkkes forsvar under pressekonferansen, er at han indirekte forsvarer Ap og regjeringen gjennom hans forsvar mot vennetjenesterammen. Han forsvarer seg og Aker mot disse beskyldningene ved å vise til at;

Staten investerte pluss minus fem milliarder, jeg la pluss minus 12 milliarder i potten. Jeg har ikke fått noen penger av staten, jeg har investert penger i lag med staten, mer penger, eller cirka to og en halv krone for hver krone staten har investert i dette, har jeg puttet inn i et langsiktig perspektiv. Som sagt,

mitt alternativ var å selge aksjene i markedet eller noen av de kjøperne som var på banen. Det var industrielle kjøpere, og det var internasjonale hedgefond som ville kjøpe bedriftene (02.30).

Her viser han også til ”trusselen” om at det var mulig at selskapene kunne bli solgt til utlandet. I stedet valgte Røkke å satse i et langsiktig perspektiv, og viser at han la inn over det doblete av hva staten la i potten. Han omdefinierer ”å få penger av staten” til ”å investere penger sammen med staten”. Dette er en viktig forskjell, nettopp fordi det kan frikjenne ham fra anklagene om særbehandling, og sår mer tvil om vennetjeneste-rammen.

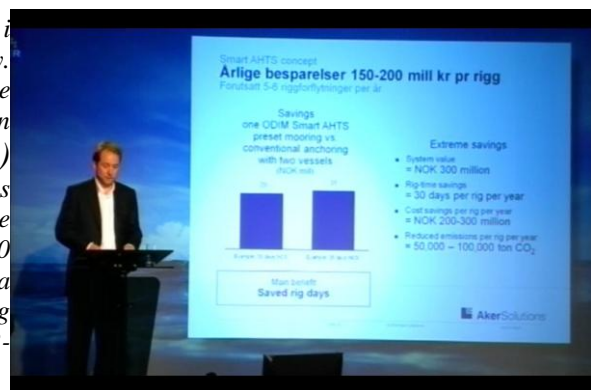
Forsvaret av staten kan samtidig være et forsvar av egen rolle, der Røkke prøver å bygge opp sin egen troverdighet. Norske arbeidsplasser kunne gått tapt hvis han hadde solgt til utlandet, men han valgte i stedet å investere mer i selskapene. Samfunnsansvar blir et nøkkelord i forhold til denne troverdigheten fordi Røkke setter samfunnet foran egen kapital gjennom investeringene. Han kaller også spørsmål om vennetjenester for ”umulige spørsmål”, og sammenligner det med det klassiske spørsmålet ”Når sluttet du å slå din kone?”.

Med disse svarene forsvarer han samtidig til dels staten mot anklagene om særbehandling. Han er riktignok ikke det vitnet med mest troverdighet i denne sammenhengen, men utspillet er absolutt verdt å merke seg. At han også sier at de kunne solgt til utlandet, styrker statens argument om at oppkjøpet ble gjennomført for å sikre arbeidsplasser, og at Aker ble i Norge.

5.3.6 One ship, one trip

Underveis i presentasjonen av selskapene, behandles Aker Dof Deepwater. Dette selskapet er ifølge Røkke med på å utvikle verdens mest avanserte ankerhåndteringsverktøy som brukes ved boring etter olje på dypt vann. Røkke viser videre til at olje er noe verden kommer til å ha bruk for i lang tid fremover, og at dette dermed er en bærekraftig og fremtidsrettet industri det er verdt å investere i. Videre viser han til hvordan det går an å tjene penger på dette:

Det nå sånn at for å oppankre en stor [rigg] i dag, så trengs det tre ankerhåndteringsfartøyer. Så var det nå disse smarte, hardtarbeidende menneskene i ODIM som kom opp med en løsning som var da ”One Ship, One Trip”(...) Hva betyr så dette i økonomiske termer? Hvis man tar riggprogram i Norge og bruker denne ankerhåndteringsbåten, så sparer du mellom 150 og 200 millioner kroner i året per rigg etter å ha betalt for det nye ankerhåndteringsfartøyet, og du sparer mellom 50 000 og 100 000 tonn CO₂-utslipp i året per rigg. (17.30).



Det er spesielt verdt å merke seg at Røkke også presenterer besparelsene i form av co2-utslipp. Fokuset på miljøvennlige løsninger har vært et sentralt politisk tema de siste årene, og et slikt miljøvennlig fokus viser at Aker tar sitt samfunnsansvar på alvor. Ikke bare sparer man penger, man sparer også miljøet for ytterligere belastning.

ODIM er et av de andre selskapene som selges, og Røkke viser til samarbeidsfordelene de prøver å oppnå mellom alle selskapene som selges. Kompetansen de besitter vises også, gjennom de ”smarte, hardtarbeidende menneskene” som har funnet frem til løsninger det er mye å spare på, både miljømessig og økonomisk. Slik illustrerer Røkke kvaliteten av de selskapene flere kritikere har omtalt som søppel. Slike uttalelser kan også styrke evneomdømmet og tilliten til handelen. Ved å prøve å motbevise disse anklagene vil han komme kritikerne i møte. Det kan være med på å ta livet av eller forandre deler av lureri-rammen.

5.3.7 Forholdet til Berit Kjøll

Berit Kjøll har spilt en sentral rolle i Aker-saken. Hun har gått hardt ut i pressen mot Kjell Inge Røkke, og presseklipp-collagen viser Berit Kjøll som fraråder folk til å inngå forretninger med Røkke. Videre har hun også beskyldt Aker for å holde tilbake informasjon, og følger mange av premissene som ligger i lureri-rammen. Dette svarer Røkke på under pressekonferansen;

Så leser jeg i avisene hva statens representant sier. Jeg har i dag selv snakket med alle styremedlemmene, og alle til stede i det rommet. Ingen, absolutt ingen, gjenkjenner seg i den beskrivelsen som statens representant har gjort. Absolutt ingen til stede i det rommet.(...) det faller meg tungt for brystet at Norges tidligere forsvarsminister [Kristin Krohn Devold], mine betrodde medarbeidere, skal bli kalt for å være løgnere (49.55).

Røkke vil ikke gå så langt som å si at han mener Berit Kjøll lyver, men i realiteten har han allerede gjort det. Dersom ingen av hans medarbeidere deler oppfatningen med Berit Kjølls versjon om hva som skjedde på styremøtet, vil det kunne tolkes som at Kjølls versjon ikke stemmer. Riktignok er det i resten av styrets interesse at Kjølls versjon ikke stemmer, men spørsmålet blir da hvor langt de er villige til å gå for å motbevise hennes versjon av saken.

På spørsmål fra Dagsrevyen om hva han ønsker å si til Berit Kjøll i dag, svarer Røkke at ”Jeg synes det er beklagelig at man har kommet i den situasjonen man er i” (02.10.00). Det er nok et ønske om en mer kritisk tone fra NRK, men Røkke klarer å begrense seg mer i omtalen av statens representant enn han klarer i forhold til næringsministeren.

5.3.8 Kritikk av Sylvia Brustad

Røkke har flere utbrudd rettet mot næringsminister Sylvia Brustad under seansen på Månefisken. Et av de kraftigste og mest siterte utbruddene er;

Og jeg tror jeg er vant til ganske mye kritikk. Jeg er vant til at det er mange som mener mye om meg. Men jeg har problem til å forholde meg til når en næringsminister sier "Je' e forbanna"...Je' e forbanna. Hun er frustrert og irritert. Hun agerer som om ikke hun lenger er bare eier, hun er generalforsamling i Aker Solutions. Hun er administrasjonen i Aker Solutions. Og jaggu er hun i styret i Aker Solutions og. Og jeg har lært meg såpass enkle ting, at skal du drive med takst av et innbo av et hus, så er det greit å ha nøkkelen til døra. Og som minoritetsaksjonær så er du ikke vedkommende (51.50).

I etterkant ble det spesielt fokusert på uttalelsen "je' e' forbanna", som Røkke uttaler med tilnærmet Hedmarks-dialekt. Dette blir tolket som en implisitt karakteristikk av Brustad som bondsk og dum, og går mer på personen Brustad enn hennes rolle som næringsminister. Samtidig er det kritikk av Brustads håndtering av saken som næringsminister. Man kan tolke det slik i forhold til at det ikke ligger i hennes rolle å bli forbanna og frustrert, og at hun videre reagerer som om hun kan kontrollere alt innen næringslivet i kraft av rollen hennes. Røkke spiller videre på Brustads overkjøring av alle i Aker;

Så hva skal Aker Holding gjøre fremover? Jeg er litt forundret sjøl. For administrasjonen, styret, er umyndiggjort. Bærebjelken i det norske samfunn mellom arbeidstaker og arbeidsgiver er de tillitsvalgte. At de er behandlet som likeverdige styremedlemmer, i alt som foregår. Også de er utradert (53.30).

Det har lenge vært kjent at Røkke har et godt forhold til sine ansatte, og her spiller han videre på dette. 15. april gikk de åtte ansatte-representantene i styrene i Aker og Aker Solutions ut med helhjertet støtte til Røkke og selskapenes ledelse, og kritiserte samtidig statens håndtering. At Brustad vurderer å få transaksjonene annullert vitner om at hun vil overprøve hele styret, og dermed også dem. "Bærebjelken" Røkke omtaler, vekker nok følelser i fagbevegelsen, og slik sett vil appellen være egnet til å mobilisere mot Brustad.

I forhold til angrepene på Brustad forsøker Røkke senere å rettfærdiggjøre dem overfor en journalist fra NRK, som mener de kan bli tolket som upassende;

Nei, jeg ville poengtere når du går ut med så sterke ord mot meg, så er det ikke meg hun rammer, hun rammer et helt selskap, og alle som er assosiert med det selskapet. Det var ikke vi som gikk ut med reaksjonene, det var hun som tilpasset sin reaksjon, og da må hun akseptere at noen etter å ha tenkt seg om, og ser konsekvensene, sier i fra (01.57.40).

Samtidig kan dette også tolkes som ny kritikk, ettersom han indirekte sier at Brustad ikke tenkte seg om før hun kritiserte Røkke. I stedet tilpasset hun altså, ifølge Røkke, reaksjonen til medielogikken.

5.4 Medielogikk på pressekonferansen

Til slutt i analysen av Kjell Inge Røkses pressekonferanse kan vi se på seansen i forhold til Kent Asps fire komponenter i medielogikken. Her vil hele pressekonferansen behandles under ett, med eksempler. De forskjellige komponentene henger sammen, men de er i denne sammenhengen delt opp og forsøkt forklart hver for seg for å gjøre det mer oversiktelig for leseren.

5.4.1 Mediedramaturgi

Røkke skal presentere sin versjon av Aker-saken, men må samtidig ta hensyn til anklagene som den siste tiden har blitt rettet mot ham selv og Aker. Dette gjelder spesielt fordi han reagerer såpass sent at tolkningsrammene allerede er fastlagt i avisene, og at det dermed ligger et stort press på ham. I denne sammenhengen må han se på den rollen han har i samfunnet, og i Aker-saken. Han kan for eksempel ikke fremstille seg selv som et offer i saken, fordi han er en mektig person i Norge. Røkke må i stedet omdefinere situasjonen, og bruke makten han har for å forandre tolkningsrammene i saken.

Røkke presenterer de omdiskuterte selskapenes virksomhet på en veldig pedagogisk måte, men benytter samtidig muligheten til å være frittalende om blant annet næringsministeren og norsk presse. Disse uttalelsene er korte og konsise, noe som gjør at de egner seg i avisene. "Je e' forbanna" er et klart eksempel. Røkke bruker også flere metaforer, slik som den tidligere nevnte metaforen om takstmannen som må ha nøkkelen til huset. Dette er uttalelser som passer inn i mediedramaturgien satt for en skandalesak. De er med på å forklare saken, samtidig som de er korte og lette å gjengi. Slik sett kan det også sies at de ikke bare passer inn i mediedramaturgien, de kan være tilpasset den.

5.4.2 Medieformat

Det er nok lite som er lagt opp til tilfeldighetene i tilpasning av budskapet og pressekonferansen. For det første er lokalet stort nok til å romme alle representantene fra pressen. Røkke er plassert på en godt opplyst scene og vinduene i lokalet er dekket til, slik at både stillbildene og de levende bildene har optimale forhold. Produksjonen minner om en teaterforestilling.

For det andre blir fotografene bedt om å trekke helt ut på siden foran scenen før Røkke begynner, slik at kameraene som filmer seansen har fri sikt mot scenen. Disse må av praktiske grunner plasseres bak journalistene, og det blir dermed viktig at de klarer å fange hele pressekonferansen.

Et tredje aspekt er at Røkke hele tiden har en mikrofon plassert på kinnet slik at alt han sier blir hørt av de i salen og de som ser pressekonferansen på TV. Fokuset på lyd merker vi også under spørsmålsrunden, der en mikrofon sendes rundt til dem som skal stille spørsmål. Dermed blir alt fanget opp, og publikum så vel som Røkke selv har mulighet til å høre hva som sies.

5.4.3 Arbeidsrutiner

Tidspunktet er nok en av de viktigste faktorene i forhold til tilpasning til mediens arbeidsrutiner. Pressekonferansen starter klokken to på ettermiddagen. Dette gir avisene god tid til å forberede saken til neste dags papirutgave, og dessuten kan nettavisen oppdateres fortløpende. En annen faktor i forhold til arbeidsrutinene er at kanaler som NRK og TV2 rekker å lage nyhetssaken(e) om pressekonferansen ferdig innen deres nyhetsendinger på kvelden. Samtidig går pressekonferansen av stabelen midt på dagen, og kanalene har mulighet til å sende seansen direkte uten at det kommer i konflikt med viktige faste programmer.

5.4.4 Arbeidsmetoder



Medienes arbeidsmetoder henger sammen med de overnevnte faktorene. Det er også verdt å merke seg at Røkke skal gjennom mye, og han har nok derfor mye av den tyngre informasjonen på power-point-presentasjonen. Dermed er det lettere for dem å notere ned ekstra informasjon og nøkkeltall som blir presentert.

Under spørsmålsrunden merker vi at Røkke ikke samarbeider helt optimalt, sett fra mediens øyne. Dette gjelder spesielt spørsmål om ny generalforsamling, som gjentatte ganger blir et tema. Ønsket fra pressen er et klart svar om det er aktuelt, noe Røkke ikke går med på.

6. Mannen eller ballen? Politiker- eller politikkskandale?

I det følgende kapittelet skal Aker-saken diskuteres som politisk skandale. Vi skal også se på Midtbøs begreper politikk- og politikkerskandale i forhold til Aker-saken, for å se hvor den passer inn i denne klassifiseringen.

6.1 Thompsons fem krav til skandalen

Aker-saken vil nå bli diskutert i forhold til Thompsons fem krav til en skandale. Kravene er gjentatt for å gjøre det lettere for leser å følge med.

Their occurrence or existence involves the transgression of certain values, norms or moral codes.

I Aker-saken skal Kjell Inge Røkke og Aker ha lurt staten og de svenske investorene, og samtidig tjent en pen slump med penger. Aker og Røkke skal ha vært uærlige med sine forretningsfeller, noe man kan se på som et moralsk overtramp. Samtidig har det en grad av lovbrudd i seg, da aksjeloven skal være brutt. Ut fra dette kan vi si at Røkke og Aker har begått et overtramp.

Det skal også ha vært en vennetjeneste mellom regjeringen og Røkke, som kan regnes som en mild form for korrupsjon. Samtidig blir beskyldninger om korrupsjon rettet mot dem i VG. Det er liten tvil om at korrupsjon bryter med den allmenne moralen. Det er også en forventning fra samfunnet at regjeringen ikke skal forskjellsbehandle noen personer eller grupper i samfunnet. Derfor er forskjellsbehandlingen av Røkke i forhold til andre kapitalister også et overtramp.

Til sist finner vi regjeringens inkompetanse, som bryter mer med forventningene man har til de folkevalgte. De skal ikke begi seg ut på noe de ikke har kompetansen til å gjennomføre. Dette er spesielt kritisk fordi det er få måneder til valget, der den sittende regjering kan bli skiftet ut.

Their occurrence or existence involves an element of secrecy or concealment, but they are known or strongly believed to exist by individuals other than those directly involved (Non-participants).

For det første har vi markedets reaksjon på handelen. Det er en viss grad av spekulasjoner. Røkke betrakter det som naturlige svingninger i markedet ved en handel på den størrelsen. Samtidig er det andre som reagerer, og spekulerer i lureri-rammen og vennetjeneste-rammen. Dette gjelder ikke bare opposisjonen, men også jusseksperter og aksjemeglere. At Røkke er som en østers frem mot pressekonferansen fører også til mye spekulasjon. Flere på Stortinget, både fra regjeringspartiene og opposisjonen uttrykker underveis et ønske om at Røkke skal ta bladet fra munnen og svare på anklagene som blir rettet mot ham. Det spekuleres i om Aker har gjennomført handelen for å forårsake et brudd med staten i Aker Holding (VG 19.4.09). Spekulasjonen holder liv i skandalen, og øker spenningsmomentet frem mot klimaksfasen.

Some non-participants disapprove of the actions or events and may be offended by the transgression.

Opposisjonen reagerer, men er på en måte deltakende. Ekspertene og VGs kommentatorer er derimot ikke deltakende i samme grad, og vil dermed oppfylle dette kravet. VG vinkler saken på en måte som gjør at den får konsekvenser for befolkningen, ikke bare de direkte involverte partene. Disse konsekvensene kan vekke avsky også hos befolkningen, og forargelsen blir større. Ser vi på dette som en del av journalismen, ser vi at VG kan få publikum på lag mot makthaverne med slike vinklinger. Hadde det ikke vært for VG, hadde dette kanskje ikke blitt avdekket. Dette gjelder også opposisjonen, som drar nytte av overtrampet og vil straffe den eller de som har begått det.

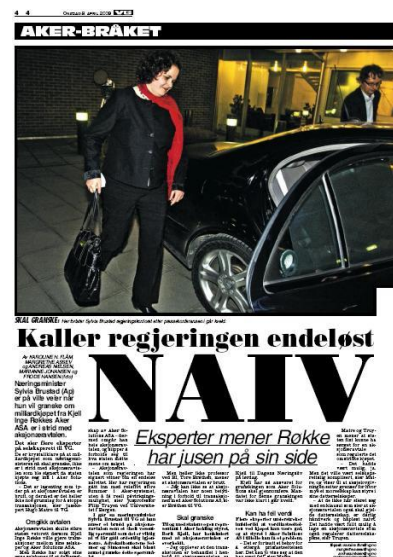
Some of the non-participants express their disapproval by publicly denouncing the actions or events.

Reaksjonene på overtrampet er viktig i forhold til Thompsons skandalekriterier. For det første viser analysen at VGs kommentatorer reagerer på handelen. I lederne tar avisen også et klart standpunkt, både når de støtter Sylvia Brustads krav om generalforsamling, og når kommentator Frithjof Jacobsen utroper Røkke til vinneren av konflikten. I tillegg er det flere andre som reagerer, slik som megleren Kjell Erik Eilertsen, Torbjørn Hansen og Per Kristian Foss fra Høyre og jussekspertene Hugo Matre og Filip Truyen, for å nevne noen.

Beskyldningene om korrupsjon kommer fra Eilertsen og Hansen, mens Foss velger å moderere seg. Professor i Juss ved Universitetet i Bergen, Filip Truyen mener at ”aksjonæravtalen som regjeringen har signert vitner om en endeløs naivitet. Her har regjeringen gått inn med relativt store summer i Aker-systemet, uten å få reel påvirkningsmulighet” (VG 8.4.09). Matre sier på sin side at ”det er ingenting som tyder på at aksjonæravtalen er brutt, og dermed ikke noe grunnlag for å stoppe transaksjonen” (VG 8.4.09). Den kritiske dekningen fortsetter gjennom hele saken, både i artiklene og i kommentarer og ledere.

The disclosure and condemnation of the actions or events may damage the reputation of the individuals responsible for them.

Regjeringens tillit står på spill i Aker-saken. Det er Stortingsvalg høsten 2009, og en skandale så nær valget kan få store konsekvenser. Som en kilde sier til VG: ”Å få skylden for å ha gitt bort milliarder av kroner til en milliardær midt i finanskrisen, vil kunne ruinere Ap fullstendig i månedene før valget” (VG 14.04.09). Derfor er det viktig å se til at



transaksjonene har blitt gjennomført i henhold til spillereglene, noe regjeringen mener sikres gjennom en generalforsamling. Arbeiderpartiets forhold til interessentene står altså på spill, da en av deres aller viktigste interesser er velgerne. Dette vil ha en sammenheng med både deres karakter- og evneomdømme. Hvis regjeringen har latt seg misbruke og blitt lurt av Røkke viser det deres inkompetanse i næringslivet. Altså går dette utover deres evneomdømme. Håndteringen i etterkant har et mer personlig preg, og vil nok være med skadelig for karakteromdømmet til de involverte politikerne, men dette kan også sies å ha sammenheng med evneomdømmet.

Brustad blir kåret til regjeringens svakeste ledd i en meningsmåling VG presenterer (24.5.09). Dette er en indikasjon på hvor hardt denne saken har gått utover Brustads omdømme. Hun har ikke troverdighet som statsråd. En meningsmåling fra tiden før Aker-saken var dessverre ikke mulig å oppdrive.

Røkkes forhold til sine interesser står også på spill. Aksjekursene går ned etter handelen, og det sirkulerer mye negativ informasjon om fiskeren fra Molde i pressen. I første omgang kan vi si at Røkkes karakteromdømme er svekket. Hvem vil inngå forretninger med en som lurer sine partnere? Nåværende investorer kan tekke seg ut, og potensielle investorer kan bli skremt vekk fra å samarbeide med Aker. Dermed kan også Akers karakteromdømme være skadet. Røkkes pressekonferanse kan direkte relateres til hans og Akers forhold til sine interesser, da den regnes som et forsøk på å gjenopprette tilliten til konsernet og hovedaksjonæren. Presentasjonen av kunnskapen, teknologien og mulighetene som ligger i selskapet kan øke Akers og Røkkes evneomdømme, eller i det minste bremse fallet.

6.2 Politikkskandalen og Sylvia Brustad

I første omgang fremstiller VG Aker-saken som en politikkskandale for Sylvia Brustad. Salgene har blitt gjennomført uten at hun eller noen i NHD har reagert, og de blir anklaget for å ha ”sovet i timen”. Når et departement har opptrådt passivt, stilles statsråden til ansvar. Det stilles da også spørsmål ved kompetansen til Brustad, og om hun er egnet til å være næringsminister. Brustad går da hardt ut for å vise handlekraft og motbevise kritikerne. Dette blir også kritisert, da det viser seg at hun skal ha håndtert saken dårlig. Fallhøyden blir stor når man går hardt ut og erklærer krig mot en av Norges rikeste.

Første del av kritikken mot Brustad er en klar versjon av politikkskandalen. Forgjengeren Dag Terje Andersen forhandlet frem aksjonæravtalen som kan sies å være en vesentlig grunn til at det blir en disputt mellom de to partene. Det skal også legges til at

mange spekulerer i om Røkke har lurt staten, noe som også gjør det problematisk for Brustad fordi dette er hennes ansvarsområde, og det ser ikke bra ut dersom hun er blitt lurt på denne måten.

Den andre delen av kritikken mot Brustad, som går på håndteringen av saken etter at salget blir offentliggjort, er litt vanskeligere å plassere. For det første har vi angrepene fra opposisjonen, der Lars Sponheim melder om ”en næringsminister som ikke akkurat fant opp kruttet”, og Røkkes ”je’ e’ forbanna”-harselas som gikk landet rundt. Forskjellen fra tidligere kritikk er at dette er mer på det personlige planet. Røkke raljerer med dialekten hennes, og Sponheim gjør det samme med intelligensen til Brustad. Grunnlaget for kritikken i første fase er hennes politiske ansvarsområde, altså ikke Brustad direkte. Kritikken blir etter hvert gjeldende for hvordan Brustad utfører en offentlig rolle, og kritikken er da rettet mot henne som næringsminister og hennes virke i stillingen. Kritikken går da ikke bare på at Aker-saken er hennes ansvar, men også hvordan hun har håndtert dette ansvaret. Overtramp som går på håndteringen kan altså spores direkte tilbake til Brustad, og det er derfor det fremmes mistillitsforslag mot henne i slutten av prosessen. Samtidig blir Brustad et symbol på statens overtramp fordi hun sitter med lederansvaret. Dag Terje Andersen blir syndebukken i forhold til å ha forhandlet frem avtalen som nå slår sprekker, og er dermed grunnen til at Brustad er blitt skyteskiven.

VG fremstiller det i første omgang som en politikkskandale, men går etter hvert over til å dekke konflikten og personkarakteristikkene på en måte som minner mer om en personlig konflikt mellom Røkke og Brustad. Den personlige konflikten og kritikken av håndteringen kan karakteriseres som en politikerskandale.

6.3 Skandalen og Kjell Inge Røkke

Overtrampene som Kjell Inge Røkke skal ha begått, og ringvirkningene i etterkant kan ikke uten videre kalles for verken en politikk- eller politikerskandale, da Røkke ikke er politiker. Likevel er han en viktig brikke i en politisk skandale, og anklages i pressen for grove overtramp. VG holder Røkke personlig ansvarlig for hele handelen, beskrevet i lederen 16.4.09: ”At en porøs avtaletekst gir en mulighet til å omgå intensjonene i avtalen, forsvarer ikke at man gjør det. Vi hadde forventet en ryddigere oppførsel av Kjell Inge Røkke”.

De forskjellige tolkningsrammene viser hva slags kritikk Røkke får fra VG. Lureri-rammen er et angrep på Røkkes moral. Han blir samtidig et symbol på overtrampet som Aker skal ha begått, nettopp fordi han betraktes å ha det overordnede ansvaret for Akers strategiske

handlinger. Videre er vennetjeneste-rammen også kritikk av moralen, og det siktes til at dette kan være en form for korrupsjon. Hvis vi overfører Midtbøs skandalebegreper til å gjelde personskandaler eller saksskandaler, vil anklagene fra VG falle inn i begge kategoriene for Røkkes del også. Røkke kjører ikke noe sololøp i forhold til transaksjonene, men blir samtidig holdt ansvarlig for det som skal være galt, sett i forhold til lureri-rammen. Likeså blir hans personlige moral kritisert, og VG forventer mer av en person i Røkkes posisjon.

7. Etterspillet

7.1 Initiativ- og stoppfunksjon

Hvem og hva er det som starter Aker-saken, hva holder den i gang, og hvem og hva er det som bremser eller setter en stopper i saken? Reaksjonen på handelen i aksjemarkedet er et slags initiativ, da dette presenteres som en varselampe for at noe ureglementert har foregått. Opposisjonen og andre eksperter retter kritikk mot hovedaktørene i saken, og gir dermed saken en start i VG. Regjeringen kommer tidlig på banen når skyld skal fordeles, og retter anklagene mot Aker og Røkke. Kritikere fra opposisjonen på Stortinget og eksperter gir også kjøtt på beinet i forhold til anklager om vennetjeneste og inkompetanse.

Saken får fortsette å vokse med analyser og kommentarer i VG, sammen med blant annet folkets syn på saken, presentert gjennom meningsmålinger. De anonyme kildene, opposisjon og andre kritikere fortsetter dessuten å legge press på både Aker og Røkke, og Brustad og regjeringen.

Ut fra analysen har vi sett at Røkkes pressekonferanse forandrer VGs perspektiv på syndebukken i saken, da anklager om lureri blir mindre fremtredende i andre fase. Dette viser at pressekonferansen har hatt en viss stoppfunksjon, da den bremser anklagene mot Røkke og Aker. Løsningen på konflikten 11. mai er en hendelse som også gjør at presset på hovedaktørene etter hvert avtar. Det er viktig for hovedaktørene i skandalen at anklagerne godtar løsningen, ellers stopper den ikke presset.

Berit Kjølles regning hos GK blir hengende over etterspillet som en liten, mørk sky, og Brustad får sterk kritikk i en leder i VG for håndteringen av denne regningen (VG 10.10.09). Dermed kan det sies at saken blusser opp noe for Brustads del i etterspillet. Dette setter GK en stopper for, da de går med på å stryke den halvdelen NHD ikke vil dekke.

7.2 Troverdige løsninger

Etter pressekonferansen har Røkke og Aker reagert på pressens dekning av saken, og forholdet mellom de to partene er mer spent enn før seansen på Månefiske. Forhandlingene om utfallet av konflikten foregår samtidig bak lukkede dører. Røkke kaller dette for samtaler, men utfallet tyder på at situasjonen har vært forhandlet frem. Det endte med en ekstraordinær generalforsamling der det var avklart på forhånd at statens representant vil stemme for transaksjonene. I tillegg skal aksjonæravtalen skrives om, slik at datterselskapene er inkludert. Etter pressekonferansen blir det mer prekært å finne en løsning, nettopp fordi trykket øker på regjeringen, og den negative oppmerksomheten er dårlig for alle parter, spesielt Arbeiderpartiet. Dekningen av Røkke er en helt annen i andre fase enn det sterke negative presset som lå på ham i første fase, men Aker er fortsatt assosiert med negativ oppmerksomhet i pressen, og en konflikt med regjeringen.

Hvis regjeringen og Aker skal bli kvitt vennetjenesterammen må de finne en løsning på saken, og denne må være troverdig overfor pressen og publikum. Dersom regjeringen sitter igjen som den absolutte taper, vil det virke som de har latt seg styre og lagt seg flate for Røkke. Det ville være å tape ansikt i forhold til hvor hardt både Brustad og Stoltenberg gikk ut bare noen uker i forveien. Hvis det da er slik at Røkke har jussen på sin side, og prisen har vært "fair", må regjeringen likevel kunne komme ut av saken med et akseptabelt resultat. Hvis ikke kan det bli tolket som at den ikke forstår seg på næringslivet, og inkompetanserammen vil kunne styrkes. Dette vil være skadelig for regjeringen, NHD, næringsminister Sylvia Brustad og Aps ideologi om statlig eierskap i næringslivet. Per Kristian Foss (H) uttaler til VG at han:

har litt medfølelse for Brustad. Hun arvet Aker-avtalen fra Andersen, og den var jo ikke hennes skyld. Men for det interesserte publikum er det umulig å se hva som egentlig har endret seg siden hun var rasende i påsken, og til at hun er fornøyd med sluttresultatet med Aker nå i mai (VG 24.5.09).

Sitatet viser hvordan Foss tolker Brustads håndtering av saken, og mener at løsningen ikke er særlig troverdig på grunn av Brustad og regjeringens reaksjon på handelen i april.

Det blir viktig for alle parter å "bevare ansikt". Regjeringen har erklært krig, og stilt et ufravikelig krav om ny generalforsamling. Samtidig har de truet med å annullere salgene og saksøke Røkke og Aker. Dette gir stor fallhøyde i forhold til utfallet av saken. Røkke har på sin side hele tiden stått fast ved at handelen er riktig gjennomført, og i den skjønneste orden. Dersom han gir etter for mye av det regjeringen krever, da det kan oppfattes som en

innrømmelse av at noe kan være suspekt ved handelen. Samtidig kan det overfor Akers og Røkkes interesser se ut som at de er svake i motgangstider dersom de gir seg uten kamp.

Å gjennomføre en ny generalforsamling der regjeringen allerede har gått med på å stemme for handelen er nok ikke å gi for mye, dersom man ser det fra Akers side. Det vil dempe kritikken, og staten kan samtidig få det som de vil. Begge parter godtar nok denne løsningen fordi det er den de har minst å tape på. Dersom de innrømmer feil de ikke har gjort, kan det skade deres troverdighet. En enda lengre konflikt vil sette begge parter i et negativt lys. Det kan også ødelegge for regjeringens fremtidige planer om eierskap i næringslivet.

7.2.1 Sylvia Brustad og løsningen

Opposisjonen på Stortinget stiller mistillitsforslag som følge av Brustads håndtering av Aker-saken. Mistillitsforslaget får ikke flertall i Stortinget, og blir av Brustad selv omtalt som et politisk spill. VGs kommentator mener også at det er et politisk spill fordi flertallsregjeringen ikke kommer til å ofre en av sine statsråder i et valgår (20.6.09). Brustads troverdighet har fått seg en alvorlig knekk av Aker-saken. En meningsmåling VG presenterer viser at hun er den minst populære statsråden i regjeringen (VG 24.05.09). Etter valget trekker Brustad seg fra regjeringen. Dette kan være en konsekvens av at publikums tillit er svært lav etter Aker-saken.

Brustad får også kritikk for å se bort fra Paretos vurdering, som konkluderer med at prisen er en halv milliard for høy. I stedet presenterer hun generalforsamlingen som en seier, selv om det på forhånd er avklart at det skal stemmes for handelen. I VGs siste faktaboks (12.1.10) står følgende: ”Opposisjonen fremmet et mislykket mistillitsforslag mot næringsminister Sylvia Brustad, men hun gikk av etter valget”. Her ser det altså ut til at VG regner Aker-saken som en avgjørende grunn til at Brustad ikke er statsråd etter valget. Følger vi VGs tankegang har ikke Brustad bestått kredibilitetstesten Aker-saken viste seg å være.

Sylvia Brustads omdømme har altså fått seg en knekk i etterkant av Aker-saken. Dette henger sammen med det som tidligere i besvarelsen ble omtalt som *publisitetsstraff*. Det sterke presset på Brustad på grunn av hennes håndtering har ført til lite troverdighet i rollen som næringsminister. Gjennom kommentarer og ledere har hun blitt dømt i mediedomstolen, både i VG og i andre aviser. Meningsmålingen VG presenterer er et knusende nederlag, men det er uvisst hvor populær hun var i forkant av Aker-saken. Ingen lignende meningsmåling var mulig å oppdrive.

7.2.2 Tillit

Politikere er avhengig av tillit fra befolkningen, og vil hele tiden søke å øke sin egen tillitskapital og sitt karakteromdømme. Et av de største problemene med Aker-saken for regjeringen er at det ser ut som de har mistet kontrollen. Varsellampene lyste i aksjemarkedet da handelen ble offentlig kjent, og regjeringen måtte foreta seg noe for å gjenopprette tillit til handelen de som indirekte eier er delaktig i.

Et viktig premiss i dekningen av Aker-saken er at ingen navngitte aktører fra regjeringssiden eksplisitt går ut i mediene og anklager Røkke og Aker for å ha lurert staten. Dette gjøres derimot av anonyme aktører i regjeringspartiene ved flere tilfeller. Både Stoltenberg og Brustad krever at salget blir behandlet på en generalforsamling, slik at de kan være sikre på at alt har foregått på riktig måte. Ved å sette generalforsamling som premiss for å kontrollere at salgene er riktig gjennomført, har de dermed fremmet en løsning for publikum, i forhold til når prosessen vil være sikret.

Det kan sies at regjeringen bygger tillit i saken ved å vise handlekraft når de forskjellige hovedaktørene er aktive i mediene. Selv om både opposisjonen og noen eksperter motarbeider dem, gjør ikke Aker eller Røkke det i sakens første fase. Dermed kan regjeringen legge et stort press på den andre parten i konflikten, noe vi ser gjennom antall uttalelser som finnes i VG fra kilder i Arbeiderpartiet og ellers i regjeringen.

7.2.3 Kjell Inge Røkke og løsningen



På pressekonferansen sier Røkke at han kommer til å bli en annen leder enn det han har vært før. Han mener at han ikke kan fortsette slik som han har gjort, og viser blant annet til presset han har vært utsatt for den siste tiden som gjør at han ønsker å trekke seg tilbake fra mediens søkelys. Dette ser vi også i etterkant av pressekonferansen, da han ikke uttaler seg til mediene. Selv ikke etter forsoningsmøtet med Brustads arvtager, Trond Giske (Ap), snakker Røkke med pressen (VG 12.1.10).

Omdømmet til Røkke har etter all sannsynlighet tatt skade av Aker-saken. Hovedgrunnen er all den negative oppmerksomheten som ble trykket rundt ham som person. Saken blir en kredibilitetstest for Røkke, spesielt med tanke på hans forhold til Akers interessenter. VGs dekning bærer også til tider preg av å være en del av et mediedrev. Et av de mest åpenbare eksemplene finnes i artikkelen "Kjell Inge Røkke har mistet

bakkekontakten” (16.04.09). Artikkelen går over to sider og handler om Røkkes nye hus på Konglungen i Asker. Den går likevel inn under fanen ”Aker-bråket” i VG, selv om konflikten med regjeringen kun er nevnt i et par linjer på slutten av artikkelen. Den tegner likevel et bilde av en grisk kapitalist med et overdådig forbruk.

VG har hentet inn uttalelser fra flere PR- og medierådgivere, og det er Røkkes personlige omdømme som diskuteres i artikkelen. PR-rådgiver Kjell Terje Ringdal er sitert i artikkelen med utsagnet: ”Røkke har fått pavesyndromet. Han har blitt så stor i egne øyne at han glemmer å se sine egne omgivelser. Derfor kan det være at han her har blitt et offer for eget overmot” (VG 16.04.09). Disse karakteristikkenes gjelder Røkke personlig, og har lite med Aker-saken å gjøre, hvis det er mulig å skille de to.

Også PR-rådgiver Elizabeth Hartmann uttaler at ”han har jo mistet bakkekontakten. Røkke har blitt ansett som en askeladd med pågangsmot og sunne verdier, men nå går det opp for folk at han har en grådig side også” (VG 16.04.09). Også Hartmann karakteriserer personligheten til Røkke, og trekker samtidig konklusjonen på vegne av folket. PR-rådgiverne kan nok sine fag, og slik sett kan man også si at de reklamerer for egen virksomhet gjennom å uttale seg i forbindelse med Aker-saken. Da uttaler de seg nok med spissformuleringer som blir lagt merke til.

7.2.4 Hvem skal gå denne gangen?

Hvem skulle eventuelt gått fra sin stilling i denne saken? Røkke sitter i alle fall trygt. Han er hovedaksjonær i Aker ASA og har full tillit både i styret og blant sine ansatte. Han ønsker å bli en annen type leder etter denne saken, som er mindre synlig i media. Dette er motivert av prosessen, men er selvvalgt fordi han sier han ikke orker mer mediekjør. Hans avgjørelse kan også sees som en kritikk av pressen.

Tidligere næringsminister Dag Terje Andersen forhandlet frem aksjonæravtalen i 2007, men sluttet som næringsminister sommeren 2008. Da Aker-saken utspant seg var Dag Terje Andersen arbeids- og inkluderingsminister. Dermed er ikke saken hans ansvarsområde lenger, og det vil ikke være konstitusjonell praksis å fjerne ham fra en annen stilling.

Brustad overtok etter Andersen, og fikk sterk kritikk for håndteringen av Aker-saken. En samlet opposisjon fremmet mistillitsforslag i etterkant av saken nettopp på grunn av håndteringen. Forslaget kan mer betraktes som en symbolsk handling. Det ville kunne regnes som en innrømmelse av inkompetanserammen fra regjeringens side dersom noen fra regjeringspartiene stemte for, eller at Brustad må gå fra sin stilling på en annen måte.

Berit Kjøll, statens representant i styret i Aker Holding, fikk kritikk både fra eksperter, opposisjonen og Røkke og Aker. Hun ber om å få trekke seg som styremedlem i slutten av mai, så hennes skjebne er også forseglet i denne saken.

Et annet styremedlem, Heidi M. Pettersen trekker seg i protest fra styret i Aker Solutions på grunn av Akers håndtering. Hun har ikke fått kritikk i saken før hun trekker seg, men får kritikk fra Geir Arne Drangeid. VG skriver at Drangeid anklager henne for å være en skulker, men han trekker påstandene senere samme dag. Pettersen er profesjonell styregrossist, og VG mener hun trekker seg for å kunne ha et godt forhold til staten i andre styreverv.

Ingen politikere trekker seg altså som en direkte konsekvens av denne saken. Dette kan ha mye med kontekst å gjøre, da dette skjer noen måneder før valget. Det ville være skadelig dersom en politisk aktør ble stemplet som syndebykk for hele saken og måtte gå. Samtidig er regjeringen avhengig av at pressen og opposisjonen ”godtar” løsningen på konflikten, og hvis det da ikke blir for mye oppstyr rundt løsningen kan det hende at saken blåser over. Mistillitsforslaget mot Brustad blir trykket i VG, men kun som en notis. Det er altså lite dramatisk i forbindelse med det eneste mistillitsforslaget i løpet av fireårsperioden.

7.3 VG en aktør i saken?

VG stiller flere krav og støtter aktørene i kommentarer og ledere underveis i saken. VG velger dessuten vinkling og tolkningsrammer i saken. De legger i alle fall premissene for hvordan publikum skal forstå saken. Om de er en aktør i Aker-saken er problematisk å svare på, men det kan sies at de påvirker publikums syn på saken. Landets mest leste løssalgssavis er aktiv på kommentar- og lederplass, og stiller seg for eksempel bak kravet til Sylvia Brustad om ny generalforsamling (16.4.09). De er samtidig ikke i tvil om at det har skjedd et overtramp fra Røkke sin side (7.4.09). Avisen legger press på aktørene gjennom sin dekning, og fortolker samtidig hendelsene for publikum.

Aker-saken er en type sak der det er vanskelig for publikum å få informasjon fra andre steder enn pressen. Sett i forhold til journalismen kan VG regnes som en aktør fordi de fortolker hendelser og utspill i saken. Dermed vil avisen påvirke publikums forståelse av saken. Regjeringen er avhengig av tilliten til publikum frem mot høstens valg, og det er nok ønskelig å fremstå i et godt lys i VGs kommentarer og ledere. Dette kan også forklare at regjeringen forsøker å innta rollen som premissleverandør i saken. At de inntar den rollen er nok på ingen måte tilfeldig.

VGs Frithjof Jacobsen er den som skriver mest om saken på kommentatorplass. Da Sylvia Brustad presenterer resultatet av forhandlingene i mai, godtar ikke Jacobsen dette som en seier. Han avfeier i stedet Brustads budskap om seier som en ”spinn”, altså at hun har pyntet på budskapet for å få det til å virke som om det er bedre enn hva det er. At Jacobsen presenterer denne tanken for publikum viser hvordan saken blir fortolket av journalistene. Næringsministeren mener dette er en god løsning, men Jacobsen er altså uenig. Han presenterer samtidig Paretos rapport som ”en skarpladd rifle” Brustad kunne brukt i krigen (12.5.09). For publikum kan det da virke som om regjeringen vifter med det hvite flagget og gir opp kampen mot Røkke. VG svekker regjeringens troverdighet og autoritet ved å fremstille deres seier som et nederlag.

8.0 Avslutning

Aker-saken har ingen endelig slutt, man kan vel snarere si at den glir over. Enigheten mellom partene 11. mai og generalforsamlingen i juni kan sees på som merkedager som bremser kritikken i VG. Avisen er likevel kritisk mot de anklagede partene også etter disse dagene. NHD kritiseres for å ikke være til stedet på den ekstraordinære generalforsamlingen. Kritikken mot Brustad fortsetter også utover høsten, blant annet på grunn av regningen hos GK. Røkke lover på pressekonferansen at han skal være mindre synlig, og han uttaler seg ikke til VG etter pressekonferansen. Ikke en gang etter forsoningsmøtet med Trond Giske i Shanghai uttaler Røkke seg.

VGs bruk av tolkningsrammene lureri, vennetjeneste, inkompetanse og konflikt er blitt vist i besvarelsen. Mens lurerirammen dominerer i første fase, er den nesten fraværende i andre fase. Regjeringens inkompetanse er den dominerende tolkningsrammen i andre fase, både i artiklene og i kommentarer og ledere. Dette funnet støtter det syn at Røkkes pressekonferanse har en effekt på VGs dekning av Aker-saken.

Røkke og Aker får kritikk i 60 % av artiklene som er publisert i første fase, og forsvarer kun i 10 %. I besvarelsen har det blitt vist at dette kan ha en sammenheng med de avgrensede uttalelsene Aker kommer med til VG. Brustad og regjeringen forsvarer i 30 % av artiklene, mens de får kritikk i 40 %. Samtidig er aktører fra Arbeiderpartiet aktive i VG for å forsvare Brustad og regjeringen. Arbeiderpartiet er mer enn kun en hovedaktør i saken, medlemmer av partiet fungerer også som premissleverandører for VGs dekning. Det ble funnet en sammenheng mellom uttalelser fra Ap og forsvar av Brustad og regjeringen i artiklene. Uttalelser fra medlemmer av Arbeiderpartiet blir dessuten gjengitt i overskrifter og

ellers i teksten, og er med på å forme deknningen. Hvordan ville artiklene fra første fase sett ut dersom aktører fra Ap ikke hadde vært aktive i VG?

I andre fase reduseres omfanget av kritikken mot begge parter i VG. Den mest markante forskjellen finner vi i presentasjonen av Røkke og Aker, som kun får 17 % kritikk i andre fase. De får dessuten 35 % forsvar, mens resten av artiklene er registrert som nøytrale. At Røkke får lite kritikk kan knyttes til at lurerrammen ikke dominerer andre fase, og at VG fokuserer mer på inkompetansrammen. I tillegg kan det vitne om at pressekonferansen har hatt en positiv effekt på VGs dekning.

Til sammenligning får Brustad og regjeringen kritikk i 35 % av artiklene, og forsvares i 35 %. Ap er ikke en like sterk premissleverandør i andre fase, og Brustad får kritikk både for utfallet og i etterspillet. Angrepene på Røkke som formet deknningen i første fase, er ikke like dominerende i andre fase. Forhandlingsprosess mellom hovedaktørene i andre fase reduserer nok angrepene i pressen.

I kommentarer og ledere fra første fase er det fire presseklipp som knyttes til lurerrammen. Det er to klipp som knyttes til vennetjenesterammen, og to med inkompetansrammen. Det siste klippet er tilknyttet konfliktrammen. Samtidig er det Brustad og regjeringen som får mest kritikk med 67 % kritikk mot 33 % forsvar. Røkke og Aker får kritikk i 56 % av kommentarer og ledere, mens han forsvares i 11 %. De resterende klippene er kodet som nøytrale. VG er altså mer kritiske til Brustad og regjeringen i kommentarer og ledere, enn de er i artiklene i første fase. Et nøkkelord her er sjanger, da avisen viser standpunkt og fortolkninger i kommentarer og ledere, mens artiklene ikke nødvendigvis skal ha denne karakteristikken.

Andre fase domineres av inkompetansrammen, der syv av ni kommentarer og ledere kategoriseres innenfor denne rammen. Brustad og regjeringen får dessuten kritikk i 78 % av kommentarene og lederne. Samtidig forsvinner kritikken av Røkke og Aker.

På pressekonferansen forsøker Røkke å omdefinere Aker-sakens tolkningsrammer, blant annet ved å presentere de forskjellige selskapene som selges. Han angriper samtidig regjeringen, kritikerne og pressen, og bruker mye tid på å motbevise ”massiv subjektiv feilinformasjon” som har sirkulert i pressen den siste tiden. I forhold til vennetjenesterammen forsøker han eksempelvis å omdefinere at han har fått en gavepakke fra regjeringen til at han har investert penger sammen med staten – i et langsiktig perspektiv.

Røkkes pressekonferanse fører til en forandring i VGs dekning av saken. Før pressekonferansen får Røkke og Aker mye kritikk, men etter pressekonferansen reduseres

omfanget av kritikken betraktelig. Bruken av tolkningsrammene forandres også i andre fase. Slik sett kan vi si at pressekonferansen klarer å flytte fokus i saken fra Røkke til regjeringen. Rundt halvparten av kommentarene og lederne før pressekonferansen er kritiske til Røkke og Aker. Andelen nøytrale kommentarer om Kjell Inge Røkke stiger fra 33 % til 44 % i andre fase. Brustad og regjeringen får kritikk i første fase av saken, men i andre fase dominerer inkompetanserammen VGs kommentarer og ledere. Samtidig forsvinner forsvaret. Brustad og regjeringen havner dermed i forsvarsposisjon i andre fase, mens de i første fase var mer i anklagerposisjon. Pressekonferansens effekt kan tyde på at Røkke har høy troverdighet hos VG. I oppgaven ble det vist hvordan denne forandringen ikke var mulig å spore i DN, Klassekampen eller Dagsavisen. Disse avisene forblir kritiske til Røkke på kommentar og lederplass også i andre fase.

I oppgaven har det blitt vist hvordan flertallet av de anonyme utspillene i saken kommer fra aktører i regjeringspartiene. Disse kildene er mer kritiske enn de navngitte kildene fra regjeringspartiene. Det kan spekuleres i om dette er styrte lekkasjer med strategiske motiver om å forme dekningen. De anonyme uttalelsene er ofte utgangspunktet for overskrift og vinklingen av saken, og blir dermed også dominerende i utviklingen av tolkningsrammene i saken.

Mediologikk har blitt diskutert i forhold til uttalelser i VG og Røkkes pressekonferanse. Dette har vist at korte, lett siterbare og kraftige uttalelser ofte kommer på trykk, noe som styrker Dezenhall og Webers tanke om at den som angriper også former dekningen av saken. Angrepene fra aktører i Ap former mye av dekningen i første fase. Røkkes angrep på kritikerne, pressen og regjeringen under pressekonferansen blir et premiss for andre fase, sammen med løsningen på saken.

Aker-saken har også blitt satt opp mot Thompsons fem krav til politiske skandaler, og diskutert i forhold til begrepene politikk- og politikerskandale. Aker-saken er en politisk skandale som passer inn under begge begreper, noe som også gjør den spesiell i norsk sammenheng.

8.1 Ord til ettertanke

Hva hadde skjedd dersom VG hadde støttet regjeringens krav også etter pressekonferansen? VG støtter Brustad to ganger på lederplass (VG 7.4.09 og 16.4.09), men fortsetter ikke denne støtten utover i saken. Presset som legges på partene i saken fører til at det blir nødvendig å finne en løsning. Med pressen i ryggen hadde kanskje regjeringen hatt et

større pressmiddel i forhandlingene. Aker mener de har jussen på sin side, men juristenes tolkninger er sprikende.

Selv om det kan sies at Røkke ikke viker for presset som blir lagt på ham og Aker, er det uvisst om de kunne fortsatt med dette i lengden uten en forandring i dekningen. Når mediene anklager Røkke og Aker for overtramp, mener Røkke det er ”det [han] de angriper, men alle disse man rammer” (01.05.07), med klar henvisning til Akers interesser. Røkke trekker spesielt frem Akers ansatte som en av de viktigste interessentene som har blitt rammet av kritikken.

Et annet spørsmål er om pressekonferansen hadde vært en nødvendighet dersom Røkke og Aker hadde vært mer aktive i pressen i første fase av saken. Det er komplisert informasjon han presenterer, og det kan tenkes at pressekonferansen var da saken først havnet på dagsorden.

I en kommentar 19. august 2009 spekulerer VGs kommentator Frithjof Jacobsen i hvordan utfallet av Aker-saken hadde vært dersom Trond Giske hadde vært næringsminister. Han sammenligner Giske med en hund som knurrer og biter, og mener han er aggressiv og nedlatende på en arrogant og utålmodig måte. Gode våpen, ifølge Jacobsen, og fortsetter med at Aker-saken ” hadde blitt en jevnere kamp enn Røkke hadde satt pris på” dersom det var Giske, og ikke Brustad som kjempet slaget (VG 19.8.09).

Dette er spørsmål vi aldri kommer til å få svar på, men som likevel er interessante å tenke gjennom. Pressen har mye makt i en slik sak, og anklagerne og de anklagede må reagere med pressen som interessent, og med mediens logikk. Riktignok er det mange andre interesser, men flere av disse når de med pressen som kanal.

Denne oppgaven har sett på VGs dekningen i papiravisen. En annen mulighet vil være en analyse av nettutgaven, men oppgavens begrensninger gjorde at dette ikke var mulig å gjennomføre. Det er grunn til å tro at papiravis og nettutgave vil ha få avvik i grunnholdning. Også andre avisers dekning av saken kan være analytisk interessant. Sett ut fra Klassekampens, DN's og Dagsavisens kommentarer og ledere er ikke presse-Norge helt samlet i sin tolkning av Aker-saken.

Siterte verk

- Allern, Sigurd og Ester Pollack (Red.) 2009. *Skandalenes Markeds plass - Politikk, moral og mediedrev*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Allern, Sigurd. 2004. "Kildene og Mediemakten" I *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati.*, av Martin Eide (red.), 273-303. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Altheide, David & Robert P. Snow. 1991. *Media worlds in the postjournalism era*. New York: Aldine De Gruyter.
- Andenæs, Ivar. 2008. *Når pressen tar strupetak - Pressedekningen av to statsrådsavganger*. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk.
- Asp, Kenneth. 1990. "Medialisering, medielogik, mediekraft". *Nordicom Information*, nr 4/90: 7-11
- Brurås, Svein. 1994. *Etikk i journalistikk*. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk.
- Cappelen, Anders. 1998. *Bruk Pressen*. Oslo: InfoFokus as.
- Dezenhall, Eric & John Weber. 2007. *Damage Controll. Why everything you know about crisis management is wrong*. London: Penguin Books Ltd.
- Eide, Martin og Gudmund Hernes. 1987. *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Eide, Martin. 1999. "Den politiske offentlighet og nyhetsinstitusjonen" i *Medievitenskap Bind 1*. Larsen, Peter & Liv Hausken (red.) s. 55-72. Oslo: Fagbokforlaget.
- Eide, Martin. 2007. "Encircling the Power of Journalism." *Nordicom Review, Jubilee Issue 2007*: 21-29.
- Entman, Robert M. 2004. *Projections Of Power - Framing news, public opinion and U.S. foreign policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gjerstad, Tore: *Slakter Valla-veldet*. 17.1.2007. Tilgjengelig på: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/01/17/489133.html> (Sist sjekket 19.5.10).
- Hillesund, Terje. 1994. *Står det noe nytt? Innføring i analyse av aviser og nyheter*. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk.
- Ihlen, Øyvind & Per Robstad. 2004. *Informasjon & Samfunnskontakt - Perspektiver og Praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Levin, Irwin P, Sandra L. Schneider & Gary J. Gaeth. 1998. "All Frames Are Not Created Equal: A Typology and Critical Analysis of Framing Effects". *Organizational Behavior and Human Decision Processes* Vol. 76, No. 2, November: 149-188

- McCombs, Maxwell E. & Donald L. Shaw. 1972. "The Agenda-Setting Function of Mass Media" *The Public Opinion Quarterly*, 2: 176-187.
- McNair, Brian. 2008. *The Sociology of journalism*. London: Hodder Education, 1998 [2008]
- Midtbø, Tor. 2007. *Skandaler i norsk politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olofson, Peter. *Norsk skandalmiljø i nytt blåsväder*. (7.4.2009) Tilgjengelig på: <http://di.se/Default.aspx?pid=13280> **ArticlePageProvider** (Sist sjekket: 19.5.10).
- Petersson, Olof. 1994. "Journalistene som klass, Journalismen som ideologi." I *Media og Samfunnsstyring*, av Terje Steen Edvardsen (red.), 25-36. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Sirkin, R. Mark. 1995. *Statistics for the social sciences*. London: Sage Publications, Inc.
- Sunnanå, Lars Magne og Roar Valderhaug. 5.11.2009. *Skal slutte å handle med seg selv*. Tilgjengelig på: <http://e24.no/boers-og-finans/article3359458.ece> (Sist sjekket: 19.5.10).
- Raaum, Odd. 1999. *Pressen er løs! Fronter i journalistenes faglige frigjøring*, Oslo: Pax forlag A/S.
- Ringheim, Gunnar. 1993. *I pressens vold*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag.
- Tiffen, Rodney. 1989. *News and power*. Sydney; Allen & Unwin.
- Thompson, John B. 2000. *Political Scandal*. Malden, MA: Blackwell Publishers Inc.
- Tranøy, Torstein. 2007. *Vallas Fall*. Oslo: Forlaget Manifest.
- Tumyr, Erik. 2005. *Journalistjævlaer* Oslo: Pantagruel Forlag AS.
- Ukjent forfatter/NTB/Aftenposten. *Storberget fortsatt sykemeldt*. 13.3.09. Tilgjengelig på: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2976418.ece> (Sist sjekket:19.5.10).
- Ukjent forfatter/Aker Solutions ASA. *Tar industrielle grep for lønnsom vekst*. 2.4.09
Tilgjengelig på:
<http://www.newsweb.no/newsweb/search.do;jsessionid=8A10A54D52DF9AFFF97B47D18BF50BEE.node1?messageId=234424> (Sist sjekket: 17.5.10).
- Ukjent forfatter. *Rökke drog Saab vid näsan*. 20.4.2009. Tilgjengelig på:
<http://di.se/Default.aspx?pid=13981> **ArticlePageProvider** (Sist sjekket: 19.5.10).
- Ukjent forfatter, ukjent dato: *Biografi: Sylvia Brustad*. Tilgjengelig på:
<http://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=SKB> (Sist sjekket: 19.5.10)

Waagbø, Arild J. – *Når sluttet du å slå din kone?* 22.4.09. Tilgjengelig på:
<http://www.nettavisen.no/innenriks/politikk/article2609832.ece> (Sist sjekket 19.5.10)

Østli, Kjetil S. 3.10.2008. *En stemplet mann*. A-magasinet.

Video:

Kjell Inge Røkkes pressekonferanse er tilgjengelig på:
<http://tv.hegnar.no/index.php?mode=video&vid=7503&q=mid&prop=4:3> (Sist sjekket 29.4.10)

Vedlegg 1: Kodebok

Kodeboken inneholder alle variabler i den kvantitative analysen av VG. Det er noen variabler som av forskjellige grunner ikke kom til nytte i analysen i denne omgang.

Spørsmål til hvert enkelt presseklipp:

v1. Dato

v2. Type oppslag

- 1 = Leder**
- 2 = Artikkel**
- 3 = Kommentar**
- 4 = Leserbrev**
- 5 = Kronikk/debattinnlegg**
- 9 = Annet**

v3. Plassering i avisen

- 1 = Første tredjedel**
- 2 = Andre tredjedel**
- 3 = Siste tredjedel**

v4. Aktører

- 1. Kjell Inge Røkke? 1=ja, 2= nei**
- 2. Sylvia Brustad? 1=ja, 2= nei**
- 3. Jens Stoltenberg? 1=ja, 2= nei**
- 4. Dag Terje Andersen? 1=ja, 2= nei**
- 5. LO/Tillitsvalgte? 1=ja, 2= nei**
- 6. Geir Arne Drangeid? 1=ja, 2= nei**
- 7. Berit Kjøll? 1=ja, 2= nei**
- 8. Heidi M. Pettersen? 1=ja, 2= nei**
- 9. Saab/Investor? 1=ja, 2= nei**
- 10. Regjeringen? 1=ja, 2= nei**
- 11. Arbeiderpartiet? 1=ja, 2= nei**
- 12. Sosialistisk Venstreparti? 1=ja, 2= nei**
- 13. Senterpartiet? 1=ja, 2= nei**
- 14. Venstre? 1=ja, 2= nei**
- 15. Kristelig Folkeparti? 1=ja, 2= nei**
- 16. Høyre? 1=ja, 2= nei**
- 17. Fremskrittspartiet? 1=ja, 2= nei**
- 18. Mindre partier? 1=ja, 2= nei**
- 19. Ekspert: Jurister? 1=ja, 2= nei**
- 20. Ekspert: Meglere? 1=ja, 2= nei**

- 21. Ekspert: PR? 1=ja, 2= nei
- 22. Andre eksperter? 1=ja, 2= nei
- 23. Andre? 1=ja, 2= nei

v5. Uttalelser - (Samme liste som under v4.)

v6. Sidevalg jurister?

- 1 = Kritiske til Røkke/Aker
- 2 = Kritiske til Brustad/regjeringen
- 3 = Ikke valgt side
- 6 = Ingen uttalelser

v7. Sidevalg meglere

- 1 = Kritiske til Røkke/Aker
- 2 = Kritiske til Brustad/regjeringen
- 3 = Ikke valgt side
- 6 = Ingen uttalelser

v8. Sidevalg PR

- 1 = Kritiske til Røkke/Aker
- 2 = Kritiske til Brustad/regjeringen
- 3 = Ikke valgt side
- 6 = Ingen uttalelser

v9. Sidevalg LO/tillitsvalgte

- 1 = Kritiske til Røkke/Aker
- 2 = Kritiske til Brustad/regjeringen
- 3 = Ikke valgt side
- 6 = Ingen uttalelser

v10. Sidevalg andre eksperter

- 1 = Kritiske til Røkke/Aker
- 2 = Kritiske til Brustad/regjeringen
- 3 = Ikke valgt side
- 6 = Ingen uttalelser

v11. Finnes "VG avslører"-ikonet i presseklippet?

- 1 = Ja
- 2 = Nei

v12. Finnes det noen meningsmåling i presseklippet?

- 1 = Ja
- 2 = Nei

v13. Finnes det anonyme uttalelser i presseklippet?

- 1 = Ja
- 2 = Nei

v14. Hvilken tilhørighet har disse anonyme kildene?

- 1 = Regjeringssystemet
- 2 = Andre/uvisst
- 3 = Ingen anonyme kilder

v15. Blir det presentert noen meningsmåling i presseklippet?

- 1 = Ja
- 2 = nei

v16. Kan noe sidevalg fra VG spores i presseklippet?

- 1 = Kritisk til staten/regjeringen
- 2 = Kritisk til Aker/Røkke

v17. Hvordan er presentasjonen av Aker/Kjell Inge Røkke i presseklippet?

- 1 = Angrep
- 2 = Forsvar
- 3 = Nøytral
- 9 = Vet ikke/Ikke omtalt

v18. Hvordan er presentasjonen av Sylvia Brustad/regjeringen i presseklippet?

- 1 = Angrep
- 2 = Forsvar
- 3 = Nøytral
- 9 = Vet ikke/Ikke omtalt

v19. Er det mulig å spore noen av de fem hovedtolkningsrammene i presseklippet?

- 1 = Lureri
- 2 = Vennetjeneste
- 3 = Inkompetanse
- 4 = Konflikt
- 9 = Ingen/Uvisst

Spørsmål til hver utgave av VG som omtaler Aker-saken:

v20. Dato

v21. Er Aker-saken på forsiden av avisen?

- 1 = Ja, som hovedoppslag

2 = Ja, som deloppslag

3 = Nei

v22. Hvor mange presseklipp om Aker-saken er det i avisen?